

యుద్ధకాండము

శ్రీవేద్వాచోయేణవీ

యుద్ధ కాండము
(మూడవ భాగము)

సంస్కత మూలము
భగవాన్ వాత్సుకి మహార్షి

తేటతెలుగులో
మొదలి వెంకట సుబ్రహ్మణ్యం

2-31, ఛైతన్యపురి,
హైదరాబాదు 500060
ఫో: 24048104
సెల్: 9391134792

శ్రీమద్రామాయణము

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము

ఎన్బై ఎనిమిదవ సర్.

తాను రహస్యంగా పోశమం చేసే ప్రదేశాన్ని తన శత్రువులకు తెలిపినందుకు ఇంద్రజిత్తు తన చిన్నాన్న విభీషణుని మీద మండి పడ్డాడు. నోటికి వచ్చినట్టు దూషించాడు. దానికి తగినట్టు సమాధానం చెప్పాడు విభీషణుడు. మాటలతో లాభం లేదని ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణునితో యుద్ధానికి బిగాడు. ఆ సమయంలో ఇంద్రజిత్తు తన రథం మీద ఉన్నాడు. లక్ష్మణుడు హనుమంతుని వీపుమీద ఎక్కికూర్చుని ఉన్నాడు.

ఇంద్రజిత్తు విభీషణుని, లక్ష్మణుని, వానర సేనానాయకులను చూచి ఇలా అన్నాడు. “ఇష్టబీదాకా మాటలు మాటల్లాడాను ఇంక నా యుద్ధంకోశలం చూపిస్తాను చూడండి. ఆకోశము నుండి కుంభవ్యప్పి కులసినట్టు మీ మీద శరవర్ణము కులపిస్తాను. సాధారణంగా వర్షంలో తడుస్తారు. కాని నా బాణవర్షంలో మీరందరూ మాడి మసి అయి వేతారు. మీరందరూ యమసదనమునకు వెళ్లడానికి సిద్ధంగా ఉండండి. నా పేరే మేఘనాథుడు. నేను మేఘము వలె గల్చిస్తూ బాణములు వర్షం మాటిల కులపిస్తుంటే నా ముందు ఎవడు ఆగగలడు?

తొన్న రోజుల క్రితం నా చేతిలో పడి నువ్వు నీ అన్న రాముడు మూర్ఖపోయి చావుకు దగ్గరగా వెళ్లారు. అప్పుడే మల్చపోయారా! ఏదో విభువశాత్తు బతికి బయటపడ్డారు. లేకవేళే ఆ నాడే యుద్ధము పరిసమాప్తి అయి ఉండేబి. మరలా ఏముఖం

పట్టుకొని నాతో యుద్ధానికి వచ్చావు? నా చేతిలో చావాలనే కోలకతో వచ్చి ఉంటావు. చావడానికి సిద్ధంగా ఉండు. సిద్ధంగా ఉండటమేమటి! నీవు ఈ పాటికి యమలోకంచేరుకున్నావు.” అని బీరములు పలికాడు ఇంద్రజిత్తు.

ఇంద్రజిత్తు పలికిన పలుకులు అన్ని సావధానంగా విన్నాడు లక్ష్మణుడు. ఇంద్రజిత్తుతో ఇలా అన్నాడు. “ఓ రాక్షసా! నీవు కేవలము మాటలతోనే కాలం గడువుతున్నావు. అనుకున్నటి చేసేవాడే బుధి మంతుడు. కేవలం మాటలతో పొద్దువుచ్చేవాడు పిలికివాడు. నీవు పలికేవస్తీ ధర్మపన్నాలు, చేసేవి దుష్టకార్యాలు. ఎదురుగా నిలబడి యుద్ధం చేసేవాడే వీరుడు, పరాక్రమంతుడు. నీమాచిలి కనపడకుండా యుద్ధం చేసేవాడు చోరుడు. పిలికి పంద. నీ లాంటి దొంగ, ఎదురుగా నిలబడి యుద్ధం చేయడానికి భయపడి అదృశ్యంగా ఉండి యుద్ధం చేస్తాడు. అలా యుద్ధం చేయడం వీరులకు, వీరత్వానికి సిగ్గుచేటు.

“ఓ రాక్షసాధమా! నేను నీ ఎదురుగా ధనుర్జాణములు పట్టుకొని నిలబడిఉన్నాను. నీవు కూడా మాటలు కట్టిపెట్టి నా ఎదురుగా నిలబడి యుద్ధం చెయ్యి. చచ్చేముందు వీరుడవు అనిపించుకో. కనపడకుండా యుద్ధం చేసి దొంగలా చావకు.” అన్నాడు లక్ష్మణుడు.

ఆమాటలకు ఇంద్రజిత్తుకు కోపము, రోషము, పొరుషము కలిగాయి. మారు మాటాడకుండా లక్ష్మణుని మీద శరపుయోగము చేసాడు. విషసర్వముల వంటి బాణములను ప్రయోగించాడు. కాని వాటస్తుటినీ లక్ష్మణుడు తన బాణములతో నిల్వర్థము చేసాడు.

ఇంద్రజిత్తు కొడుతున్న బాణముల దెబ్బకు లక్ష్మణుని శలీరం రక్తసిక్తము అయింది.

“ఓ! లక్ష్మణ! చూచావా నా అస్త్రవిద్యాకోశలము. ఇవిగో ఈ నారాచములతో నీ ప్రాణం తీస్తాను కాచుకో. చచ్చిన నీ శలీరం మీద డేగలు గద్దలు వాలి నీ శలీరాన్నిపీక్కుతింటాయి. అది నేను కళ్లారా చూస్తాను. తను నా చేతిలో చస్తాను అనే భయంతో నీచుడైన రాముడు నిన్ను నా మీదికి యుద్ధానికి వంపాడు. అది నీవు తెలుసు కోలేక తగుదునమ్మా అంటూ నా మీదికి యుద్ధానికి వచ్చావు. నీ తల తెగి నేలమీద దొర్లుతుంటే, అది చూడాసికి రాముడు ఇప్పుడు వన్స్తాడు. చూస్తూ ఉండు.” అంటూ వాడి అయిన బాణముల వంటి మాటలు విసురుతున్నాడు ఇంద్రజిత్తు.

ఆ మాటలకు లక్ష్మణుడు నవ్వుతూ “ ఏం రాక్షసో! ఉఱికే మాటల్లాడట మేనా. యుద్ధం చేయడం ఏమన్నా ఉందా. నీ గొప్పలు నీవు చెప్పుకుంటే ప్రయోజనం ఏముంటుంది. అవి చేతలలో చేసి చూపిస్తేనే ప్రజలు నమ్ముతారు. నీ మాదిల నేను ప్రగల్భములు పలుకను. అలా పలకడం కూడా నా చేత కాదు. నీ మాటలకు నా బాణాలే సమాధానం చెబుతాయి” అంటూ లక్ష్మణుడు ఐదు నారాచబాణములను ఇంద్రజిత్తు మీద ప్రయోగించాడు. అవి సూటిగా వెళ్లి ఇంద్రజిత్తు వక్షస్థలంలో గుచ్ఛుకున్నాయి. వెంటనే ఇంద్రజిత్తు మూడు బాణములతో లక్ష్మణుని కొట్టాడు.

ఇరువుల మధ్య పోరు భయంకరంగా సాగుతూ ఉంది.

లక్ష్మీఖాడు, ఇంద్రజిత్తు ఒకరికి ఒకరు తీసివశినట్టుగా పాశిరాడుతున్నారు. కాక పాశతే లక్ష్మీఖాడు మానవుడు. ఇంద్రజిత్తు రాక్షసుడు. లక్ష్మీఖాడికి ఎదురుగా నిలబడి యుద్ధం చెయ్యడం తెలుసు. ఇంద్రజిత్తుకు మాయాయుద్ధం తెలుసు. లక్ష్మీఖాడు ఇంద్రజిత్తు మీద పగ తీర్చుకోడానికా అన్నట్టు బాణవర్షముకులపిస్తున్నాడు. ఆ బాణముల ధాటికి ఇంద్రజిత్తు తట్టుకోలేక పాయాడు. కాన్త వెనుకంజ వేస్తున్నట్టు కనపడించి.

వెంటనే విభీషణుడు లక్ష్మీఖానితో ఇలా అన్నాడు. “లక్ష్మీ! ఇంద్రజిత్తు అలసిపాయాడు. ఇదే మంచి సమయము. నీవు తొందరపడు. ఇంద్రజిత్తు మీద అప్రప్రయోగం చెయ్య” అని అన్నాడు విభీషణుడు. వెంటనే లక్ష్మీఖాడు సర్వముల వంటి బాణములను ఇంద్రజిత్తు మీద ప్రయోగించాడు. ఆ బాణముల దెబ్బకు ఇంద్రజిత్తు స్పృహ తప్పి కీందపడ్డాడు. వెంటనే తెలివి వచ్చింది. ఎదురుగా రథము మీద స్థిరంగా నిలబడి ఉన్న లక్ష్మీఖాని చూచాడు ఇంద్రజిత్తు. లక్ష్మీఖాని మాటలతో నిల్వర్షాడిని చెయ్యాలని అనుకున్నాడు ఇంద్రజిత్తు. లక్ష్మీఖాని చూచి ఇలా అన్నాడు.

“ఓ! లక్ష్మీ! అప్పుడే మరిచిపాయావా! యుద్ధము జలగిన మొదటి రోజు నా శరముల ప్రభావానికి నువ్వు నీ అన్న స్పృహ తప్పి నేల మీద పడ్డారు కదా! నా బాణముల రుచి అప్పుడే మరిచిపాయావా! ఈ రోజు అలా చెయ్యను సరాసరి నిన్న యమసదానానికి పంపుతాను. ఆ రోజు నువ్వు నాపరాక్రమాన్ని పూర్తిగా చవిచూడలేదు. ఆ ముచ్చట ఈరోజు తీరుస్తాను. బహుశా ఆ రోజు జలగినది నీకు జ్ఞాపకం లేక ఈ రోజు నాతో యుద్ధానికి వచ్చావు. బతకాలని ఉంటే పాలపాశ. లేకపాశతే నా

బాణాలకు బలి అవుతావు. కాచుకో” అంటూ లక్ష్ముని మీద ఏడు బాణములను సంధించి వచిలాడు. మరో పచిబాణములతో హనుమంతుని కొట్టాడు. దీని కంతకీ కారణమయిన విభీషణుని మీద నూరు బాణములు ప్రయోగించాడు. ఆ బాణములను అన్నటినీ లక్ష్మును అవలీలగా చేచించాడు. మరలా ఇంద్రజిత్తు మీద వాడి అయిన బాణములను ప్రయోగించాడు.

“ఓ రాక్షసా! ఇవేమి బాణములు.నా మీద పుష్టిల మాటిలి పడుతున్నాయి. ఇంతకన్నా వాడి అయిన బాణములు నీ దగ్గర లేవా! నా దగ్గర చూడు ఎంతటి వాడి అయిన బాణాలు ఉన్నాయో” అని ఇంద్రజిత్తు మీద వాడి అయిన బాణములు ప్రయోగించాడు. లక్ష్ముని బాణముల దెబ్బకు ఇంద్రజిత్తు ధరించిన కవచము ముక్కలయింది. ఇంద్రజిత్తు గుండెల్లో బాణాలు గుచ్ఛుకొని గాయం అయింది. ఇంద్రజిత్తు కోపంతో ఊగిపోయాడు. లక్ష్ముని మీద ఒకే సాల వెయ్యి బాణాలు ప్రయోగించాడు. ఇంద్రజిత్తు వేసిన బాణములకు లక్ష్ముని కవచము కూడా బద్దలయింది. ఇద్దరూ సమానంగా ఉన్నారు. ఇరువులి దేహములలో బాణాలు బిగబడ్డాయి. రక్తం కారుతూ ఉంది. ఒకలతో ఒకరు అలసట అనేది లేకుండా పోరాడుతున్నారు. వారు ఒకరి మీద ఒరకు వేసుకొనే బాణములతో ఆకాశము కష్టబడి పోయింది. ఆ ప్రకారంగా ఒకలతో ఒకరు ఫోరంగా యుద్ధము చేస్తున్నారు.

యుద్ధకాండము

యుద్ధకాండము

ఎన్బై తొమ్మిదవసర్ల.

లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు ఒకరితో ఒకరు ఘోరంగా యుద్ధము చేస్తుంటే. పక్కనేఉన్న విభీషణుడు తన వంతు సహకారాన్ని అందించాడు. తాను కూడా ధనుస్సు చేత పట్టి రాక్షసులను సంహరిస్తున్నాడు. రాక్షసుల ఆనుఖానులు తెలిసిన విభీషణుడి బాణముల ధాటికి రాక్షసులు కుష్టలుకుష్టలుగా చచ్చిపడుతున్నారు. విభీషణుడు రాక్షసులను చంపుతుంటే, విభీషణుని నలుగురు మంత్రులు కూడా కత్తులు చేత బట్టి రాక్షసులను నరుకుతున్నారు. విభీషణుడు కూడా వాళ్లను ప్రోత్సహిస్తూ ఇలా అంటున్నాడు.

“ఓ వానరవీరులారా! రావణునికి వీడొక్కడే గతి. వీడు చేస్తే రావణుని పక్షాన యుద్ధం చేసే వాళ్లు ఎవరూ లేరు. రాక్షస వీరులైన ప్రహస్తుడూ, నికుంభుడూ, కుంభకర్ణుడూ, కుంభుడూ, ధూమ్రాక్షుడు, జంబుమాలి, మహామాలి, అశనిప్రభుడూ.సుప్తమ్యుడూ, యజ్ఞకోపుడూ, పజ్ఞదంప్యుడూ, సంహారి, వికటుడూ, తపనుడూ, మందుడు, ప్రఘాసుడు, ప్రఘుసుడూ, జంఘుడూ, ప్రజంఘుడూ, అగ్నికేతువూ, రత్నికేతువూ, విద్యుజ్జివ్యుడు, ద్విజివ్యుడు, సూర్యశత్రువు, అకంపనుడు, సుపారుషుడు, చక్రమాలి, కంపనుడు, దేవాంతకుడు, నరాంతకుడు అందరూ మన చేతిలో చంపబడ్డారు. ఇంక లంకలో మనతో యుద్ధం చేయగల వీరులు ఎవరూ లేదు. ముందుకు దూకండి ఇంద్రజిత్తును చంపండి. రాక్షసులను తునుమాడండి. రాక్షసులతో చేసిన యుద్ధములో యోధానుయోధులను చంపాము. నూరుయోజనముల సముద్రమును దాటిన మీకు ఈ ఇంద్రజిత్తు, ఆవు పాదము

(గోవ్యాదము)తో ఏర్పడిన చిన్న గుంటులంటి వాడు. . వీడిని చంపడం మనకు లెక్కలోనిటి కాదు.

నేనే ఇతనిని చంపగలను. కాని నాకు ఇతడు కుమారుడు. నేను వీడికి తండ్రిని. వీడి మీదున్న పుత్రవాత్సల్మము నన్న అడ్డుకుంటూ ఉంది. వీడిని చంపాలని అనుకున్నప్పుడల్లా నా కళలో నీళ్లు సుళ్లు తిరుగుతున్నాయి. కాబట్టి లక్ష్మణుడే వీడిని చంపగలడు. ముందు మీరందరూ ఇంద్రజిత్తు చుట్టుమోహలంచి ఉన్న రాక్షసులను చంపండి. తరువాత లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తును చంపగలడు” అని వానర వీరులను ప్రేరిపించాడు విభీషణుడు.

విభీషణుని మాటలతో వానరులలో ఉత్సాహం పెల్లుబికింది. సింహానాదాలు చేస్తున్నారు. వానరులు, భల్యాకములు ఒక్కసాలగా రాక్షస సేనల మీద పడ్డారు. వాలని రత్నారు, పీతారు, కొలికారు, రాళ్లతో కొట్టారు. జాంబవంతుడు కూడా యథార్తక్తి రాక్షసులను చంపుతున్నాడు. రాక్షసు లందరూ జాంబవంతుని చుట్టు ముట్టారు. తమ చేతులలో ఉన్న పట్టిసములతోనూ, గండ్రగొడ్డలతోనూ, కత్తులతోనూ దారుణంగా కొట్టారు. జాంబవంతుడుకూడా వాలకి తగులీతిలో సమాధానం చెప్పాడు. వానరులకు రాక్షసులకూ యుద్ధం తీవ్రస్థాయిలో జరుగుతూ ఉంది.

అప్పటిదాకా లక్ష్మణుని తన వీపు మీద మోస్తున్న హనుమంతుడు, లక్ష్మణుని కిందికి దింపి, ఒక పెద్ద బండరాయిని చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ఆ బండరాతితో మోదుతూ హనుమంతుడు రాక్షసులను చంపుతున్నాడు. విభీషణుడితో యుద్ధం చేస్తున్న

ఇంద్రజిత్తు, ఆయనను వచలి లక్ష్మణుని మీటి వెళ్లాడు.

లక్ష్మణుడికి ఇంద్రజిత్తుకు సమరం సంకులంగా మారింది. ఒకల మీద ఒకరు బాణవర్షము కులపిస్తున్నారు. ఇద్దరూసమానమైన యుద్ధకొశలాస్మి ప్రదర్శిస్తున్నారు. వారు సంధించిన బాణములతో ఆకాశం కష్టబడిపోయింది. ఒక సాలి లక్ష్మణుడిబి పైచేయిగా ఉంటే ఇంకాసేపటికి ఇంద్రజిత్తు విజయకేతనం ఎగరవేస్తున్నాడు. అంతలోనే లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు మీద పట్టుసాధిస్తున్నాడు. జయాపజయాలు ఇద్దల మధ్య అటు ఇటు పరుగెడుతున్నాయి. లక్ష్మణుడు, ఇంద్రజిత్తు ఒకల మీద ఒకరు వేసుకుంటున్న బాణములతో ఆకాశం కష్టబడిపోయింది. చీకట్లు కమ్ముకున్నాయి. వానరులు రాక్షసుల రక్తంతో అక్కడ రక్తపుటేరులు ప్రవహిస్తున్నాయి.

ఆ సమయంలో లక్ష్మణుడు నాలుగు బాణములతో ఇంద్రజిత్తు రథానికి కట్టిన గుర్రములను చంపాడు. మరొక భల్లబాణంతో ఇంద్రజిత్తు సారథిని చంపాడు. ఇంద్రజిత్తు మరొక రథాన్ని ఎక్కు తన రథమును తానే తోలుకుంటూ లక్ష్మణునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఆ సమయంలో లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు మీద తన వాడి అయిన బాణములను ప్రయోగించాడు. మరలా రథమునకు కట్టిన గుర్రములను తన బాణములతో కొట్టాడు లక్ష్మణుడు. అవకాశం దొరకడం ఆలస్యం లక్ష్మణుడు ఆ అవకాశాన్ని సద్యసియోగం చేసుకుంటూ ఇంద్రజిత్తును దెబ్బతిస్తున్నాడు.

ఇంద్రజిత్తుకు క్రుమక్రుమంగా సామర్థం సన్నగెల్లింది. అలసిపోతున్నాడు. ఇది చూచిన వానర నాయకులు హర్షధ్వనాలు

చేసారు. ఇంతలో ప్రమాణి, రభనుడు, శరభుడు, గంధమాధనుడు అనే వానర శ్రేష్ఠులు ఇంద్రజిత్తు మీదికి దూకారు. ఎగురుకుంటూ వెళ్లి ఇంద్రజిత్తు రథం మీద కూర్చున్నారు. ఇంద్రజిత్తు రథమునకు కట్టిన గుర్వములను బలంగా కొట్టారు. అవి రక్తం కక్కుకున్నాయి. కిందపడి మరణించాయి. తరువాత ఆ నలుగురు వానర వీరులు ఇంద్రజిత్తు ఎక్కిన రథమును ముక్కలు ముక్కలుగా విరుగ గొట్టారు. మరలా వెనక్క ఎగీలి లక్ష్మణుని పక్కన నిలబడ్డారు. ఇదంతా క్షణాలలో జలగిపోయింది.

ఆ వానర వీరుల వేగానికి ఇంద్రజిత్తు ఆశ్చర్యపోయాడు. విలగిన రథము నుండి కిందికి దుమికి వేగంగా బాణములు విసురుతూ లక్ష్మణుని మీదికి వెళ్లాడు ఇంద్రజిత్తు. ఇంద్రజిత్తు తన మీద సంధిస్తున్న బాణములను మధ్యలోనే ఖండిస్తూ, ఇంద్రజిత్తును ముందుకు రాకుండా కట్టిడి చేస్తున్నాడు లక్ష్మణుడు.

ఓమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము ఎనభైతొమ్మిదవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
తొంభయ్యవ సర్ద.

రథం విలగిపోయింది. గుర్వములు నేలకూలాయి.
బంటలగా నేలమీద నిలబడి ఉన్నాడు ఇంద్రజిత్తు. అయినా తన దైర్ఘ్యాన్ని

కోల్పోలేదు. లక్ష్మణుని మీదికి బాణాలు వదులుతున్నాడు. ఇద్దరూ నేల మీద నిలబడి ఒకరి మీద ఒకరు బాణములు సంధించుకుంటున్నారు. రెండు మత్తగజముల మాదిల పోరాడుతున్నారు. వీలని చూచి వానరులు, రాక్షసులుకూడా ఒకరితో ఒకరు పోరాడుతూ చంపుకుంటున్నారు.

ఇంద్రజిత్తు రాక్షస వీరులతో ఇలా అన్నాడు. “చీకటి పడుతూ ఉంది. ఈ చీకట్టో ఎవరెవరో తెలియడం లేదు. మీరు పోరాడుతూ ఉండండి. నేను లంకా నగరములోకి వెళ్లి మరొక రథమును ఎక్కి వస్తాను. అప్పటి వరకూ నేను ఇక్కడ లేనట్టు తెలియశియకండి. వానరులు నా వెంటపడకుండా చూడండి.” అని అన్నాడు.

వెంటనే ఇంద్రజిత్తు రాక్షసులను అడ్డం పెట్టుకొని వెనక సుండి లంకా నగరం వైపు వెళ్లాడు. ఇంద్రజిత్తు రాగానే మరొక రథాన్ని సిద్ధం చేసారు సైనికులు. రథం సిండా ధనుస్సులు, బాణములు, ఆయుధములు పెట్టారు. ఉత్తమ జాతి గుర్తములను కట్టారు. ఆ రథమును ఎక్కి మరలా యుద్ధరంగమునకు వచ్చాడు ఇంద్రజిత్తు. కనుమూసి తెలిచేంతలో మరొక రథముమీద ప్రత్యక్షం అయిన ఇంద్రజిత్తును చూచి, అతని వేగానికి లక్ష్మణుడు, విభీషణుడు, వానర వీరులు ఆశ్చర్యపోయారు.

రెట్టించిన ఉత్సాహంతో రణరంగమునకు వచ్చి ఇంద్రజిత్తు తన బాణములతో వానరులను సిర్దాష్టిష్టంగా చంపుతున్నాడు. వేల కొలచీ వానరులు ఇంద్రజిత్తు బాణాలకు బలి అపుతున్నారు. ఇంద్రజిత్తు పరాక్రమానికి తట్టుకోలేక వానర వీరులు లక్ష్మణుని వద్దకు వచ్చారు.

ఇంక లాభం లేదని, లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు ధనుస్సును విరగ్గిట్టాడు. ఇంద్రజిత్తు మరొక ధనుస్సును తీసుకున్నాడు. వెంటనే లక్ష్మణుడు ఆ ధనుస్సును కూడా మూడు బాణములతో విలచాడు. ఇంద్రజిత్తు మరొక ధనుస్సును తీసుకొనే లోపల లక్ష్మణుడు ఎదుబాణములను ఇంద్రజిత్తు గుండెలకు గులిచూచి కొట్టాడు. ఆ బాణములు ఇంద్రజిత్తు గుండెల్లో లోతుగా గుచ్ఛుకున్నాయి. ముఖం నుండి గుండెల నుండీ రక్తం కారుతూ ఉంది.

అలాగే మరొక ధనుస్సును తీసుకున్నాడు ఇంద్రజిత్తు. లక్ష్మణుడి మీద శరవర్షము కులహించాడు. లక్ష్మణుడు ఆ బాణముల న్నిటినీ మధ్యలోనే విలచాడు. లక్ష్మణుడు విజ్యింభించాడు. వాడి అయిన బాణములతో రాక్షసులను, ఇంద్రజిత్తును కొట్టాడు. ఇంద్రజిత్తు కూడా వాడిగా ఉన్న బాణములను లక్ష్మణుడి మీద ప్రయోగించాడు. ఆ బాణములను మధ్యలోనే చేచించిన లక్ష్మణుడు, ఒక భల్లబాణముతో ఇంద్రజిత్తు సారథి తలను ఖండించాడు. సారథి మరణించినా కూడా ఇంద్రజిత్తు రథమునకు కట్టిన గుర్తుములు ఏ మాత్రమూ కంగారు పడలేదు. సారథి ఉన్నట్టే పరుగెడుతున్నాయి. అది చూచిన లక్ష్మణుడు, ఇంద్రజిత్తు రథమునకు కట్టిన గుర్తుములను కూడా కొట్టాడు.

ఇది చూచి సహించలేని ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణుని గుండెలకు గులపెట్టి పది బాణములను కొట్టాడు. ఆ బాణములు లక్ష్మణుని కవచమునకు తగిలి కిందపడిపోయాయి. లక్ష్మణుడు ధలంచిన కవచము దుర్భేద్యము అని ఇంద్రజిత్తుకు అర్థం అయింది. ఇంద్రజిత్తు మూడుబాణములను లక్ష్మణుడి నుదుటికి గులపెట్టి కొట్టాడు. దానికి ప్రతిగా లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు ముఖాన్ని గులి చూచి ఎదు బాణములను

కొట్టడు. ఈ ప్రకారంగా లక్ష్మీసుడు, ఇంద్రజిత్తు ఒకలమీద ఒకరు వాడి అయిన బాణములను సంధించుకుంటున్నారు. ఇద్దలిశలీరములు రక్తసిక్తములు అయ్యాయి.

ఇదంతా విభీషణుని వలన వచ్చినదన్న కోపంతో ఇంద్రజిత్తు విభీషణుని మీద వాడిఅయిన బాణములను ప్రయోగించాడు. విభీషణుడికి కోపం వచ్చింది. ఒక గద తీసుకొని ఇంద్రజిత్తు రథమునకు కట్టిన గుర్తుములను చంపాడు. అసలే నొరథి లేడు. ఇష్టుడు గుర్తుములు కూడా లేవు. అందుకని ఇంద్రజిత్తు రథమును చిగాడు. నేల మీద నిలబడ్డాడు. యముడు తనకు ఇచ్చిన దివ్యమైన అస్తుమును సంధించాడు. అది చూచిన లక్ష్మీసుడు కుపేరుడు తనకు ఇచ్చిన దివ్యాస్తుమును సంధించాడు.

లక్ష్మీసుడు, ఇంద్రజిత్తు ఒకల మీద ఒకరు దివ్యాస్తుములను ప్రయోగించుకున్నారు. ఆ రెండు అస్తుములు ఒకదానితో ఒకటి ఢీకొని అగ్ని కణములు రాలాయి. రెండు అస్తుములు ముక్కలై కీందపడ్డాయి. లక్ష్మీసుడు ఇంద్రజిత్తు మీద వారుణాస్తుమును ప్రయోగించాడు. ఇంద్రజిత్తు రౌద్రాస్తుమును లక్ష్మీసుడి మీద ప్రయోగించాడు. రౌద్రాస్తుము వారుణాస్తుమును కొట్టేసింది. తరువాత ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మీసుని మీద ఆగ్నేయాస్తుమును ప్రయోగించాడు. వెంటనే లక్ష్మీసుడు సూర్య అస్తుమును ప్రయోగించి ఆగ్నేయాస్తుమును నిల్పిర్చుము చేసాడు.

ఇంద్రజిత్తుకు కోపం వచ్చింది. వెంటనే అసుర బాణమును ప్రయోగించాడు. ఆ అసుర బాణము నుండి అసంఖ్యాకంగా వివిధ రకములైన ఆయుధములు పుట్టాయి. ఆ ఆయుధములు అన్ని లక్ష్మీసుని

వైపుకు దూసుకొని వస్తున్నాయి. అది చూచిన లక్ష్ముడు మహేశ్వర అస్త్రమును ప్రయోగించి ఆసుర అస్త్రమును నివాలించాడు. ఇరువులిమధ్య జరుగుతున్న ఈ అస్త్రయుద్ధము లోక వినాశకరంగా పరిణమించింది. ఆ అస్త్రముల తాకిడికి ఆకాశం అంతా కాంతితో నిండిపోయింది.

తరువాత లక్ష్ముడు అగ్నితో సమానమైన మరొక అస్త్రమును సంధించాడు. దాని పేరు ఇంద్ర అస్త్రము. ఆ అస్త్రముతోనే పూర్వము దేవాసుర యుద్ధములో ఇంద్రుడు దానవులను జయించాడు. ఆ ఇంద్రాస్త్రమును సంధించి లక్ష్ముడు ఇలా అన్నాడు. “ఓ బివ్యాస్తమారాముడు, దశరథుని కుమారుడు, సత్యసంధుడు, ధర్మత్తుడు, పరాక్రమవంతుడు, పౌరుషవంతుడు అయితే నీవు ఇంద్రజిత్తును చంపు.” అని ధనుస్సును చెవిదాకా లాగి, ఇంద్ర అస్త్రమును వదిలాడు. ఆ ఇంద్రాస్త్రమును వాయువేగంతో వెళ్లి, కిలిటము, కుండలములతో శోభాయమానంగాఉన్న ఇంద్రజిత్తు తలను మొండెము నుండి వేరు చేసింది. ఇంద్రజిత్తు తల నేలమీద దొల్లింది. ఇంద్రునే జయించిన ఇంద్రజిత్తు ఇంద్ర అస్త్రముతో మరణించాడు. ఇంద్రజిత్తు శలీరము చేతిలో ధనుస్సుతోసహి నేలకూలింది.

ఆ దృష్టము చూచి వానరులు సంతోషించి తేలింతలు కొట్టారు. ఆకాశం నుండి దేవతలు, బుధులు, గంధర్వులు జయజయధ్వనాలు చేసారు. ఇంద్రజిత్తు మరణించడం చూచిన రాక్షస సేనలు తలొక దిక్కుగా పొలిపోయాయి. చేతిలో ఆయుధములు ఉంటే వానరులు చంపుతారేమోఅని ఆయుధములను పొరపేసి పొలిపోయారు రాక్షసులు. వాలిని వానరులు తలమారు. కొంత మండి

రాక్షసులు సముద్రంలో దూకారు. కొంతమంది లంకానగరంలోకి పాలపోయారు. మరి కొందరు రాక్షసులు చెట్లు ఎక్కురు. కొందరు పర్వతగుహల్లోకి దూరారు. అష్టటి దాకా వేలకొలది రాక్షసులతో నిండుగా ఉన్న రణభూమిలో ఒక్క రాక్షసుడు కూడా కనిపించడం లేదు.

వానర సేనానాయకులు లక్ష్మీని అభినందనలతో ముంచేత్తారు. విభీషణుడు, హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, లక్ష్మీని ప్రశంసలతో ముంచేత్తారు. వానరులంతా పెద్దగా అరుస్తూ సింహానాదాలు చేస్తూ లక్ష్మీని చుట్టూ చేరారు. వానరులు వాలిలో వారు ఒకలిని ఒకరు కొగలించుకొని ప్రశంసించుకుంటున్నారు. ఆకాశంలో ఉన్న దేవతలు కూడా ఇంద్రజిత్తు మరణానికి ఎంతో సంతోషించారు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము తొంభయ్యవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
తొంబై ఒకటవ పర్మ.

తన అవక్కపరాక్రమంతో ఇంద్రజిత్తును చంపిన లక్ష్మీనడు తన కన్నా పెద్దవారైన జాంబవంతునికి, హనుమంతునికి, వానరులకు నమస్కరించాడు. బాగా గాయపడ్డ లక్ష్మీనడు హనుమంతుని ఉండగా పట్టుకొని రాముని వద్దకు వెళ్లాడు. రామునికి నమస్కరించి

వినయంగా పక్కన నిలబడ్డాడు లక్ష్మీసుదు.

విభీషణుడు రామునితో “ఇంద్రజిత్తు తల మన లక్ష్మీసుని చేత ఖండింపబడినది” అని చెప్పేడు. అప్పటికే బాగా అలసి ఉన్న లక్ష్మీసుదు తాను ఇంద్రజిత్తును ఎలా సంహరించింది రామునితో వివరంగా చెప్పేడు. అప్పేడు రాముడు లక్ష్మీసుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

“తమ్ముడా లక్ష్మీ! నీ విజయ వార్త విని చాలా సంతోషించాను. నాకు కూడా వల్ల కాని పనిని నీవు సునాయాసంగా ముగీంచావు. ఇంద్రజిత్తు మరణంతో మనమార్గము సుగమము అయింది. ఇంక రావణుని జయించడం చాలా తేలిక. ఎందు కంటే ఇంద్రజిత్తు చావడం అంటే రావణుడు కూడా చచ్చినట్టే. ఇంద్రజిత్తు చావుతో రావణునికి కుడిభుజము ఖండించినట్టు అయింది. నీ ఈ విజయానికి విభీషణుడు, హనుమంతుడు కూడా చాలా సాయం చేసారు. వాలి సాయం లేకపోతే ఇంద్రజిత్తును చంపడం కష్టం. తన కుమారుని మరణ వార్త విని రావణుడు తానే స్వయంగా యుద్ధానికి వస్తాడు. పుత్రునోకంతో కుంగి ఉన్న రావణుని చంపడం చాలాతేలిక. నీ వంటి తమ్ముడు నా పక్కన ఉంటే నేను ఒక్కసీతనే కాదు దేనినైనా సాధించగలను.” అని అన్నాడు.

తరువాత లక్ష్మీసుని గాఢంగా కౌగలించుకొని వాళ్లుంతో లక్ష్మీసుని శిరమును ముద్దపెట్టుకొని తన పక్కనే కూర్చోపెట్టుకున్నాడు రాముడు. లక్ష్మీసుని శలీరం నిండా బాణములు గుచ్ఛుకొని చాలా బాధపెడుతున్నాయి. వెంటనే సుఖేణుడిని పిలిచి లక్ష్మీసునికి త్వరగా

చికిత్సచేయించమని ఆదేశించాడు.

“వెంటనే లక్ష్మణుని, విభీషణుని శలీరములలో గుచ్ఛుకున్న బాణములను తొలగించండి. గాయములకు చికిత్సచేయండి. వీరకే కాదు ఈ యుద్ధములో గాయపడ్డ వానరులందరలకీ చికిత్సచేయించండి.” అని సుఖేణుని ఆజ్ఞాపించాడు. వెంటనే సుఖేణుడు లక్ష్మణుని ముక్క ద్వారా ఒక జైవధమును లోపలకు పంపాడు ఆ శైవర ప్రుభూవంతో లక్ష్మణుని శలీరంలో గుచ్ఛుకున్న బాణములు అన్ని ఉండి కిందపడ్డాయి. గాయములు మానాయి. నొప్పికూడా తగ్గిపోయింది. తరువాత సుఖేణుడు విభీషణునికి తక్కిన వానరులకు కూడా చికిత్సచేసాడు. కొణ్ణికాలంలోనే వారందరూ నొప్పి తగ్గి, గాయములు మాని, స్వస్థత పొందారు.

లక్ష్మణుని చేతిలో ఇంద్రజిత్తు మరణించాడు అన్న విషయం విన్న సుగ్రీవుని ఆనందానికి అవధులు లేవు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము తొంబైబకటవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
తొంబై రెండవ సర్ద.

ఇక్కడ పరిస్థితి ఇలా ఉంటే రాక్షసులనుండి ఇంద్రజిత్తు మరణించాడు అన్న వార్త తెలుసుకున్న రావణుని మంత్రులు ఈ

విషయాస్ని ధృవపరచుకున్న తరువాత, రావణుని వద్దకు వేళీ
ఇంద్రజిత్తుమరణాస్ని గులించి చెప్పారు.

“ఓ! రాక్షసేంద్రా! నీ తమ్ముడు విభీషణుని సాయం చేత,
లక్ష్మణుడు నీ కుమారుడు ఇంద్రజిత్తును మా కళ్ల ఎదుట చంపాడు.
దేవతలకు అభిపతి అయిన ఇంద్రుని జయించిన ఇంద్రజిత్తు ఒక
సాధారణమానవుని చేతిలో వీరగతిపొంది వీరస్వర్గము చేరుకున్నాడు.”
అని చెప్పారు.

దారుణమైన ఆవార్త విస్త రావణుడు మూర్ఖవేణుయాడు.
కాసేపటికి స్యుహలోకి వచ్చాడు. వీరుడైన పుత్రుని కొరకు కన్నిరు
ముస్సిరుగా శోకిస్తున్నాడు. “ఓ! మహావీరా! ఇంద్రునే జయించిన నీవు
ఒక సాధారణ మానవుని చేతిలో ఎలా ఓడిపేణువా? యముడిని
కూడా జయించగల నీవు లక్ష్మణుని జయించలేకపేణువా! మృత్యువుకే
మృత్యువు అయిన నీకు మృత్యువు కల్పించిన ఆ యముడు
నిశ్చయముగా నీ కన్నా గొప్పవాడు. నీవు, నీ ప్రభువు అయిన నా కొరకు,
యుద్ధములో నీ ప్రాణాలుఅర్థించావు. నీకు వీరస్వర్గము ప్రాప్తిస్తుంది.
నాయనా! మేఘునాథా! నీ కొరకు అంతఃపుర స్త్రీలు ఎలా విలపిస్తున్నారో
చూడు. నీ మరణంతో దేవతలు, గంధర్వులు భయించేకుండా
సుఖింగా జీవిస్తారులే! నా కుమారా! నీ తండ్రిని, తల్లిని, ఈ రాజ్యమును,
రాక్షసులను విడిచి పెట్టి ఎక్కడకు వెళ్లాపురా! వెళ్డానికి నీకు ఎలా
మనసాపైందిరా! తండ్రిమరణించిన తరువాత, పితృకార్యములు
చేయవలసిన వాడవు, నీ అపర కర్మలు నేను చేయవలసి వచ్చినది
కడా! ఎంత దురదృష్టము! రాములక్ష్మణులను, సుగ్రీవుని చంపి నాకు

సత్రుభయం లేకుండా చేస్తానని అని ప్రతిజ్ఞచేసావు కదా! కాని ఆ ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకుండానే వెళ్లపోయావుకదా!” అని పరి పరి విధాలా దు:ఖిస్తున్నాడు రావణుడు.

రావణునికి ఆ దు:ఖింతో నుండి కోపం ఆవిర్భవించింది. అసలే రావణుడు మహా కోపిష్టి. దానికి తోడు కుమారుని మరణ వార్త విన్నాడు. రావణుని కోపం మిన్నుముట్టింది. తన కుమారుని చావుకు కారణం అయిన వాలమీద పగ తీర్చుకోవాలని శపథం చేసాడు. తన కుమారుని మరణానికి కారణం సీత. ముందుగా సీతను చంపాలి అని అనుకున్నాడు రావణుడు. కోపంతో రావణుని కళ్లు ఎరుపెక్కాయి. కళ్లనుండి నిష్టలురాలుతున్నట్టు ఉన్నాయి. పళ్లు పట్టాపట్టా కొలకాడు. ఆ విధంగా కోపంతో ఉఁడి పోతున్న రావణుని చూచి రాక్షసులు భయంతో పక్కకు ఒచిగి ఒచిగినిలబడ్డారు. వాలిని చూచి రావణుడు ఇలా అన్నాడు.

“నేను బ్రహ్మ దేవుని గూళ్లి తపస్స చేసాను. వరములు పొందాను. ఆ వరప్రభావంతో నాకు దేవతల నుండి కానీ, అసురుల నుండి కానీ ప్రాణ భయము లేదు. నాకు బ్రహ్మదేవుడు ఇచ్ఛిన కవచమును ఇంద్రుని వజ్రాయుధము కూడా బద్దలు కొట్టలేదు. నేను ఆ కవచము ధరించి యుద్ధభూమిలో నిలబడితే గెలవడం ఆ దేవేంద్రుని తరం కూడా కాదు. నా పరాక్రమానికి మెచ్చిన బ్రహ్మదేవుడు బిష్టమైన ధనుర్మాణములను ప్రసాదించాడు. వాటిని ఉపయోగించే అవసరం ఇంతవరకూ రాలేదు. ఇప్పుడు రాములక్ష్మణులను చంపడానికి వాటిని ఉపయోగిస్తాను. వాటిని పూజాగ్యహమునుండి తీసుకొని రండి. ” అని ఆదేశించాడు.

ఇంతలో రావణుని బుద్ధికి మరొక ఆలోచనవచ్చింది. దీని కంతటికి కారణం సీత. సీతను వెంటనే చంపాలి అనిఅనుకున్నాడు. వెంటనే రాక్షసులను చూచి ఇలా అన్నాడు. “నా కుమారుడైన ఇంద్రజిత్తు వానరులను మోసం చేయడానికి మాయాసీతను రణభూమికి తీసుకొని పోయి వానరుల ఎదుట వథించాడు. ఇప్పుడు నా కుమారుడే వథింపబడ్డాడు. నా కుమారుడే లేనపుడు నాకు సీత ఎందుకు. నా కుమారునికి ఇష్టం అయిన సీత వథను నేను చేసి చూపిస్తాను. సీతను కసిదీరా వథిస్తాను. .” అని చేతిలో ఖడ్డం ధలించి బయలుదేరాడు రావణుడు.

రావణుని చూచి రాక్షసులు సింహానాదములు చేసారు. వాలిలో వారు ఇలా అనుకున్నారు. “ఇప్పుడు రావణుని చూచి రామలక్ష్మణులు భయంతో వణికిపోతారు. వానరులు పొలిపోతారు. రావణునికి ముల్లోకములలో ఎదురు లేదు. తనకు కావలసిన దానిని అనుభవించగలడు. ఈ సీత ఎంత.” అని అనుకొన్నారు. కాని కొంతమంది రావణుని మేలుగోరుస్నేహితులు అతనిని వాలించారు. కాని రావణుడు వాలని లక్ష్మిపెట్టలేదు. సీత ఉన్న చోటికి వెళుతున్నాడు. అశోక వనంలో ప్రవేశించాడు.

చేతిలో ఖడ్డం పట్టుకొని తన వంక వేగంగా వస్తున్న రావణుని చూచింది సీత. భయంతో వణికి పోయింది. “ఈ దుర్భార్యార్థుడు నా మీద కోపంతో నన్ను చంపడానికి వస్తున్నాడు. ఇన్నిరోజులు నన్ను “నాకు భార్యవు కా” అని అడిగాడు. నేను వ్యక్తిరేకించాను. ఇన్నాళ్ల వేచి ఉన్న వీడు, విసుగుపుట్టి నన్ను చంపాలని సిఫ్ఫయించుకున్నట్టున్నాడు. లేదా ఈ రోజుయుధములో వీడు

రాములక్ష్ముణులను చంపి ఉంటాడు. ఆవిష్టయాన్ని నాకుచెప్పడానికి వస్తున్నాడు. ఎందుకంటే రాములక్ష్ముణుల మరణ వార్త విన్న రాక్షసులు పెద్దగా అరవడం కేలంతలుకొట్టడం, హర్షధ్వనాలు చెయ్యడం వినపడుతూ ఉంది. నామూలంగా రాములక్ష్ముణులు తమ ప్రాణాలు ఈ దుర్భర్యుడిచేతిలో వణిగాట్టుకున్నారుకదా!

అటీ కాదేమో! రాములక్ష్ముణులు వీడికుమారుడు ఇంద్రజిత్తును చంపితే, ఆ దుఃఖాన్ని తట్టుకోలేక నన్ను చంపడానికి వస్తున్నాడేమో! ఏదైనా కావచ్చు. ఆ నాడు హనుమంతుని మాట విని ఆయన వీపుమీద కూర్చుని కిప్పింధకు వెళ్లి ఉంటే, రాములక్ష్ముణులకు ఇన్ని కష్టాలురావు కదా! నాక ఇంత దుఃఖము ఉండేది కాదు కదా! ఎంత పారపాటు చేసాను. యుద్ధములో రాముడు మరణించాడు అన్న వార్త విన్న కౌసల్య గుండెలు బ్రద్దలు కాక మానుతాయా! రాముడి భాల్య చేప్పలను, రాముని గుణగణాలను తలచుకుంటూ ఆమె కుమిలిపోతుంది కదా! కుమారుని మరణవార్త విన్న కౌసల్య ప్రాణత్వాగం చేసుకుంటుంది. అసలు టిని కంతటికీ మూలకారణం ఆ గూనిది మంథర. దాని వలననే మాకు ఇన్నికష్టాలు వచ్చాయి.” ఈ ప్రకారంగా సీత ఒకదానితో ఒకటి పాంతన లేకుండా వస్తున్న ఆలోచనలతో సతమతమవుతూ ఉంది.

ఆ సమయంలో రావణుని మంత్రి అయిన సుపోర్స్యుఫు రావణుని వద్దకు వచ్చాడు. రావణునితో ఇలా అన్నాడు. “రావణా! నీవు సామాన్యుడికి కావు. సాక్షాత్తు కుబేరుని సాందరుడవు. తాత్మాలికంగా వచ్చిన కోపంతో సీతను చంపాలనుకోవడం తగునా! ఈ విధంగా చంపడానికేనా నీవు సీతను తీసుకొని వచ్చింది. నీవు వేదములను, శాస్త్రములను చదువుకున్నావు. ఆ వేదాధ్యయనము, శాస్త్రపరిజ్ఞానము

అంతా ఎక్కడికి పోయింది. ఇంతటి నీచ కార్యానికి ఒడిగడుతున్నావు. నీ పరాక్రమాన్ని రాముని మీద చూపించు అంతే గానీ అబల అయిన సీతను చంపడం పరాక్రమం అనిపించుకోదు. రాక్షసేంద్రా! ఈ రోజు కృష్ణ చతుర్భాగి. రేపు అమావాస్య. ఈ రోజే రాముని మీదికి యుద్ధానికి బయలు దేరు, అమావాస్యనాడు రామునికి మరణాన్ని ప్రసాదించు. విజయుడివై తిలగి రా! నీవు వీరుడివి, హరుడివి అయితే రాముని చంపి సీతను పొందు. అంతేకానీ సీతను చంపితే ఏమి లాభం.” అని అనునయించాడు.

రావణుడికి అతనిమాటలు బాగా నచ్చాయి. సీతను చంపేకార్యక్రమాన్ని వటిలిపెట్టి యుద్ధతంత్రములను ఆలోచించడానికి సభకు వెళ్లాడు రావణుడు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము తొంభైరెండవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము
తొంభైమూడవ సర్ద.

సీతను చంపడం అనే కార్యక్రమాన్ని విరమించిన రావణుడు తిలగి తన సభాభవనంలో అడుగు పెట్టాడు. ఒక పక్క దుఃఖము మరొక పక్కకోపము, ఏమిచెయ్యాలో తోచని పరిస్థితుల్లో బుసలుకొడుతున్నాడు రావణుడు. అంతలోనే నిట్టురుస్తున్నాడు. రావణుడు ఏమి చెబుతాడా అని చావగా మిగిలినసేనానాయకులు

ఎదురు చూస్తున్నారు. వాలికి నమస్కరించి ఇలా చెప్పసాగాడు రావణుడు.

“మనం ఆఖాల పోరాటం సాగించాలి. మీరందరూ యుద్ధానికి సన్నద్ధులై మీ మీ సైన్యములతో యుద్ధభూమికి రండి. మీ పని ఒక్కటే. రాముని చుట్టుముట్టడం. చంపడం. కేవలం రాముని చంపడం. మిగిలిన వాలి సంగతి మీకు అనవసరం. రాముడు చావాలి. అదే నాకు కావాలి. లేకపోతే మరొక పని చేయండి. మీరు ఈ రోజింతా రాముని తో యుద్ధము చేసి రాముని ఘోరంగా గాయముల పాలు చేయండి. రాముడు అలసిపోవాలి. గాయములతో తల్లడిల్లిపోవాలి. రేపు నేను రామునితో యుద్ధము చేసి అవలీలగా చంపేస్తాను. దీనో ఒకటి చెయ్యండి.” అని అన్నాడు రావణుడు.

రావణుని ఆదేశము మేరకు సైన్యధిపతులు అందరూ తమ తమ సేనలతో యుద్ధభూమికి వెళ్లారు. రాక్షస సేనలు వానరుల మీదికి బాణములను, పరిఫులను, కత్తులను, గొడ్డల్లను విసురుతున్నారు. వానరులు వృక్షములను బండరాళ్లను, పర్వతశిఖిరములను విసురుతున్నారు. రాక్షసులకు వానరులకు ఘోరంగా యుద్ధం జరుగుతూ ఉంది. రక్తం వరదగా ప్రవహిస్తూ ఉంది. వానరులు ఆకాశంలో ఎగురుతూ రాక్షసుల రథముల మీద ధ్వజములను విరగ్గిడుతున్నారు. రాక్షసుల కవచములను, రథములను విరగ్గిడుతున్నారు. అశ్వములను చంపుతున్నారు. చేతికి దొలకిన రాక్షసుల ముక్కలను చెప్పలను కొరుకుతున్నారు. వాడి అయిన గొళ్లతో రక్కుతున్నారు. ఒక్కొక్క రాక్షసుని నూరుగురు వానరములు పంచుకొని చంపుతున్నారు.

రాక్షసులు కూడా తమ దగ్గరగా వచ్చిన వానరములను గదలతోనూ, గొడ్డళతోనూ కొట్టి చంపుతున్నారు. కొన్ని వానరములు పోయి రాముని శరణువేడాయి. వాలికి అండగా రాముడు రాక్షస సేనల మీద బాణములను వర్షముగా కులిపించాడు. రాముని బాణముల ధాటికి తట్టుకోలేక రాక్షస సేనలు వెనక్కు మరలాయి. రాముని బాణముల దెబ్బకు రాక్షసుల రథములు విరుగుతున్నాయి. కవచములు పగులుతున్నాయి. అశ్వములు చస్తున్నాయి. సారథులు సేలకూలుతున్నారు.

రాక్షస నాయకులకు ఎవరికీ రాముని ఎదుట పడటానికి సాహసం లేకపోయింది. రణభూమి అంతా తానే అయి రాముడు రాక్షసులను చంపుతున్నాడు. అడుగో అక్కడ రాముడు గజసేనను చంపుతున్నాడు అని కొంతమంచి రాక్షసులు అలస్తే, ఇడుగో రాముడు ఇక్కడ ఉన్న అశ్వసేనలను నాశనం చేసున్నాడు అని అరుస్తున్నారు. ఎవరికి వారు రాముడు తమ ఎదుటనే ఉండియుధ్ధం చేస్తున్నాడు అని భూమపడుతున్నారు. రాముడు రాక్షస సేనల మీద గాంధరవాస్తుమును ప్రయోగించాడు. ఆ అస్త్రప్రభావం చేత రాముడు రాక్షసులందలకి వేలకొట్టి రాముడులు గా కనపడుతున్నాడు. ఎవరికి వారే రాముడు తమ ముందే ఉన్నట్టి అనుకుంటున్నారు.

నిరంతరము బాణములను సంధిస్తున్న రాముని ధనుస్సు వలయాకారంలో, మృత్యు చక్రము వలె కనపడుతూ ఉంది. రాముడు ఎప్పుడు బాణము సంధిస్తున్నడో, ఎప్పుడు నాలి లాగుతున్నడో ఎప్పుడు బాణము వదులుతున్నడో ఎవరికి తెలియడం లేదు. రాముని విల్లు నుండి వెలుబడిన బాణములు మాత్రము అగ్నిజ్యాలల మాదిలి

దూసుకుపోతున్నాయి. రాముడు ఒక జాము కాలములో పటివేల రథాలను విలచాడు, పదునెనిమిటి వేల వినుగులను, పదునాలుగు వేల గుర్రములను, రెండు లక్షల మంచి రాక్షస సైనికులను చంపాడు. చావగా మిగిలిన రాక్షసులు రాముని ఎదుట పడలేక లంకానగరం వైపు పాలపోయారు. రణభూమి రుద్ర భూమిలాగా తయారయింది.

అప్పుడు రాముడు విభీషణుని, లక్ష్మణుని, సుగ్రీవుని చూచి “ఈ దివ్యాస్త ప్రయోగము నాకు, ఈశ్వరునికి మాత్రమే తెలుసు.” అని చెప్పాడు. రాముని దివ్యాస్తప్రయోగమునకు, విభీషణుడు, సుగ్రీవుడు, వానరులు అందరూ రాముని ప్రశంసలతో ముంచేత్తారు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము తొంబైమూడవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
తొంబైనాలుగవ సర్ద.

ఆ రోజు మరణించి నంతగా రాక్షసులు ఏ రోజూ మరణించలేదు. చావగా మిగిలిన రాక్షసులు లంకా నగరమునకు పోయి చచ్చిన వాలి బంధువులకు వాలి మరణవార్త చెప్పారు. మరణించిన సైనికుల భార్యలు, తల్లులు, తండ్రులు, కుమారులు, బంధువులు, మిత్రులు అందరూ ఎంతగానో విలపించారు. వారంతా ఈ యుద్ధమునకు కారణములను ఎవరికి తోచినట్టు వారు అనుకుంటున్నారు.

ఆ ముసలి శూర్పణభి, ఆ కురూపి శూర్పణభి, ఒక మూల కూర్చోకుండా తగుదునమ్మా అని రాముని వద్దకు ఎందుకు వెళ్లాలి? రాముని ఎందుకు మోహించాలి? మంచి వాడైన రాముని మీద దానికి ఎందుకు మోహం పుట్టిందో? దానికి పుట్టిన దుర్భధి వలన కదా ఖరదూషణలు, 14,000 వేలమంచి రాక్షసులు జనస్థానములో మరణించినటి. దానిచావు అది చచ్చింది. అంతటితో ఊరుకోకుండా రావణుని వద్దకు వచ్చి లేని వీణి మాటలు చెప్పడం ఎందుకు? రావణుడు వీణియి సీతను అపహరించి తీసుకు రావడం ఎందుకు? రావణుడు తన చావు తాను కొని తెచ్చుకోవడమే కాకుండా, లంకా నగరంలో ఉన్న రాక్షసుల చావుకు కూడా కారణం అయ్యాడు. రాముడికి సీత దక్కులేదు కానీ, రాముడితో వైరం మాత్రం దక్కింది.

సీతను పట్టుకున్న విరాధుడి చావు చూచి కూడా రావణుడు సీతను తాకడం ఏమిటి? ఈ నిదర్శనం చాలదా రామునితో వైరం ఎంత వినాశకరమైనది!

జనస్థానములో రాముడి చేతిలో, 14,000రాక్షసులు, ఖరుడు, దూషణుడు, త్రిశిరస్సు, వాల సేనానాయకులు చచ్చారు కదా! ఈ నిదర్శనము చాలదా!

ఇంకా రావణుడు బుట్టిలేకుండా సీతను అపహరించడం ఏమిటి? రాముడు సామాన్యుడా! అరణ్యములో కబంధుని చంపాడు. ఇక్కడ ఇంద్రజిత్తును చంపాడు. ఈ నిదర్శనము చాలదా రామునితో వైరం ఎంత ప్రమాదకరమో!

అటీకాకుండా ఇంద్రుని కొడుకు, మహా బలవంతుడు అయిన వాలిని రాముడు అవలీలగా చంపాడు. ఈ నిదర్శనము చాలదా!

సుగ్రీవునితో మైత్రి చేసి, వాలిని చంపి, సుగ్రీవుని కిష్కింధకు రాజును చేసాడు. ఈ నిదర్శనం చాలదా!

సీతను రామునికి ఇచ్ఛి వేసి, లంకను కావాడమని విభీషణుడు ఎన్నోసౌర్య చెప్పాడు. కాని మూర్ఖుడైన రావణుడు వినలేదు. విభీషణుడు చెప్పిన మాటలను విని ఉంటే లంక ఈ నాడు త్యాగానంగా మారేబి కాదు. కణిసము కుంభకర్ణుని చావుతో సైనా ఇంద్రజిత్తు చావుతో సైనా రావణునికి జ్ఞానోదయం కలగలేదు. మరలా ఈ రోజు కూడా యుద్ధం చేసి రాక్షసులకు అపార ప్రాణంపుం కలుగచేసాడు.” అని రాక్షస స్తోలు రావణుని మూర్ఖత్వం గురించి పలపల విధాలుగా అనుకుంటున్నారు.

నాకొడుకువోయాడని ఒకామె, నా భర్త వోయాడని ఒకామె, నాసోదరులు మరణించారని ఒకామె ఏడుస్తున్నారు. మరి కొంత మంచి రాక్షసులు, విష్ణువో, ఇంద్రుడో, రుద్రుడో రాముని రూపంలో వచ్చి రాక్షసులను చంపుతున్నాడు అని అనుకుంటున్నారు.

“ఎవరు చంపినా నష్టం మనకే కదా కలిగింది. భర్తలను, కుమారులను, సోదరులను, బంధువులను, మిత్రులను వోగొట్టుకొని అనాధలము అయ్యాయు” అని ఆత్మోశిస్తున్నారు.

“రావణుడు తనకు బ్రహ్మ ఇచ్ఛిన వరములు ఉన్నాయి అని విర్భవిగుతున్నాడు కానీ, రాముని పరాక్రమం గులంచి, రాముని వలన తనకు పట్టిన భయం గులంచి, తెలుసుకోలేకపోతున్నాడు.” అని మరి కొంతమంచి అభిప్రాయపడుతున్నారు.

“రాముడి ఎదుట పడిన వాడు, వాడు రాళ్ళసుడైనా, అసురుడైనా, దానవుడైనా, పిశాచి అయినా, బతికి బయటపడటం కష్టం.” అని అనుకుంటున్నారు.

“కనీసం యుద్ధానికి వెళ్లేటప్పుడు కనిపించిన అపశకునములను, దుష్టకునములను చూచి అయినా రాముడు యుద్ధమును విరమించి ఉంటే బాగుండేబి” అని శకున శాస్త్రవేత్తలు అభిప్రాయపడ్డారు.

“రావణుడు ఎంత గల్యాపై, తెలివితక్కువాడు కాకపోతే, దేవ, దానవ, గంధర్వ, యక్షుల నుండి మరణం సంభవించకుండా వరం కోలనవాడు, మానవులను ఎందుకు వచిలేసాడు. అదే ఇప్పుడు రావణుని కొంపముంచింది.” అని వాపోతున్నారు.

“అది కాదు. నాకు తెలియక అడుగుతాను! బ్రహ్మవలన వరాలు పాంచినంత మాత్రాన, దేవతలను, సత్పురుషులను బాధించాలని, చంపాలని, వాలి యజ్ఞములు భగ్నం చెయ్యాలని లేదుకదా! అందుకే దేవతలు ఈశ్వరుని గులంచి తపస్స చేసారు. వాలికి ఈశ్వరుడు వరాలు ఇచ్చాడు. “రాళ్ళసులను నారసం

చెయ్యడానికి కారణం అయిన స్త్రీ పుడుతుంది. ఆమె రాళ్ళసుల వినాశనానికి కారణం అవుతుంది.” అని ఈశ్వరుడు చెప్పొడట! ఇప్పుడు అదే నిజం అయింది కదా!” అని అనుకుంటున్నారు.

(ఈ సందర్భంలో ఆ స్త్రీ సీత అని కొంతమంది రానీఱు. కానీ శూర్పణభు అనికూడా అనుకోవచ్చు. ఎందుకంటే బీనికంతటికి కారణం శూర్పణభు. ఆమె రాముని మోహించకుండా, వెంటవడకుండా ఉంటే, ఎవరి పొటీకి వాళ్లు ఉండేవాళ్లు, జనస్థానంలో ఉన్న రాళ్ళసుల గురించి రామునికి తెలిసేది కాదు. ఏటి ఏమైనా ఒక స్త్రీ కారణంగా రాళ్ళన వంశం నాశనం అయింది అనేది నిల్వవాదాంశము).

“ఇంతకూ ఈ రావణుని చెడ్డ ప్రవర్తన, పరస్తీవ్యామోహమే లంకకు చేటుతెచ్చింది. ఈ సమయంలో లంకను, లంకలో ఉన్న రాళ్ళన జాతినీ రక్షించే వాడు ఎవడున్నాడు? మన పరిస్థితి కాల్పిచ్చు చుట్టుముట్టిన అడవిలో ఉన్న జంతువుల మాదిలి అయింది. లంకను చుట్టుముట్టిన వానరసేనలతో లంక మొత్తం తగలబడివేశితోంది. ఇదంతా ముందే ఉంపించే, విభిన్నముడు ముందు జాగ్రత్త పడ్డాడు. రాముని శరణ జోచ్చాడు. ప్రాణాలు దక్కించుకున్నాడు.” అని కొంత మంది అనుకొన్నారు. ఈ ప్రకారంగా లంకలో ఉన్నరాళ్ళసులు, రాళ్ళన స్త్రీలు, ఎవరికి తోచినట్టు వారు అనుకుంటూ, పోయిన వాలకోసం కస్తీరు ముస్తీరుగా ఏడుస్తున్నారు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము తొంటైనాలుగవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

తీవ్రామాయణము

యుద్ధకాండము

తోంభై ఐదవ సర్ట.

లంకా వానులు రావణుని గులించి ఇలా అనుకుంటుంటే, రావణుడు మాత్రం తన పట్టు వదల లేదు. లంకా నగరంలో ఉన్న ఇండ్లలో నుండి ఏడుపులు వినవడుతున్నా అతని మనస్సు చలించలేదు. పైగా క్రోధంతో ఉఱగిపోతున్నాడు. పశ్చ పటపట కొరుకుతున్నాడు. రావణుడు తన మంత్రులు అయిన మహాపాదరుని, మహాపార్శ్వడిని, విరూపాక్షుడిని వెంటనే బయలు దేల రఘుని వర్తుమానము పంపాడు. వెంటనే ఆ రాక్షస వీరులు రావణుని వద్దకు వచ్చి చేతులుకట్టుకొని నిలబడ్డారు. (ఇదే పేర్లు ఇదివరకు వచ్చాయి. వాళ్ల సైన్యాధిపతులు, రావణుని సేవిదరులు. వీళ్ల రావణుని మంత్రులు).

“ఈ రోజు నేను రాముడిని యమలోకమునకు అతిధిగా పంపుతాను. ఈ రోజు నేను, ఖరుడు, కుంభకర్ణుడు, ప్రహస్తుడు, ఇంద్రజిత్తును చంపినందుకు రాముని మీద ప్రతీకారము తీర్చుకుంటాను. నా బాణములతో అన్ని లోకములను కషిపేస్తాను. ఒక్క వానర నాయకుని, అతని సేనలను విడి విడి గా చంపుతాను. నా రథము వాయు వేగంతో ప్రయాణిస్తుంటే, నేను వానరసేనలను ఉఱచకోత కోస్తాను. వానర సేనల కళేబిరములతో ఈ భూమినంతా సింపుతాను. అనలు నేల అనేది కనవడకుండా చేస్తాను. నా ఒక్క బాణమునకు నూరుమంది వానరులు బలి అవుతారు. నా శత్రువులైన రామలక్ష్మణులను చంపి లంకావానుల కస్తుళ్ల తుడుస్తాను. నా చేత

చంపబడిన వానర సేనల శలీరములతో ఆకాశంలో తిలగే గ్రుద్దలు, డేగలు ఇంకా ఇతర పక్షులు విందుచేసుకుంటాయి. ఇంక ఆలస్యంచేయకండి నా రథము సిద్ధం చేయండి. నా ధనుర్జాణము లను సిద్ధం చేయండి. లంకలో మిగిలిన సేనలు అన్ని నా వెంట బయలుదేరాలి.” అని ఆదేశాలు ఇచ్చాడు రావణుడు.

మహాపార్వతుడు వెంటనే సైన్యధిపతులను పిలిపించి సేనలను సిద్ధం చేయమన్నాడు. రాక్షస సైన్యధిపతులు సైనికుల ఇళ్ళకు వెళ్లి వాలిని యుద్ధానికి సన్నద్ధం చేసారు. రావణుని కోసరం ఎనిమిది గుర్తుములను కట్టిన రథాన్ని సిద్ధం చేసారు. ఆ రథము నిండా రకరకాల ఆయుధములను, భాణములను పెట్టారు. రావణుడు ఆ రథమును ఎక్కాడు. రాక్షస సేనలు వెంటరాగా, రావణుడు వానరుల మీదికి యుద్ధానికి బయలుదేరాడు. రాక్షస సేనలు భేరీలు, మృదంగములు, సంఖములు మోగించారు. రావణుని రాకతో రాక్షససేనలలో నూతనోత్సాహం వెల్లివిలసించి. హర్షధ్వానాలు మిన్నుముట్టాయి. రాక్షస సేనల పదఫుట్టనలకు భూమి అభిలపోయింది. ఆ సబ్దానికి వానరులు భయపడ్డారు.

రావణుని వెంట రావణుని మంత్రులు అయిన మహాపార్వతుడు, మహాదరుడు కూడా తమ తమ రథముల మీద యుద్ధానికి బయలుదేరారు. రావణుడు తన రథమును రాముడు, లక్ష్మణుడు ఉన్న ద్వారము వద్దకు పోనివ్వమన్నాడు. ఆ సమయంలో ఎన్నో దుశ్శకునములు గోచరించాయి. సూర్యకాంతి తగ్గిపోయింది. బిక్కలస్తీ చీకట్లు ఆవరించాయి. పక్షులు విక్ష్యతంగా ఆరుస్తున్నాయి. భూమి కంపించింది. రక్తవర్షము కులసించి. నక్కలు వికారంగా

కూస్తున్నాయి. రావణుని రథమునకు కట్టిన ధ్వజము హీద
గ్రుద్దవాలింది. రావణునికి ఎడమ కన్న అదిలింది. కానీ రావణుడు ఈ
దుష్టకునములను లెక్కచేయలేదు. ముందుకుకచిలాడు.

రాక్షసు సేనలు, వానర సేనలు ఒకలిని ఒకగు ఢీకొన్నారు.
పీరు భీకరంగా సాగుతూ ఉంది. రావణుడు తన వాడి అయిన
బాణములతో వానరులను విచక్షణా రహితంగా చంపుతున్నాడు.
కొందరి తలలు తెంచుతున్నాడు. మరి కొందరి గుండెలు
చీలుస్తున్నాడు. వానరులను ఊపిలి ఆడకుండా చంపుతున్నాడు.
రావణుని ముందు ఎవరూ నిలువలేకపోతున్నారు. రావణుని
ఎదురుపడ్డవాడు ప్రాణాలతో బయటపడటం లేదు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము తొంటై ఏదవ సర్ద సంపుర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము
తొంటై ఆరవ సర్ద.

రావణుని ధాటికి వానరులు నిలువలేక పోతున్నారు.
వానరుల మృతశలీరములతో యుద్ధభూమి అంతా కష్టపడి పోయింది.
రావణుని బాణములకు వానరులు అగ్నిలో పడ్డ పురుగుల మాబిల
మాడిపోతున్నారు. కొంత మంది పొలపోతున్నారు. మరి కొందరు
రాముని వద్దకు సుగ్రీవుని వద్దకు పొలపోయారు.

వానరులు అందరూ రాముడు ఉన్న వైపుకు పాలపోవడం చూచిన రావణుడు తన రథము రాముడు ఉన్న వైపుకు పోనిచ్చాడు. దూరంనుండి ఇదిచూచాడు సుగ్రీవుడు. సుఖేషుని పీలిచి తన బదులు అక్కడ యుద్ధం చేయమని చెప్పి తాను రావణుడు ఉన్న వైపుకు వెళ్లాడు. సుగ్రీవుడు రావణుని వైపుకు వెళ్డడం చూచిన వానరులు తలా ఒక వృక్షమును, పర్వతశిఖరములు పట్టుకొని సుగ్రీవుని వెంట బయలుదేరారు.

సుగ్రీవుడు పెద్దగా అరుస్తూ అడ్డం వచ్చిన రాక్షసులను చంపుతూ రావణుని వంక దూసుకుపోతున్నాడు. వడగళ్ల వాన కులిసినట్టు రాక్షసుల మీద బండరాళ్లను వర్షంలా విసురుతున్నాడు. సుగ్రీవుని ధాటికి రాక్షసులు తలలు తెగి, కాళ్ల చేతులు విలిగి నేలకూలుతున్నారు. ఇది చూచిన విరూపాక్షుడు తన రథము ఓగి ఒక పెద్ద ఏనుగు ఎక్కాడు. తన ఏనుగును వానర సేనల మీటికి పోనిచ్చాడు. సుగ్రీవుని మీద వాడిఅయిన బాణములను ప్రయోగించాడు. పాలపోతున్న రాక్షసులకు ధైర్యం కలిగించాడు.

విరూపాక్షుడు ప్రయోగించిన బాణములను తిప్పికొట్టిన సుగ్రీవుడు విరూపాక్షుని చంపాలని నిష్టయించుకున్నాడు. సుగ్రీవుడు ఒక పెద్ద చెట్టును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ఒక్క ఉదుటునపైకి ఎగిలి ఆ చెట్టుతో విరూపాక్షుడు ఎక్కిన ఏనుగు కుంభస్థలము మీద కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు ఆ ఏనుగు తూలి కిందపడి భీకరంగా అలచించి. గిలా గిలా కొట్టుకుంటూ ప్రాణాలు వచిలించి. విరూపాక్షుడు ఏనుగు మీటినుండి కించికి దిగాడు. ఖడ్డము, డాలు తీసుకున్నాడు. పెద్దగా అరుస్తూ సుగ్రీవుని మీటికి దూకాడు. వాడి దూకుడుచూసిన సుగ్రీవుడు ఒక పెద్ద

శ్రీమద్రామాయణము

బండరాయి తీసుకొని వాడి తల మీద మోదాడు. విరూపాష్టుడు పక్కకు తొలగి ఆ దెబ్బ తప్పించుకున్నాడు. తొలగి విరూపాష్టుడు సుగ్రీవుని గుండెల మీద పిడికిలతోకాట్టాడు. వెంటనే సుగ్రీవుడు విరూపాష్టుని ముఖం మీద అలచేతితో చరిచాడు. ఆ దెబ్బకు విరూపాష్టుని ముక్కుల నుండి చెవుల నుండి రక్తం తాలంబి. కిందపడిపోయాడు. రక్తం కక్కుకుంటున్నాడు. కాళ్ల చేతులుకొట్టుకుంటున్నాడు. కానేపటీకి ప్రాణాలు విడిచాడు. ఆ విధంగా విరూపాష్టుడు సుగ్రీవుని చేతిలో మరణించాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము తొంబది ఆరవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
తొంబది విడవ సర్ద.

మరొక చోట యుద్ధముచేస్తున్న రావణునికి
విరూపాష్టుని మరణ వార్త తెలిసింది. రావణుడుకోపంతో మండిపడ్డాడు.
పక్కనేఉన్న మహేషాదరుని చూచి ఇలా అన్నాడు. “మహేషాదరా! నా
ఆశలన్న నీ మీదనే ఉన్నాయి.నీవే ఈ శత్రు సైన్యమును చంపాలి. ఈ
రోజు నీవు ప్రాణాల మీద ఆశవభిలి యుద్ధం చెయ్యా నీ చక్రవర్త బుణం
తిర్చుకో.” అని అన్నాడు.

రావణుని మాటలకు మహేషాదరుడు కోపంతో
రెచ్చిపోయాడు. “రాఘోంద్రా! ఈ రోజు నా పరాక్రమం అంతా చూపించి

వానరునేనలను తుదముట్టిస్తాను.” అంటూ తన సేనలతో వానరునేనలోకి చొచ్చుకొని పోయాడు. వానరులను తన బాణములకు ఆహసతి చేస్తున్నాడు. వానరులు కూడా విరూపాక్షుని మరణంతో రెచ్చిపోయారు. చేతికి అంచిన వ్యక్తములను, బండరాళ్లను తీసుకొని రాక్షసులను మొదుతున్నారు. మహేశాదరుడు కూడా తన వాడి అయిన బాణములతో వానరులను చంపుతున్నాడు.

మహేశాదరుని ధాటికి తట్టుకోలేక వానర సేనలు సుగ్రీవుని వద్దకు పరుగెత్తారు. విరూపాక్షుని చంపి సేదతిరుతున్న సుగ్రీవుడు మహేశాదరుని విజ్యంభంకు వానరులు బెబిల పోవడం చూచి సహాయచలేకపోయాడు. మహేశాదరుని మీటికి దూకాడు. పర్వతంతో సమానమైన రాతిని మహేశాదరుని మీటికి విసిరాడు. మహేశాదరుడు ఆ రాయిని తన బాణములతో నుగ్గు నుగ్గు చేసాడు. సుగ్రీవుడు ఒక పెద్ద సాలవ్యక్తమును తీసుకొని మహేశాదరుని మీటికి విసిరాడు. మహేశాదరుడు ఆ వ్యక్తమునుకూడా ఖండించాడు. తరువాత వాడి అయిన బాణములతో సుగ్రీవుని శలీరం అంతా చీరుకుపోయేట్టు కొట్టాడు మహేశాదరుడు.

అప్పుడు సుగ్రీవునికి కిందపడి ఉన్న పరిఫు ఒకటి కనిపించింది. సుగ్రీవుడు ఆపరిఫును తీసుకొని ఆ పరిఫుతో మహేశాదరుని రథమునకు కట్టిన గుర్తములనుచంపాడు. వెంటనే మహేశాదరుడు రథమునుండి దూకి గదను చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. సుగ్రీవుడు పరిఫుతోనూ, మహేశాదరుడు గదతోనూ యుద్ధము చేస్తున్నారు.

మహాదరుడు తన గదను సుగ్రీవుని మీటికి విసిరాడు.

సుగ్రీవుడు ఆ గదను తన చేతిలో ఉన్న పరిఘుతో కొట్టాడు.

మహాదరుని గదాఘూతమునకు పరిఘు విలగిపోయింది. తరువాత సుగ్రీవుడు ఒక ముసలమును తీసుకొన్నాడు. దానిని మహాదరుని మీటికి విసిరాడు. మహాదరుడు మరొక గదను సుగ్రీవుని మీటికి విసిరాడు. రెండూ ఒకదానితో ఒకటి కొట్టుకొని కీందపడ్డాయి.

ఇప్పుడు ఇద్దల చేతులలోనూ ఆయుధములు లేవు. ఇద్దరూ నేల మీద నిలబడి ముష్టియుద్ధము చేస్తున్నారు. కీంద పడుతున్నారు పైకి లేస్తున్నారు. గుద్దకుంటున్నారు. కొట్టుకుంటున్నారు.

ఇంతలో మహాదరుడు అక్కడే పడి ఉన్న కత్తిని డాలును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. యుద్ధరంగంలో ఎన్నో కత్తులు డాలులు పడి ఉన్నాయి. సుగ్రీవుడు కూడా ఒక కత్తి డాలు తీసుకున్నాడు. ఇద్దరూ కత్తియుద్ధం చేయడం మొదలెట్టారు.

మహాదరుడు తన కత్తిని సుగ్రీవుని డాలు మీటికి విసిరాడు. అది సుగ్రీవుని చేతిలోని డాలులోకి దిగబడింది. మహాదరుడు ఆ కత్తిని లాగుతున్నాడు. అదే అదునుగా సుగ్రీవుడు తన చేతిలోని ఖాడ్ముతో మహాదరుని తలను ఖండించాడు. మహాదరుని శిరస్సు నేలమీద దొర్చుతూ ఉంది.

మహాదరుని మరణం చూచిన రాక్షసులేనలు రావణుని వద్దకు పాలిపోయారు. వానరులు మహాదరుని మరణం చూచి జయజయ ధ్వనాలుచేస్తున్నారు.

వానరవీరులు అందరూ మహాదరుని చంపిన
సుగ్రీవునిపాగడ్తలతో ముంచెత్తుతున్నారు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము తొంబటి విడవ సర్న సంపూర్ణము
బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్

యుద్ధకాండము
తొంబటి ఎనిమిదవ సర్న.

మహాదరుడు మరణించడం చూచాడు మహాపార్శ్వవడు.
కోపంతో మండి పోయాడు. వానర సైన్యాన్ని అల్లకల్లోలం చేసాడు.
వృక్షముల నుండి పండ్లను రాలగొట్టినట్టు వానరుల శలీరముల నుండి
వాలి శిరష్టలను తన బాణములతో రాలగొడుతున్నాడు
మహాపార్శ్వవడు కొందరి చేతులను, కొందరి కాళ్లను
విరగగొడుతున్నాడు. మహాపార్శ్వాడి దెబ్బకు చాలా మంది వానరులు
స్థ్యహ తప్పిపడిపోయారు.

ఇంతలో అంగదుడు ఒక పరిఫును తీసుతొని
మహాపార్శ్వడినికొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు మహా పార్శ్వవడు
మూర్ఖపోయాడు. రథం నుండి కిందపడ్డాడు. వెంటనే జాంబవంతుడు
ఎగిల అతడి రథం ముందు పడ్డాడు. ఒక పెద్ద బండ సిలతో
మహాపార్శ్వని రథమునకు కట్టిన గుర్రములను చంపాడు. రథాన్ని
విరుగగొట్టాడు. ఇంతలో మహాపార్శ్వడు మూర్ఖనుండి తేరుకున్నాడు.
మరలా అంగదుని మీద బాణ ప్రయోగం చేసాడు. జాంబవంతుడి మీద

మూడు బాణములు, గవాష్టుడి మీద లెక్కలేనన్న బాణములు ప్రయోగించాడు. ఇంతలో అంగదుడు ఒక పరిఫును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ఆ ఇనుప పరిఫును రెండు చేతులతో గిరా గిరా తిప్పి మహాపార్శ్వాని మీదికి బలంగా విసీరాడు. ఆ పరిఫు మహాపార్శ్వానికి తగిలి అతని ధనుస్సును విలచింది. కిలీటూన్న పడగొట్టింది.

వెంటనే అంగదుడు అతని మీదికి దూకి అలి చేతితో మహాపార్శ్వాని కణత మీద బలంగా మోదాడు. ఆ దెబ్బను తిప్పించుకున్న మహాపార్శ్వాడు ఒక గండ్రగొడ్డలిని తీసుకొని అంగదుని మీదికి విసీరాడు. అంగదుడు ఆ వేటును తిప్పించుకున్నాడు. పిడికిలి జిగించాడు. మహాపార్శ్వాని గుండెల మీద బలంగా కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు మహాపార్శ్వాడి గుండెలు పగిలిపోయాయి. వాడు కిందపడి గిలా గిలా కొట్టుకొని మరణించాడు.

మహాపార్శ్వాడి మరణం చూచిన వానరులు పెద్దగా కేలింతలు కొట్టారు. హర్షధ్వనాలు చేసారు. అంగదుని పాగడ్తలతో ముంచెత్తారు.

యుద్ధకాండము

యుద్ధకాండము

తొంబైతోమ్మిదవ సర్ద.

తనతో వచ్చిన విరూపాక్షుడు, మహేశాదరుడు, మహావార్ష్యుడు మరణించడం గురించి రావణునికి తెలిసింది. తాను రణభూమిలో ఒంటలిగా మిగిలిపశియాడు. అయినా తనమూర్ఖపుష్టు విడవలేదు. రావణుడు. యుద్ధాన్నికొనసాగించాడు. సారథిని చూచి ఇలా అన్నాడు.

“ఈరోజు నేను రాముడిని లక్ష్మణుడిని సంహరించి, ఈ యుద్ధములో చనిపోయిన రాక్షస వీరుల బుఱం తీర్చుకుంటాను. సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడు, కుముదుడు, నలుడు, ద్వీవిదుడు, ఘైందుడు, అంగదుడు, గంధమాధవుడు, హనుమంతుడు, సుఖేణుడు, మొదలగు వానర వీరులను ఈరోజు చంపుతాను. నారథమును రాముని మీదికి మళ్ళించు” అని పలికాడు.

రావణుని రథం రాముడు ఉన్న చోటికి వెళ్లింది. రావణుడు తనకు బ్రహ్మదేవుడు ప్రసాదించిన భయంకరమైన తామసాస్త్రమును వానరుల మీదా ప్రయోగించాడు. ఆ అస్త్రము వానరులను మలా మలా మాడ్డివేసింది. ఆ అస్త్రము ధాటికి తట్టుకోలేక వానరులు పాలపశి సాగారు. ఇది చూచిన రాముడు రావణుని ఎదురుగా నిలిచాడు.

రావణుడు తన ఎదురుగా నిలబడి ఉన్న రాముని తేలిపార చూచాడు. తామర రేకుల వంటి కళ్లు, ఆజానుబాహువులు, అఖిండమైన తేజస్వుతో వెలిగిపశితున్న రాముని చూచాడు రావణుడు.

తన మీదికి వస్తున్న రావణుని చూచాడు రాముడు. రాముని పక్కనే నిలబడి ఉన్నాడు లక్ష్మీణుడు. రాముడు ధనుష్టంకారము చేసాడు. ఆ ధ్వనిని భలంచలేక రాక్షసులు వేల కొట్టి కిందపడిపోయారు. ఒకపక్క రాముడు మరొక పక్క లక్ష్మీణుడు మధ్యలో రావణుడు, సూర్యచంద్రుల మధ్య రాహువు వలె ఉన్నాడు.

ముందుగా లక్ష్మీణుడు వాడిలయిన బాణములను రావణుని మీదికి సంధించాడు. కానీ రావణుడు ఆ బాణములను మధ్యలోనే విలచాడు. రావణుడు లక్ష్మీణుడిని వదిలి పెట్టి రాముడితో తలపడ్డాడు. రాముడి మీద ఎడతెలపి లేకుండా బాణవర్షము కులపించాడు. రాముడు కూడా భల్లబాణములను సంధించి రావణుడు సంధించిన బాణములను మధ్యలోనే విలచాడు.

రాముడు, రావణుడు ఒకల మీద ఒకరు శరవర్షము కులపిస్తున్నారు. ఇద్దరూ తమ తమ రథముల మీద గుండ్రగా తిరుగుతూ బాణాలు సంధించుకుంటున్నారు. వారు వదులుతున్న బాణములతో ఆకాశం కప్పబడి పోయించి. సూర్యుని వెలుగు ప్రసరించకుండా చీకట్లు కమ్ముకున్నాయి. ఇద్దరూ గొప్ప ధనుర్ధారులే, అస్త్రవిద్యలో ప్రవీణులే. ఒకలికి ఒకరు తీసిపోకుండా యుద్ధం చేస్తున్నారు.

రావణుడు రాముని నుదుటిమీద మూడు నారాచ బాణములను నాటాడు. దానికి ప్రతిగా రాముడు రౌద్రాస్తమును సంధించి, మంత్రము జపించి ప్రయోగించాడు. కానీ ఆ రౌద్రాస్తము

కూడా రావణుని దివ్యకవచమును భేటించలేకపోయింది.

తరువాత రాముడు ఒక అస్త్రమును ప్రయోగించి రావణుని లలాటభాగమును కొట్టాడు. కాని రావణుడు ఆ బాణములను తిఫ్ఫై కొట్టాడు. రావణుడు అనురాష్ట్రమును ప్రయోగించాడు. రావణుడు సింహము, పులి, నక్క, తోడేలు మొదలగు భయంకరమైన మృగముల ముఖముల మాటల ఉన్న బాణములను రాముని మీద ప్రయోగించాడు. సర్వముఖముల మాటల బుసలుకొడుతున్న బాణములను ప్రయోగించాడు. గాడిద, వరాహము, కుక్క, కోడి, మకరము, మొదలగు జగువ్వాకరములైన ముఖముల మాటల కనపడుతున్న బాణములను ప్రయోగించాడు.

రావణుడు ప్రయోగించిన అస్త్రములక్ష్మిటికీ సమాధానంగా రాముడు వావకాష్టమును ప్రయోగించాడు. ఆ వావకాష్టము మహిమకు రావణుని అస్త్రములు అన్ని బూడిదఱయ్యాయి. రాముడు అగ్ని ముఖములు, సూర్యముఖము, చంద్రము, అర్ధచంద్రము, ధూమకేతు మొదలగు ఆకారములు మొనలుగా గల బాణములను రావణుని మీద ప్రయోగించాడు. ఆ ప్రకారంగా ఒకరు వేసిన అస్త్రములను ఒకరు భగ్నం చేసుకుంటున్నారు. రావణుని అస్త్రములు భగ్నం అయినపుడు రాక్షసులు హర్షధ్వనాలు చేస్తున్నారు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము తొంటైతొమ్మిదవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

తీవ్రమృషాయణము

యుద్ధకాండము

నూరవ సర్ద.

తను ప్రయోగించిన అస్త్రములను అన్ని వ్యధా కావడం చూచిన రావణుడు కోపంతో చెలరేగిపోయాడు. మయుడు నిల్చంచిన ఒక గొప్ప అస్త్రమును రావణుడు రాముని మీద ప్రయోగించాడు. ఆ అస్త్రము నుండి శూలములు, గదలు, ముసలములు దూసుకుపోతున్నాయి. కాని రాముడు ఆ అస్త్రమును గాంధరవాస్త్రముతో ఛేటించాడు. రావణుడికి కోపం నసాతానికి అంటింది. వెంటనే సార అస్త్రమును రాముని మీద ప్రయోగించాడు. ఆ అస్త్రము నుండి సూర్యుని మాటల వెలుగుతున్న చక్రములు నలువైపులకు దూసుకుపోతున్నాయి. రాముడు ఆ అస్త్రమును తన బాణములతో ఖండించాడు.

ఇలా కాదని రావణుడు తన బాణములతో రాముని మర్చస్థానములయందు కొట్టసాగాడు. ఆ బాణములను మద్దలోనే విలచి రాముడు కూడా రావణుని మర్చస్థానములలో కొట్టాడు. ఇంతలో లక్ష్మణుడు విడు బాణములతో రావణుని ధ్వజమును విలచాడు. మరొక బాణంతో రావణుని విల్లు విరగ్గిట్టాడు. విభీషణుడు తన గదతో రావణుని రథమునకు కట్టిన గుర్తుములను చంపాడు.

తన తమ్ముడే ఇలా చెయ్యడం చూచి ఓర్వలేకపోయాడు రావణుడు. రథము నుండి కిందికి దుమితాడు. హస్తాయుధముతో సమానమైన తక్కి గల తక్కి అనే అస్త్రమును విభీషణుని మీద ప్రయోగించాడు. కాని లక్ష్మణుడు ఆ అస్త్రము విభీషణుని చేరకముందే

మధ్యలోనే తుంచాడు. తరువాత రావణుడు యముడు కూడా భయపడే ఒక మహాశక్తి బాణమును తీసుకున్నాడు. ఆ శక్తి బాణము రావణుని చేతిలోనే అగ్ని కణాలు విరజిమ్ముతూటంది. రావణుడు ఆ అస్త్రమును విభీషణుని మీదికి విడిచి పెట్టుకముందే లక్ష్మీను రావణుని చేతిని తన బాణములతో కొట్టాడు. రావణుడు ఆ శక్తిని సంధించలేకపోయాడు. ఇంక విభీషణుని చంపే కార్యక్రమమును విరమించాడు రావణుడు.

రావణుడు లక్ష్మీని మీద పడ్డాడు. లక్ష్మీనితో ఇలా అన్నాడు. “ఓ! లక్ష్మీ! నీవు ఈ మహాశక్తినుండి విభీషణుని రక్షించావు. కానీ ఈ శక్తిని నీ మీదికి వదులుతున్నాను. ఈ శక్తి నిన్న చంపి నన్న చేరుతుంది. చేతనైతే నిన్న నీవు రక్షించుకో!” అంటూ ఆ మహాశక్తిని లక్ష్మీని మీదికి ప్రయోగించాడు. వజ్రాయుధముతో సమానమైన ఆ శక్తి అస్త్రము లక్ష్మీని వైపుకు మహావేగంతో దూసుకువస్తూ ఉంది. ఆ శక్తి సరాసరి వచ్చి లక్ష్మీని వజ్రస్ఫూర్మాలములో దిగబడింది. లక్ష్మీను నేలమీద పడిపోయాడు. మూర్ఖపోయాడు.

అది చూచిన రామునికి కోపము మిన్నుముట్టింది. ఒక పక్క లక్ష్మీని పరిస్థితికి సోకము, మరొక పక్క రావణుని మీద కోపము ఒకే సాలి వచ్చాయి. రాముడు తమాయించుకున్నాడు. “ఇది దుఃఖించడానికి సమయం కాదు, ముందు రావణుని ఆపాలి.” అనుకున్నాడు రాముడు. లక్ష్మీని గుండెల్లోకి దిగిన శక్తి బాణమును బయటకు లాగాలి అని అనుకున్నాడు రాముడు. అది వాలి వల్ల కాలేదు. అప్పటికే వానర యోధుల శలీరముల నిండా బాణములు దిగబడి ఉన్నాయి. రావణుడు ప్రయోగించిన శక్తి లక్ష్మీని గుండెల్లోకి

దూసుకొనిపోయి కీంద నేలలో కూడా దిగబడింది. అచిచూచి రాముడికి కోపం వచ్చింది. రెండు చేతులతో బలంగా లాగాడు. లక్ష్మీలుని శలీరంలో నుండి శక్తి భాణం ఉండి వచ్చింది. దానిని రెండు ముక్కలుగా విలచాడు రాముడు. రాముడు లక్ష్మీలుని శలీరంలో నుండి శక్తి భాణమును లాగుతూ ఉండగా, ఇదే సమయమని రావణుడు రాముని మర్చు స్థానముల మీద శరములను ప్రయోగించాడు.

కాని రాముడు వాటిని లెక్కచేయలేదు. సుగ్రీవుని, హనుమంతుని చూచి ఇలా అన్నాడు. “మీరు లక్ష్మీలుని చుట్టూ నిలిచి ఆయనను రక్షిస్తూ ఉండండి. నేను రావణునితో యుద్ధం చేస్తాను. ఇంక కొట్టిసేపట్లో ఈ భూమి మీద రాముడో రావణుడో ఎవరో ఒకరే ఉంటారు. ఇది సత్యము. నా గురించి మీకు తెలుసు. రాజ్యం పోగిట్టుకున్నాను. అడవులలో తిరుగుతున్నాను. భార్తాను పోగిట్టుకున్నాను. ఇంతకంటే దుఃఖము ఇంకేమి ఉంటుంది. ఇప్పుడు రావణుని సంహరించి ఆ దుఃఖమును పోగిట్టుకుంటాను.

ఓ సుగ్రీవా! ఎవరి కోసరం నేను నీతో స్నేహం చేసానో, ఎవరి కోసరం నూరుయోజనముల సముద్రం మీద వారథి కట్టానో, ఎవరి కోసరం వానరునేనలతో సహస వారథిని దాటి లంకను ముట్టడించానో, ఆ రావణుడు ఇప్పుడు నా కంట బడ్డాడు. వీడిని నేను విడువను. వీడి జీవితం ఈరోజుతో సమాప్తం. మీరు అనవసరంగా యుద్ధం చేసి మీ ప్రాణాలు పోగిట్టుకోకండి. దూరాన నిలబడి రామరావణయుద్ధం చూడండి. ఈ రామరావణ యుద్ధమును మీరే కాదు దేవ, గంధర్వ, బుధిగణములు కూడా చూస్తున్నాయి. ఈభూమి

ఉన్నంత వరకూ రామరావు యుద్ధము గులంచి జనం
చెప్పుకుంటారు. ” అని అన్నాడు రాముడు.

తరువాత వాడి అయిన బాణములను తన ధనుస్సుకు
సంధించి రావణుని మీదికి వదిలాడు. రావణుడు కూడా నారాచ
బాణములను, ముసలములను, రాముని మీద వర్షం లాగా
కులహించాడు. రాముడు రావణుడు ఒకల మీద ఒకరు వేసుకుంటున్న
బాణములు ఒకదానితో ఒకటి ఢీకొని పెద్ద శబ్దం కలుగుతూ ఉంది.
రాముడు, రావణుడు, ప్రయోగించిన బాణములు ఆకాశమును
కప్పేసాయి.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూరవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూట ఒకటవ సర్ద.

లక్ష్మణుడు పడిపోవడంతో రాముడి దుఃఖానికి
అంతులేదు. కానీ ఉగ్రపట్టకొని రావణునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఒక
పక్క రావణుని మీద బాణాలుసంధిస్తూ, హనుమంతుని, సుఖేణుని
పిలిచి ఇలా అన్నాడు. “నా తమ్ముడు లక్ష్మణుడు నేల మీద పడి ఎలా
కొట్టుకుంటున్నాడో చూడండి. వాడిని చూస్తుంటే నాకు దుఃఖం ఆగడం
లేదు. లక్ష్మణుడు నా వ్యాఖానికి వ్యాఖం. లక్ష్మణుడిని ఈ పరిస్థితిలో
చూస్తూ నేను యుద్ధము చేయలేను. నా లక్ష్మణుడు మరణించిన

తరువాత నేను రావణునితో యుద్ధము చేసి ఏమి ప్రయోజనము. లక్ష్మీణడు లేకపోతే నేను జీవించి ఉండటం వ్యధా! లక్ష్మీణని ఈ పరిస్థితులలో చూస్తుంటే నా ధనుస్నా చేతిలో నుండి జాలిపోతూ ఉంచి. బాణములు సంధించలేకున్నాను. పట్టు చిక్కడం లేదు. కళ్ళనిండా నీరు కమ్మి లక్ష్మీణు కనపడటం లేదు. నా అవయవములు స్వాధీనం తప్పుతున్నాయి. జీవితేచ్ఛనిఃించింది. ఆ దుర్భార్యాడైన రావణుడు నా లక్ష్మీణని మర్చుస్థానములలో కొట్టాడు. అతడు జీవించడం దుర్లభం అనుకుంటాను.

చూడండి నా లక్ష్మీణడు ఎలా దుమ్ములో పడి కొట్టుకుంటున్నాడో. నేను రావణుని వధించి విజయం సాధించినా, లక్ష్మీణడు లేకుండా అది నాకు సంతోషం కలిగించదు. అందుకని నాకు ఈ యుద్ధం ఎందుకు? ఎవరి కోసరం? నేను బతికి ఉండటం ఎవరి కోసరం? లక్ష్మీణడు చచ్చినట్టు భూమిమీద పడి ఉంటే నేను ఎలా యుద్ధం చేయగలను?

(ఇక్కడి నుండి ఉన్న శ్లోకములు ప్రాచ్యప్రతిలో లేవు అని, తరువాతి కాలంలో చేర్చబడి ఉంటాయని పండితుల అభిప్రాయం. పారకుల సాకర్మం కోసరం వాటిని కూడా ఇస్తున్నాను. సరదాగా చదువుకోండి.)

నేను అరణ్యములకు వెళుతుంటే ఈ లక్ష్మీణడు ఎలా నావెంట వచ్చాడో అలాగే నేనుకూడా లక్ష్మీణని వెంట యమలోకమునకు వెళతాను. ధర్మయుద్ధం చేస్తున్న లక్ష్మీణని కపట యుద్ధంతో సత్తువులు పడగొట్టారు. భార్యలు, బంధువులు ఎక్కడైనా, ఎంతమందైనా దొరుకుతారు కానీ లక్ష్మీణని వంటి సోదరులు

దొరకడం కష్టంకదా! లక్ష్మణుడు లేకుండా నేను ఒంటలగా అయోద్ధుకు వెళ్లి సుఖిత్తుకు ఏమని సమాధానం చెప్పాలి. నా కుమారుడిని ఏమి చేసావు అని సుఖిత్త నన్ను నిందిస్తే నేను ఏమనాలి. లక్ష్మణుని తో కూడా అరణ్యములకు వెళ్లనవాడివి అతను లేకుండా ఎందుకుతిలిగి వచ్చావు అని భరతుడు సత్తుఘ్నముడు అడిగితే ఏమి సమాధానం చెప్పాలి. తల్లుల చేతా, సాధరుల చేత నిందలు పడటం కన్నా ఇక్కడే చావడం మంచిది. నా తమ్ముడు ఈ విధంగా శవం లాగా పడి ఉండగా చూడటానికి నేను మందు జన్మలలో ఏమి పాపం చేసాలో కదా! లక్ష్మణా! ఏమిటయ్యా ఇటి? నన్ను వదిలి పరలోకానికి ఎందుకు వెళ్లావు? లక్ష్మణా! నేను నీ అన్నను. నీతో మాటల్లాడుతున్నాను.జవాబు చెప్ప. కళ్లు విప్పి నన్ను చూడు. నా బాధను చూడు. నేను అరణ్యములో విక్కుతోచకుండా తిరుగుతుంటే నాకు దైర్ఘ్యం చెప్పేవాడివి కదా! ఇప్పుడు కూడా నేను దుఃఖిస్తున్నాను. లేచి నాకుదైర్ఘ్యం చెప్ప. లే లక్ష్మణా! లేచి నాతో మాటల్లాడు.”అని విలపిస్తున్నాడు రాముడు.

(ఇక్కడి దాకా ఉన్న శోకములు సందర్భానికి అనుగుణంగా లేవు. ఒక పక్క రావణుని తో యుద్ధం చేస్తూ ఇంత సుదీర్ఘమైన సంభాషణలు పలకడం సందర్భానికితంగా లేదు. అందుకని ఇవి ప్రక్కిష్టములు కావచ్చు అని పండితుల అభ్యాసాయం.)

రాముని శోకముతో కూడిన మాటలు విన్న సుఖేణుడు రామునితో ఇలా అన్నాడు. “రామా! ఏమిటీవెలు! ఇప్పుడు లక్ష్మణునికి ఏమి అయింది. ఏమీ కాలేదు. కేవలం మూర్ఖమాయాడు. మరణించలేదు. లక్ష్మణుని ముఖంలో కళ తగ్గలేదు. శలీరం నల్లబడలేదు. చల్లబడలేదు. కళ్లు కూడా తేజోవంతంగా ఉన్నాయి. మరణించిన వారి శలీర లక్షణములు ఈ విధంగా ఉండవు. ఇంకా

ప్రాణం ఉంది. లక్ష్మీని గుండె ఇంకా కొట్టుకుంటూ ఉంది. కాబట్టి నీ దుఖము వదిలిపెట్టు. ” అని అన్నాడు సుఖేణుడు. సుఖేణుడు పక్కనే ఉన్న హనుమంతుని పిలిచి “హనుమా! నీవు ఇదివరకు జాంబివంతుడు చెప్పగా, ఒకసాలి ఓషధి పర్వతమును తీసుకొని వచ్చావు కదా. మరలా అక్కడికి ఏశయి, ఆ పర్వతము దళ్ళించి శిఖిరము మీద ఉన్న విశల్యకరణి, సావర్ణకరణి, సంజీవకరణి, సంధాన కరణి అనే ఓషధములను తీసుకొనిరా. లక్ష్మీని బతుకుతాడు.” అని అన్నాడు.

చెప్పినదే తడవుగా హనుమంతుడు వాయు వేగంతో ఓషధి పర్వతమునకు వెళ్లాడు. దళ్ళించి శిఖిరంమీద బిగాడు. మరలా ఆ ఓషధులు హనుమకు కనిపించలేదు. వాటిని హనుమ గుర్తువుట్టలేక వాటియాడు. “వీటికోసరం వెదకడం ఎందుకు. సుఖేణుడు చెప్పిన ప్రకారము ఆ ఓషధులు ఈ దళ్ళించి శిఖిరము మీదనే ఉంటాయి కదా! అందుకని ఈ శిఖిరమును పెకలించి తీసుకొనివుఁతే భాగుంటుంది కదా! నేను ఈ ఓషధుల కోసరం వెదుకుతుంటే అక్కడ లక్ష్మీనికి ప్రాణాపాయం కలగవచ్చు. అప్పుడు నేను ఈ ఓషధులు తీసుకొని వాటి కూడా ప్రయోజనం లేదు.” అని అనుకున్నాడు.

ఈవిధంగా ఆలోచించిన హనుమంతుడు ఆ శిఖిరమును పట్టుకొని అటు ఇటు ఊఱిపాడు. ఆ శిఖిరము పర్వతము నుండి ఉండి వచ్చింది. దానిని తన చేతులతో పైకి ఎత్తాడు. లిఫ్టున ఆకాశంలోకి ఎగిరాడు. వాయువేగంతో లంకకు తిలిగి వచ్చాడు. ఆ పర్వత శిఖిరమును నేల మీద పెట్టి సుఖేణునితో ఇలా అన్నాడు. “ఓ వానరోత్తమా! ఈ సాలి కూడా ఆ ఓషధులను గుర్తుంచలేకవాటియాను. అందుకని నీవు చెప్పినట్టు దళ్ళించి శిఖిరమును తీసుకొని వచ్చాను. నీకు

కావనసిన ఓప్పథులను సేకలించు.” అని అన్నాడు. వెంటనే సుఖేణుడు ఆ పర్వత శిఖిరము మీబికి పోయి ఆ ఓప్పథులను గుర్తించాడు. ఆ ఓప్పథులను పెకలించి తెచ్చాడు. సుఖేణుడు ఆ ఓప్పథులను బాగా నలగ గొట్టి వాటిరసాన్ని లక్ష్మీణునికి ముక్కుద్వారా ఇచ్చాడు.ఆ ఓప్పథుల రసం పీళ్ళగానే, సిద్రులో నుండి లేచి నట్టి లక్ష్మీణుడు లేచికూర్చున్నాడు. లక్ష్మీణుడు జీవించడం చూచి వానరులు ఎంతో సంతోషించారు.

రాముడు లక్ష్మీణుని గట్టిగా కొగలించుకున్నాడు. “లక్ష్మీ! మృత్యుముఖము నుండి తప్పించుకొని వచ్చిన నిన్న చూడటం నాకు చాలా ఆనందంగా ఉంది. లక్ష్మీ! నీవు లేసి నాకు ఈ విజయంతో గానీ, సీతతో గానీ, తుదకు నా జీవితంతో తానీ పని దిముంది.” అని అన్నాడు రాముడు.

రాముని వాత్సల్యమును చూచి లక్ష్మీణుడు ఇలా అన్నాడు. “అదేమిటి అన్నయ్యా! రావణుని చంపుతాను అని శపథం చేసావు కదా. మరలా ఇదేమిటి ఒక సామాన్య మానవుని వలె ఇలా మాటల్లాడుతున్నావు. నేను ఉన్న లేకపోయినా నీ ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకోవాలి కదా! అదే కదా క్షత్రియ ధర్మము. నీవు సత్కావాక్యలపొలకుడవు. నీవే ఇలా మాటల్లాడితే ఎలా! నా కొరకు నీవు ఇలా నిరాశ పడటం తగదు. ప్రస్తుత నీ కర్తృవ్యము రావణ సంహరము. నీ బాణముల బాలన పడిన రావణుడు తిలిగి లంకకు వెళ్లాడు. ఈ రోజు సూర్యాస్తమయము లోగా నీవు రావణుని చంపుతావు. నీ ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకుంటావు. అదే నేను కోరుకునేబి.

ఓ రామా! నీకు నిజంగా నీ ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్షుకోవాలి అనే కోలక బలంగా ఉంటే, రావణుని చంపవలెనని కోలక ఉంటే, సీతను వాందవలెనని కోలక ఉంటే, నా కోసరం చింతించకుండా రావణునితో యుద్ధమునకుఉపక్రమించు” అని అన్నాడు లక్ష్మణుడు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము నూటు ఒకటవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూటరెండవ సర్ద.

లక్ష్మణుని మాటలతో రాముడు యుద్ధస్తుభుడు అయ్యాడు. ధనుస్సును తీసుకున్నాడు. బాణములను సంధించాడు. రావణుడు కూడా రాముని తన బాణములతో ఎదుర్కొన్నాడు. రథము మీద ఉన్న రావణుడు వాడి అయిన బాణములతో రాముని కొడుతున్నాడు. రాముడు కూడా అగ్నితో సమానమైన బాణములను రావణుని మీద వర్షంలా కులపించాడు. రామ రావణ యుద్ధమును పైనుండి చూస్తున్న దేవతలకు, గంధర్వులకు, యక్షులకు ఒక అనుమానం వచ్చింది. రాముడు నేల మీద ఉండి యుద్ధం చేస్తున్నాడు. రావణుడు రథం మీద ఉండి యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఇద్దలి మద్ద సమన్వయం కుదరడం లేదని తెలుసుకున్నారు. వాలితో వారు టీనిని గులంచి తల్చంచుకుంటున్నారు. వీలి మాటలను ఇంద్రుడు విన్నాడు. ఇంద్రునికి కూడా ఇది అన్నాయంగా తోచింది. తన సారథి మాతలిని పిలిచాడు.

“మాతలి! నీవు వెంటనే నా రథమును తీసుకొని భూలోకమునకు వెళ్ల. అక్కడ రాముడు నేల మీద సిలబడి రావణునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. రాముని నా రథము మీద ఎక్కు రావణునితో యుద్ధం చేయమని నా మాటగా చెప్పు.” అని అన్నాడు.

వెంటనే మాతలి ఇంద్రుని ఆజ్ఞానుసారము రథమును తీసుకొని రాముని వద్దకు వెళ్లాడు. ఇంద్రుని రథము బంగారు వర్షములో ఉంది. రథము నిండా చిరుగంటలు అలంకరింపబడి ఉన్నాయి. ఆ రథమునకు ఉత్తమ జాతికి చెందిన అశ్వములు కట్టబడి ఉన్నాయి. అవి చక్కగా అలంకరింపబడి ఉన్నాయి. మాతలి రథమును రాముని ముందు ఆపి ఇలా అన్నాడు. “రామా! యుద్ధములో నీ విజయమును కోలన ఇంద్రుడు తన రథమును నీకుపంపాడు. నీవు ఈ రథము మీద ఎక్కుయుద్ధము చెయ్యి. నేను సారథ్ము వహిస్తాను. దానితో పాటు దివ్యమైన కవచము, గొప్ప ధనుస్సు, సూర్యశక్తితో సమానమైన బాణములు, శక్తి బాణములను కూడా పంపాడు. నా సారథ్ములో నువ్వు రావణుని సంహరించు.” అని పలికాడు మాతలి.

రాముడు దేవేంద్రుడు పంపిన రథానికి ప్రదక్షిణ పూర్వకంగా నమస్కరించాడు. ఆ రథమును ఎక్కుడు. రావణునితో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు. రామ రావణులకు ఫోరయుద్ధము జరిగింది. రావణుడు ప్రయోగించిన గాంధరవాస్తుమును రాముడు గాంధరవాస్తుము చేతనూ, దైవాస్తుమును అదే అస్తుము చేతనూ నివారించాడు. రావణుడు కోపంతో రాక్షసాస్తుమును ప్రయోగించాడు. ఆ అస్తుము మహా వేగంతో సర్వములను వెదజల్లుతూ రాముని మీదికి రాశాగింది. ఆ సర్వములు తమ పడగలు విప్పి విపుమును కక్కుతూ రాముని మీదికి

దూసుకొనివస్తున్నాయి. అది చూచిన రాముడు గరుడాశ్రమును ప్రయోగించాడు. రాముడు ప్రయోగించిన అస్త్రమునుండి వేలకొలటి గరుడులు వెలువడ్డాయి. రావణుని బాణముతో బయటకు వచ్చిన సర్వములు గరుత్తుంతులను చూచి పాలపోయాయి. తన అస్త్రము వ్యధా కావడం చూచిన రావణుడు రాముని మీద బాణవర్షము కులపించాడు. మరి కొన్ని బాణములతో మాతలిని కూడా కొట్టాడు. ఒక బాణంతో రాముని రథానికి ఉన్న ధ్వజాన్ని కొట్టాడు. మరి కొన్ని బాణములతో ఇంద్రుని రథమునకు కట్టబడిన అశ్వములను కొట్టాడు.

ఇంద్రుని రథము కూడా ఎందుకూ పనికి రాకపోవడం చూచిన వానరవీరులు దిగులు చెందారు. దానికి తగ్గట్టి రావణుడు తన నిజమైన అవతారము ఎత్తాడు. పటి ముఖములతో రథంమీద లీవిగా పర్వతం మాటిల నిలబడ్డాడు. రావణుడు రాముని మీద ఎడతెలిపి లేకుండా బాణములను సంధిస్తున్నాడు. ఆ వేగానికి రాముడు బాణములను సంధించలేకపోయాడు. రాముడు కోపం తెచ్చుకున్నాడు. రాముని కోపానికి సకల ప్రాణులు భయంతో వణికిపోయాయి.

రాముని కోపంతో జేవులించిన ముఖం చూచి రావణుడు కూడా భయపడ్డాడు. రావణుడు రాముని మీదికి విసరడానికి ఒక పెద్ద శూలాన్ని తీసుకున్నాడు. మధ్యలో పట్టుకున్నాడు. పెద్దగా సింహాదం చేసాడు. రామునితో ఇలా అన్నాడు. “ఓ! రామా! ఈ రోజుతో నీ చలతు పలిసమాప్తి. ఈ శూలము నిన్ను నీ తమ్ముని లక్ష్మణుని బలితీసు కుంటుంది. రామా! అక్కడే నిలబడు. ఈ శూలమును నీ మీదికి విసురుతున్నాను.” అంటూ ఆ శూలమును రాముని మీదికి గులి చూచి విసిరాడు. రావణుని చేతి నుండి వెలువడిన ఆ శూలము నిష్టలు

విరజిమ్ముతూ వస్తోంది. రాముడు ఏ మాత్రముా భయపడక తన బాణములతో ఆ శూలాన్ని నివారించడానికి బాణాలు ప్రయోగించాడు. కానీ రాముని బాణములు అస్త్రి ఆ శూలము నుండి వెలువడే అగ్నిజ్యాలలో భస్తుం అయ్యాయి.

అది చూచి రాముడు కోపించాడు. దేవేంద్రుడు తనకు పంపిన శక్తి అస్త్రమును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ధనుస్సులో సంభించాడు. ఆ శక్తి ప్రశ్నయ కాలంలో వలె మంటలు వెదజల్లుతూ ఉంది. రాముడు ఆ శక్తిని రావణుడు ప్రయోగించిన శూలం మీదికి వదిలాడు. దేవేంద్రుని శక్తి ఆయుధము రావణుని శూలమును మధ్యలోనే విలచింది. అష్టుడు రాముడు రావణుడు ఎక్కిన రథమునకు కట్టబడిన గుర్రములను తన బాణములతో కొట్టాడు. రాముడు తన వాడి అయిన బాణములతో రావణుని గుండెలకు గులచూచి కొట్టాడు. మరి కొన్ని బాణములతో రావణుని లలాటము మీద నాటేట్టు కొట్టాడు. రావణుని శలీరము నుండి రక్తము ధారాపొతంగా కారుతూ ఉంది. రావణుడికి కోపమూ, అలసటా రెండూ ఒకేసాలి కలిగాయి.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము నూటండ్రవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

తీవ్రామాయణము

యుద్ధకాండము

నూటమూడు సర్ద.

అలసట కలిగినా రావణుడు ఊరుకోలేదు. రామునిమీద బాణ వర్షము కులపిస్తూనే ఉన్నాడు. కోపంతో దహించుకుపోతున్నాడు. రావణుడు వేనే బాణములను అస్తిత్వాన్ని రాముడు తన బాణములతో అడ్డుకుంటున్నాడు. రావణుడు రాముని వళ్ళస్థలమునకు గులపెట్టి వేలకొలచి బాణములను ప్రయోగించాడు. రాముని శలీరము నుండి రక్తము ధారగా ప్రవహిస్తూ ఉంది. రాముడు కూడా రావణుని మర్మస్థానములకు గులి చూచి బాణములను ప్రయోగించాడు. ఆ ప్రకారంగా రాముడు రావణుడు ఒకలి మీద ఒకరు వాడి అయిన బాణములను ప్రయోగించుకుంటున్నారు. రాముడు రావణుడు ఎదురు ఎదురుగా నిలబడి ఉన్నారు. అప్పుడు రాముడు రావణుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

“ఓలి రాళ్ళసా! నీవూ ఒక మగాడివేనా! నీది ఒక పొరుపమేనా! భర్త ఇంట లేసి సమయమున భార్యను అపహాలించి తేవడం పరాక్రమము అనిపించుకుంటుందా! ఇతరుల భార్యలను అపహాలించి తేవడం శూరత్వమా! రక్షణ లేసి స్త్రీలను వీరులు తాకరు. కానీ నీవుదానికి పొల్పడ్డావు. అటి నీచులు చేసేపని. కానీ అదేదో ఘునకార్యము, శూరత్వము అనుకుంటున్నావు. సిగ్గు లేకుండా ఇంకా యుద్ధానికి వచ్చావా! వీరులు వీరగతిని పొందుతారు. కానీ నీకు నీచమైన మరణం రాశి పెట్టి ఉంది. అనుభవించు. నీవు కుబేరుని నాచిదరుడవు. ఎన్నో యజ్ఞాలు యాగాలు చేసావు. తపస్సులు చేసావు. సాటి వాలలో గొప్పయశస్సునుసాధించావు.

కాని ఏం లాభం! ఆ కీల్తు అంతా నీవు చేసిన ఈ ఒక్క వాడు పనితో పట్టాపంచలయింది. నీవు చేసిన దుర్భుర్ణానికి తగిన ఫలితం ఇష్టుడే అనుభవిస్తావు. మగవారు ఇంటలేని సమయమున దొంగ వలె ఇంట్లో దూలి, పరుల భార్యను అపహాలంచడం శూరత్వము అనుకుంటున్నావా! ఆ పని చేయడానికి నీకు సిగ్గువేయడం లేదా! ఆసమయంలో నేను ఆశ్రమంలో ఉంటే, అష్టుడు నిన్న నీ సాందర్భాను, ఖరుని వద్దకు పంపి ఉండేవాడిని. ఆ రోజు తప్పించుకున్న నీవు ఈ రోజు నా కంట పడ్డావు. నిన్న వదలను. నా వాడి అయిన బాణములతో నిన్న యమపురికి పంపుతాను. ఈ రోజు రాత్రికి నీ శిరస్సుతో కూరమృగములు విందుచేసుకుంటాయి. నీ శలీరమును గ్రుద్దలు పీక్కుతీంటాయి.” అని పలుకుతూ రాముడు రావణుని మీద శరవర్షముకులపించాడు.

రాముడు రావణుని మీద తనకు మనసులో స్థులంచిన అన్ని అస్త్రములను ప్రయోగిస్తున్నాడు. రాముడు ఇలా అస్త్రములు ప్రయోగిస్తుంటే, వానరులు రాళ్లతోనూ, వృక్షములతోనూ రావణుని మొదుతున్నారు. రావణునికి ఉఱిపిలి ఆడటం లేదు. రాముని మాటలతో సగం చచ్చివోయాడు. ధనుస్సు సంధించలేకవోయాడు. అతని మనస్సు బాగా వ్యాకులము అయింది. రావణుని పరిస్థితిని చూచాడు నొరథి. రథమును మెల్లిగా యుద్ధభూమి నుండి ఆవలకు తీసుకొని వెళ్లాడు. రావణుని రథము యుద్ధభూమిని విడిచి పెట్టి లంకానగరం వైపు వెళ్లపోయింది.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటమూడవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

తీవ్రామాయణము

యుద్ధకాండము
నూటనాలుగవ సర్ల.

విం జరుగుతూ ఉందో రావణునికి తెలియడం లేదు.

దిదో షైకం కష్టాన్టుయింది. తెలివి వచ్చి చూచేసలకి తాను యుద్ధభూమిలో లేడు. దూరంగా ఉన్నాడు. సారథిని చూచి ఇలా అన్నాడు.“ ఓసారథి! ఏమిటీది! నేను ఎక్కడున్నాను? రాముడు ఎక్కడ?” అని అడిగాడు. సారథి జిలగించి చెప్పాడు. రావణుని రక్షించడానికి రథమును రణభూమి నుండి పక్కకు మరల్చాను అని అన్నాడు. రావణుని కోపం తారస్తాయికి చేలంది. కళ్లు నిష్టలు కక్కుతూ ఇలా అన్నాడు.

“ఓల దుర్మార్గా! నేను ఏమన్నా సామాన్యుడిని అనుకున్నావా! అసమర్థుడిని, శారుషీహినుడిని, పరాక్రమం లేని వాడిని, భయం కలవాడిని అనుకున్నావా! నేను రావణుడిని! నీ ఇష్టం వచ్చినట్టు రథం తీసుకురావడానికి నీకు అనుమతి ఎవరిచ్చారు? శత్రువుల ముందు నాకు ఎంత అవమానం జిలగిందో నీవు ఉఖించావా! నన్న అడగుకుండా, నా అభిప్రాయము తెలుసుకోకుండా రథమును ఎందుకు మళ్లించావు? నేను ఇన్నాళ్లు ఇన్నేళ్లు సంపాదించుకున్న కీల్తుని ఒక్కరోజులో నాశనం చేసావు. నన్న ఒక భీరువుగా, పరాక్రమ హినుడిగా, నీచుడిగా చేసావు.

నీవు చేసిన పని శత్రువులు చేయదగినది కానీ మిత్రులు చేయదగినది కాదు. నాకూ చూడ నిన్న నా శత్రువులు ధనము ఇచ్చి వశం చేసుకున్నట్టు కనపడుతూ ఉంది. నీవు నా దగ్గర చాలా కాలం

నుండి సారథిగా పని చేస్తుంటే, నా సంగతి నీకు పూర్తిగా తెలిసి ఉంటే,
వెంటనే రథమును రాముడి వద్దకు తీసుకొని వెళ్ల. రాముడు
యుద్ధభూమి నుండి వెళ్లపోక ముందే త్వరగా రాముని ఎదుటికి
రథమునుపోసివ్వు.” అని ఆజ్ఞాపించాడు రావణుడు.

రావణుని మాటలకు సారథి భయపడిపోయాడు. రావణుని
క్షమాపణ కోరుకున్నాడు. “మహారాజా! నేను ఎవరికి భయపడలేదు.
నన్న శత్రువులు వశపరచుకోలేదు. నేను శత్రువుల నుండి ఎటువంటి
ధనము తీసుకోలేదు. నేనంత మిత్రదోషాని కాను. నేను తమలి వద్ద
ఎంతో కాలము నుండి పని చేస్తున్నాను. మీరు నాకు చేసిన
సహాయములను మరువలేను. నేను తమలి మంచి కోల, తమలి
ప్రాణములను శత్రువుల నుండి రక్షించడానికి ఈ పని చేసాను. నేను
చేసిన పని మీకు ఇష్టము ఉండదని తెలుసు. కాని సారథిగా నా
ధర్మము నేను నెరవేర్చాను. మీరు నన్న అకారణంగా, ఒక దుర్మార్గాడిని
దూషించినట్టు దూషించకండి. నేను యుద్ధరంగమునుండి తమలి
రథమును ఎందుకుపక్కకు తీసుకొని వచ్చానో వివరంగా చెబుతాను
ఏనండి.

తమరు శత్రువుతో యుద్ధముచేసి బాగా అలసి పోయారు.
మీరు యుద్ధమునకు సుమయిఖంగా లేరని తెలుసుకున్నాను. అప్పుడు
శత్రువు విజ్యంభించడం చూచాను. పైగా తమలి రథమునకు కట్టిన
అశ్వములు కూడా బాగా అలసిపోయి ఉన్నాయి. రథమును వేగంగా
లాగలేకుండా ఉన్నాయి. ఒక్కసారి అసలు కదలడం లేదు. తరువాత
నాకు దుశ్శకునములు కూడా గోచరించాయి. రాక్షసేంద్రా! మంచి
సారథి రథికుని యొక్క పరిస్థితిని, అలసటను, ఉత్సాహమును

గమనించి రథము నడవాలి. రథికుని ముఖికళవజ్గకలను బట్టి ఆయన మనసును తెలుసుకొని రథము నడవాలి. సారథి అయిన వాడు ఒక్క రథికుని మానసిక పరిస్థితులే కాదు. ఎదురుగా ఉన్న శత్రువు యొక్క బలాబలములను గమనించి కూడా రథము తోలాలి.

సారథి రథము తోలు మార్గమును కూడా నిరితంగా గమనించాలి. ఎప్పుడు శత్రువుకు దగ్గరగా వెళ్లాలి, ఎప్పుడు శత్రువుకు దూరంగా వెళ్లాలి అనే విషయమును సారథి తెలుసుకొనాలి. తమ యొక్క అలసటను తీర్చి మరలా తమలని యుద్ధమునకు ఆయత్తము చేయు నిమిత్తము రథమును పక్కకు తీసుకొని వచ్చాను. ఒక తెలివైన సారథి ఆ పరిస్థితులలో ఏమి చేయాలో అదే చేసాను. నేను తమల మీద భక్తితో గారవంతోనే ఈ పని చేసాను కానీ, నా ఇష్టం వచ్చినట్టు చేయలేదు. ఇప్పుడు చెప్పండి. నేను ఏమి చేయాలో. తమల రథమును తమల ఇష్టం వచ్చినట్టు నడిపి తమల బుణం తీర్చుకుంటాను.” అని పలికాడు సారథి.

రావణుడు కూడా బాగా ఆలోచించాడు. తానుకోపం పట్టలేక అన్నాడే కానీ, సారథి తప్ప ఏమీ లేదని తెలుసుకున్నాడు. “సారథి! రథమును రాముని ఎదుటికి తీసుకొని వెళ్ల. ఈ రావణుడు శత్రువును చంపకుండా వెనుబిలగి వెళ్డడు.” అని అన్నాడు. సారథి అమితోత్సాహంతో రథమును రాముని వంకకు పరుగెత్తించాడు. క్షణకాలంలో రావణుని రథము రాముని ఎదుట నిలిచింది.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటనాలుగవ సర్ సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము

యుద్ధకాండము

నూట పదవ సర్డ.

రావణుడు అలసిపోయినట్టే రాముడు కూడా

అలసిపోయాడు. అలసిన రావణుని సారథిపక్కకుతీసుకొని వెళ్లాడు.

కాన్త విశ్రాంతి తీసుకొని రావణుడు మరలా యుద్ధానికి వచ్చాడు. కాని రాముడు రావణునితో యుద్ధం చేసే పరిస్థితిలో లేడు. పైనుండి రామరావణ యుద్ధాన్ని చూస్తున్న దేవతలు, గంధర్వులతో పాటు అగ్ను మహాముని కూడా ఉన్నాడు. వెంటనే రామునికి సాయం చేయదలచి అగ్ను మహాముని రాముని వద్దకు వచ్చాడు. రామునితో ఇలా అన్నాడు.

“రామా! ఈ సమయంలో నీకు ఒక మహా స్తోత్రము గురించి చెబుతాను. దానిని చక్కగా పరించు. తీనిని పరిస్తే శత్రువులతో చేసే యుద్ధంలో జయం కలుగుతుంది. దీనిపేరు ఆచిత్త హృదయము. దీనిని సిత్తమూ పరిస్తే సకల శత్రువులను నాశనం చేస్తుంది. విజయం కలుగజేస్తుంది. కాని ఇది చాలా పవిత్రమైనది. అన్ని స్తోత్రములలో తెల్లా ఈ ఆచిత్త హృదయము చాలా మంగళకరమైనది. దీనివలన ఆయుష్మ కూడా వ్యధిచెందుతుంది. దీనిని నీకు ఉపదేశిస్తాను. ఇది సూర్యుని గురించి చేసే స్తోత్రము. సూర్యుడు లోకముల తెల్లా ఆరాధ్యుడు. ప్రతి రోజు ఉదయ పర్వతము మీద ఉదయిస్తాడు. ఒక్క మానవులే కాదు దేవతలు, గంధర్వులు, యక్షులు అందరూ సూర్యుని ఉపాసిస్తారు. లోకానికి కాంతిని, ప్రాణాన్ని ప్రసాదిస్తాడు సూర్యుడు. మీ వంశకర్త. అట్టి సూర్యుని ఆరాధించు. విజయం సాధించు. అని మొదలు పెట్టి అగ్నుడు రామునికి ఆచిత్త హృదయం ఉపదేశించాడు.

- 1.రత్నమున్తం సముద్రమున్తం దేవాసురసున్య గృతం,
పూజయస్త వివస్తాన్తం భాస్కరం భువనేశ్వరం
- 2.సర్వదేవాత్మకో హ్యాపు తేజస్సీవు రత్నభావన:
దివు దేవాసురగణాన్ లోకాన్ వాతి గభస్తిభి:
- 3.ఏష బ్రహ్మై చ విష్ణుష్ట శివ: స్నానః ప్రజాపతి:,
మహేశ్వరో ధనద: కాలో యమ: సామో హ్యాపాంపతి:.
- 4.పితరో వసవ: సాధ్యా అశ్వినో మరుతోమను:
వాయుర్వహ్యాః ప్రజా: ప్రాణ బుయతుకర్తాప్రభాకర:
- 5.ఆదిత్య: సవితా సూర్య: ఖగ: పూషా గభస్తిమాన్
సువర్ణసద్యాలో భానుల్మారణ్యారేతా దివాకర:
- 6.పాలదశ్వ: సహస్రాల్చి: సప్తసప్తర్షీచిమాన్
తిమిరోన్తుధన: శమ్భుస్తాప్తో మార్తణ్ణతో అంశమాన్
- 7.పిారణ్యగర్భ: శిశిరస్తపనో అహస్కరో రవి:
అగ్నిగర్భో అదితే: పుత్రు: శఙ్కు: శిశిరనాశన:
- 8 వ్యోమనాథస్తమోభేదిబుగ్యజుసామవారగ:
ఘనవృష్టిరపాం మిత్రో విష్ణుత్విథిప్రవంగమ:
- 9.అతపీ మణ్ణలీ మృత్యు: పిండల: సర్వతాపన:
కవిల్వాలో మహాతేజా రక్త: సర్వభవోద్ధవ:
- 10.నక్షత్రగ్రహాతారాణమధిపో విశ్వభావన:
తేజసామపి తేజస్సీవు ద్వాదశాత్మస్తమో2స్తుతే
- 11.నమ: పూర్వాయ గిరయే పశ్చిమాయాద్యయే నమ:
జ్యోతిర్ణణానాం పతయే దినాధిపతయే నమ:
- 12.జయాయ జయభద్రాయ హర్షశ్వాయ నమో నమ:
నమోనమ: సహస్రాంశో ఆదిత్యాయ నమో నమ:

13.నమ ఉగ్రాయ వీరాయ సారథ్యాయ నమోనమ:

నమ: పద్మప్రబోధాయ ప్రచణ్ణాయ నమో2న్న తే.

14.బ్రహ్మశానాచ్యతేశాయ సూర్యాయాచిత్తవర్షనే

భాస్వతే సర్వభక్షాయ రౌద్రాయ వపుపే నమ:

15.తమోఘ్నాయ హిమఘ్నాయ శత్రుఘ్నాయామితాత్మనే

కృతఘ్నఘ్నాయ దేవాయ జ్యోతిషాం పతయే నమ:

16.తప్తచామీకరాభాయ హరయే విశ్వకర్మణే

నమస్తమోభసిఘ్నాయ రుచయే లోకసాక్షిణే

17.నాశయత్కేష వై భూతం తదేవ సృజతి ప్రభు:

పాయత్కేష తపత్కేష వర్షత్కేష గభస్తిభి:

18.విష సుప్తేఘజాగర్త భూతేషు పరిసిష్టిత:

విష చైవాగ్నిహేషాత్రం చ ఫలం చైవాగ్నిహేషాత్రిణామ్

19.దేవాశ్వ కృతవశ్వేవ కృతునాంఫలమేవ చ

యాని కృత్యాని లోకేషు సర్వేషు పరమప్రభు:

ఓ రామ! ఇది ఆదిత్యహృదయము అనే స్తోతము. ఈ స్తోతమును ఆపదలలోగానీ, దుర్దమ ప్రదేశములలో ప్రయాణం చేయునప్పుడు గానీ, భయపడే సమయములలో గానీ, పరిస్తే అతనికి ఏ భయమూ ఉండదు. విజయాన్ని పొందుతాడు. నీవు కూడా ఈ జగత్తునకు ప్రభువైన సూర్యుడిని పూజించు. ఈ ఆదిత్య హృదయ స్తోతమును మూడుమార్లు జపించు. రావణ సంహరం చెయ్యి. నీకు విజయం సిద్ధిస్తుంది.” అని అగ్నస్తుడు రామునికి ఆదిత్య హృదయము అనే స్తోతమును ఉపదేశించి వెళ్లపోయాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

రాముడు చాలా సంతోషించాడు. ఆటిత్తు హృదయమును నిష్టలమైన మనస్సుతో వికాగ్రతతో మూడు సార్లు పరించాడు. సూర్యుడికి నమస్కరించాడు. ధనుస్సును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. రావణుని మీబికి యుద్ధానికి బయలుదేరాడు. తనను స్తోతము చేయుచున్న రాముని అసుగ్రహించాడు సూర్యుడు. త్వరగా రావణుని మీబికి యుద్ధమునకు వెళ్లు అని ప్రేరించాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఐదవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము
నూట ఆరవ సర్ద.

(ఇంత విషయం జిరుగుతూ ఉంటే రావణుడు ఉఱుకున్నాడా అని మీకు సందేహము రావచ్చు. కాని వాల్మీకి మహర్షి ఆ సందేహానికి మొదటి శ్లోకంలోనే సమాధానం చెప్పాడు. రాముడు యుద్ధానికి సిద్ధం అయ్యేటప్పటికి రావణుని సారథి రథమును నడుపుకుంటూ రాముడి వద్దకు వచ్చాడు అని ప్రారంభించాడు. అంటే అక్కడ రావణుడు సారథిని తిట్టడం, సారథి సమాధానం ఇవ్వడం, రావణుడు తృప్తిపడటం జలగే సమయంలో ఇక్కడ అగ్నస్తుదు రావడం, ఆటిత్తు హృదయం ఉపదేశించడం, రాముడు మూడుసార్లు పరించడం జలగాయి. ఇది సంభవమే కదా!)

రావణుని మాటలకు సారథి సంతోషించి రథమును నడుపుకుంటూ రాముని వద్దకు వచ్చాడు. అమిత వేగంతో వస్తున్న రావణుని రథమును చూచాడు రాముడు. రావణుని రథమునకు నల్లని గుర్తుములు కట్టబడి ఉన్నాయి. రావణుని ధనుస్సునుండి బాణములు వర్షింఱా కురుస్తున్నాయి. అది చూచిన రాముడు సారథి మాతలితో ఇలా అన్నాడు.

“మాతలీ! అటు చూడు. రావణుడు మహావేగంతో యుద్ధానికి వస్తున్నాడు. బాణాలు వర్షింఱా కులపిస్తున్నాడు. నీవు కూడా మన రథమును రావణుని రథమునకు ఎదురుగా తీసుకొని వెళ్ల. ఈ రోజు రావణుని చలత్త సమాప్తమవుతుంది. జాగ్రత్తగా రథాన్ని నడుపు. ఇంద్రుని సారథివైన నీకు నేనుచెప్పబసిలేదు. నా ఏకాగ్రత దెబ్బతినకుండా రథమును నడపమని కోరుతున్నాను.” అని అన్నాడు రాముడు.

రాముని మాటలలో ఆంతర్యమును గ్రహించిన మాతలి రాముని మనసును బట్టి రథమును నడుపుతున్నాడు. మాతలి ఒక్కసారి తన అశ్వములను ముందుకు ఉండించాడు. దుమ్మలేపుకుంటూ రాముని రథము రావణుని రథం చుట్టూ ప్రదక్షిణంగా తిఱగింది. ఆ దుమ్మ రావణుని రథాన్ని కమ్మేసింది. ఆ చర్యకు కోపించిన రావణుడు రాముని మీద శరవర్షము కులపించాడు. రాముడు ఇంద్రుడు తనకు పంపిన దివ్య ధనుస్సును చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. ఇంద్రుబాణములను సంధించాడు. రావణుని విచక్షణ రహితంగా కొట్టాడు. ఇద్దల మధ్య పోరు ఘోరంగా జిలగింది. రెట్టించిన ఉత్సాహంతో పోరుతున్న రామరావణ యుద్ధము

చూడటానికి దేవతలు, గంధర్వులు, సిద్ధులు, మహర్షులు ఆకాశంలో నిలబడి ఉన్నారు.

ఇంతలో కొన్ని ఉత్సాహాలు కనిపించాయి. ప్రత్యేకించి రావణుని రథము మీద రక్తపు వర్షము కులిసింది. సుడి గాలి రావణుని రథమును చుట్టు తిలగింది. ఆకాశంలో గ్రద్ధలు ఎగురుతూ రావణుని రథం ఎటు తిరుగుతుందో అటు వేపుకు తిరుగుతున్నాయి. అప్పటికి సాయం సంధ్య అయింది. సాయంకాలపు ఎండ ఎర్గా పడమటి బిక్కు మండుతున్నట్టు ఉంది. ఉరుములు ఉరుముతున్నాయి. ఉల్కలు ఆకాశంనుండి జాలపడుతున్నాయి. భూమి స్వల్పంగా కంపించింది. యుద్ధభూమిలో నక్కలు నోళ్ల తెరుచుకొని రావణుని రథం వంక చూస్తూ అరుస్తున్నాయి. యుద్ధభూమిలో గాలి విపలీతంగా వీస్తూ దుమ్ము లేస్తూ ఉంది. ఆ దుమ్ములో రావణునికి ఎదురుగా ఉన్న రాముని రథం సలగా కనపడటం లేదు. ఆకాశంలో మేఘములు లేవు. కానీ ఉరుములు ఉరుముతున్నాయి. మెరువులు మెరుస్తున్నాయి. పిడుగులు పడుతున్నాయి. చుట్టు చీకట్లు కమ్ముతున్నాయి. ఆకాశం అంతా దుమ్ముతో నిండిపోయింది. ధూఐ మేఘాలు కమ్ముకున్నాయి. రావణుని రథమునకు కట్టిన గుర్తుముల కళనుండి నీళ్ల కారుతున్నాయి. ఈ అవశకునములు అస్త్రి రావణుని వినాశనాన్ని, రాముని విజయాన్ని సూచిస్తున్నాయి. ఈ దుల్మమిత్తములను చూచి రాముడు ఈరోజు రావణుని వథ తప్పదు అని అనుకున్నాడు. తన పరాక్రమాన్ని బ్యాగుణీకృతం చేసాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఆరవ సర్ల సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము

యుద్ధకాండము

నూట విడవ సర్

రాము రావణయుద్ధము ఫోరంగా క్రూరంగా సాగుతూ ఉంది. ఆ యుగములోనే అది ఒక గొప్ప యుద్ధము. ఒక పక్క రాము రావణులు, మరొక పక్క వానర సేన రాళ్ళసు సేన ఫోరంగా పశిరాడుతున్నారు. ఒక పక్క నర, రాళ్ళసులు, మరొక పక్క వానర, రాళ్ళసులు. రాము రావణ యుద్ధం పొకాన పడింది. వానరులు రాళ్ళసులు యుద్ధం చేయడం మానేసారు. వాలి వాలి నాయకుల యుద్ధము చూస్తున్నారు. రాముడు రావణుడు ఎవరికి వారు తామే గెలుస్తామని అనుకుంటున్నారు.

రావణుడు తన బాణములను రాముని రథమునకు కట్టిన ధ్వజము మీదకు ప్రయోగించాడు. కానీ రావణుని బాణములు సక్తివంతమైన ఇంద్రుని రథమును తాకుండానే కిందపడ్డాయి. దానికి ప్రతిగా రాముడు రావణుని ధ్వజమునకు గులి చూచి కొట్టాడు. రాముని బాణము రావణుని రథమునకు కట్టిన ధ్వజమును విలచింది. ధ్వజము కిందపడిపోయింది.

అది చూచిన రావణుడు రాముని మీద శరవర్షము కులహించాడు. రాముని గుర్తములకు గులి చూచి కొట్టాడు. ఇంద్రుని రథమునకు కట్టిన ఆ అశ్వములు ఏమాత్రం తొఱకలేదు. నిశ్చలంగా ఉన్నాయి. అది చూచిన రావణుడు కోహించి రాముని రథము మీద వాడి అయిన బాణములను ప్రయోగించాడు. రావణుడు తన మాయచేత బాణములనే కాకుండా గదలను, పలఫులను,

చక్రములను, ముసలములను శూలములను ప్రయోగిస్తున్నట్టు భ్రమకల్పించాడు. రావణుని మాయవలన పెద్ద ధ్వని చేస్తూ ఆయుధములు, బాణములు రాముని మీబికి వర్షం లాగ పడుతున్నాయి.

రావణుడు రాముని వభిలి వానర సేన మీద మాయాయుధము చేస్తున్నాడు. వేలకొలది బాణములు వర్షంలాగా పడుతున్నట్టు భ్రమకల్పించాడు. ఆ రోజు రావణుడు చావో బతుకో తేల్చుకోవాలని నిర్ణయించుకున్నాడు. రావణుని ప్రయాస చూచి రాముడు నవ్వుకున్నాడు. ఆ మాయాయుధము మర్హము ఎలిగిన వాడు కాబట్టి రాముడు రావణుని మాయాయుధమునకు భయపడ లేదు. రాముడు కూడా రావణుని బాణములకు తగు లీతిలో సమాధానం చెప్పాడు. తన బాణములతో రావణుని కష్టసాధు. రాముడు రావణుడు వేసుకున్న బాణములు గులి తప్పకుండా ఒకలి బాణములతో ఒకటి కొట్టుకొని కిందపడిపోతూ ఉన్నాయి. వారిద్దరూ రెండు చేతులతో బాణములను సంధిస్తున్నారు. ఎడతెలపి లేకుండా వర్షం కులసినట్టు బాణములను వేసుకుంటున్నారు.

రావణుని గుర్తములను రాముడు కొడితే, రావణుడు రాముని గుర్తములను కొట్టుపడు. ఒకరు చేసిన పని మరొకరు చేస్తున్నారు. బదులుకు బదులు తీర్చుకుంటున్నారు. రాముడు తన రథము మీద ఉన్న ధ్వజమును కూల్చడం చూచిన రావణుడు కోపంతో రగిలిపోయాడు. రాముని మీద వాడి అయిన బాణములను కులపిస్తున్నాడు. వాలి రథములు ఒక దాని చుట్టు ఒకటి గుండ్రంగా తిరుగుతున్నాయి. ఒకదానికి ఒకటి ఎదురు పడుతున్నాయి. అంతలోనే

పక్కకు తిరుగుతున్నాయి. ఒకలని ఒకరు దెబ్బతీయాలని శాయశక్తులా ప్రయత్నిస్తున్నారు. కాని సాధ్యం కావడం లేదు. ఒకలికి ఒకరు తీసిపోకుండా యుద్ధం చేస్తున్నారు. వాలరథములు ఎదురు ఎదురుగా నిలబడి ఒకదానితో ఒకటి ఢీకొంటున్నాయి.

రాముడు తన భనుస్నానుండి నాలుగు వాడి అయిన బాణములతో రావణుని గుర్తములనుకొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు రావణుని రథం వెనక్కు తగ్గింది. అది చూచిన రావణుడు రాముని రథాన్ని కూడా వెనక్కు నెట్టాడు. కాని రాముడు ఏ మాత్రం తొట్టుపడకుండా రావణునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఇలా కాదని రావణుడు మాతలి మీద వాడి అయిన బాణములను ప్రయోగించాడు. కాని ఆ బాణములు మాతలికి తగలకుండానే కిందపడిపోయాయి. ఎష్టుడైతే రావణుడు మాతలి మీద బాణప్రయోగం చేసాడో రాముడు మండిపడ్డాడు. రాముడు రావణుని రథము మీద వెయ్యిబాణములను ప్రయోగించాడు. దానికి ప్రతిగా రావణుడు రాముని రథము మీద గదలను ముసలములను ప్రయోగించాడు.

వారు ఒకల మీద ఒకరు ప్రయోగించుకొను అస్త్రములతో లోకాలు తల్లడిల్లిపోతున్నాయి. ఇది చూచిన దేవతలు, గంధర్వులు, యక్షులు లోకాలకు ఏమవుతుందో అని చింతిస్తున్నారు. బుధులు దేవతలు లోకముల శాంతి కొరకు స్వస్తివాచకములు పలుకు తున్నారు. కాని రామరావణ యుద్ధము ఆగలేదు.

ఇంతలో రాముడు ఒక వాడి అయిన బాణమును రావణుని కంఠమునకు గులపెట్టి కొట్టాడు. రావణుని తల కిలీటముతో సహస

భూమి మీద పడింది. కాని అంతలోనే రాముని శిరస్సు తెగిన చోట మరొక శిరస్సు పుట్టింది. రాముడు మరలా మరొక బాణంతో ఆ శిరస్సును కూడా తెగ నలికాడు. ఆ స్థానంలో మరొక శిరస్సు పుట్టింది. ఈ ప్రకారంగా రాముడు రావణుని శిరస్సులను తెగగొడుతుంటే, అదే స్థానంలో శిరస్సులు మొలుస్తున్నాయి. ఆ ప్రకారంగా నూరు సార్లు జిలగింది. రావణుడు యథాప్రకారము యుద్ధం చేస్తున్నాడు.

ఎన్న సార్లు రావణుని శిరస్సు ఛేదించినా, రావణుడు చావకవేషవడంతో రాముడు చింతాక్రాంతుడయ్యాడు. “వి బాణాలతో మాలీచుని, ఖరుదూషులను, కబంధుని, విరాధుని, వాలిని, సాలవ్యక్షములను ఛేదించానో, ఆ బాణములు రావణుని పట్ల వ్యధా అపుతున్నాయి. కారణం తెలియడం లేదు.” అని ఆలోచిస్తూ రావణుని మీద బాణములను వర్షంలా కులహిస్తున్నాడు రాముడు.

ఆ ప్రకారంగా రాముడికి రావణుడికి మధ్య ద్విదురోజులు పగలు రాత్రి అనే విచక్షణ లేకుండా యుద్ధం జిలగింది. కాని గెలుపు ఎవలదో తెలియడం లేదు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము నూట ద్విడవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము

యుద్ధకాండము

నూట ఎనిమిదవ సర్ద.

రాము రావణ యుద్ధమును నిశితంగా పలశీలిస్తున్నాడు మాతలి. రాము రావణ యుద్ధము ఎంతటికీ ముగియడం లేదు. అప్పుడు మాతలి రామునితో ఇలా అన్నాడు. “రామా! ఏమిటి ఈ రాక్షసునితో ఇంతకాలం యుద్ధం కొనసాగిస్తున్నావు. నీకు ఏమీ తెలియకనా లేక తెలిసీ ఇలా చేస్తున్నావా! ఇతడు బ్రహ్మ వర ప్రసాది. ఇతనిని ఒక్క బ్రహ్మస్తుము తప్ప వేరు అస్తుములు చంపలేవు. నీ వద్ద ఉన్న బ్రహ్మస్తుమును ప్రయోగించు. ఈ రాక్షసుని సంహరించు.” అని గుర్తుచేసాడు మాతలి.

అగస్తుడు తనకు బ్రహ్మస్తుమును ఇచ్చిన సంగతి రామునికి గుర్తుకు వచ్చింది. తన అమ్ముల పాదిలో నుండి బ్రహ్మస్తుము ను బయటకు తీసాడు. ఆ బ్రహ్మస్తుమును పూర్వము బ్రహ్మ ఇంద్రునికి ఇచ్చాడు. ఆ బ్రహ్మస్తుమునకు అగ్ని, సూర్యుడు, మేరు పర్వతము, మంధర పర్వతము అభిష్టాన దేవతలు. ఆ బ్రహ్మస్తుము అంతా బ్రహ్మ మయము. ఆ బ్రహ్మస్తుము బంగారు వర్ణంతో మెరుస్తా ఉంటుంది. సకల భూతముల యొక్క తేజస్సు ఆ బ్రహ్మస్తుములో నిక్షిప్తమై ఉంది.

రాముడు ఆ బ్రహ్మస్తుమును అభిమంతించి ధనుస్సు మీద సంధించాడు. విల్లుత్తాటిని ఆకర్ణాంతము లాగి ఆ బ్రహ్మస్తుమును రావణునికి గులి చూచి ప్రయోగించాడు. రామునిచేత ప్రయోగింప బడిన బ్రహ్మస్తుము సూటిగా వెళ్లి రావణుని వక్షస్తములో గుచ్ఛుకుంది. రావణుని గుండెలు బద్దలయ్యాయి. ఆ బ్రహ్మస్తుము రావణుని

ప్రాణములను తీసుకొని భూమిలోకి ప్రవేశించింది. తరువాత షైకి లేచి తిలిగి వచ్చి రాముని అమ్మల పాచిలోకి వచ్చి చేంది.

బ్రహ్మస్తుము చేత రావణుడు సంహరింపబడ్డాడు.

రావణుడు తన రథము నుండి నేల మీదికి దొర్లాడు. రావణుడు మరణించి భూమి మీద పడటం చూచిన రాక్షస సేనలు భయభ్రాంతులయ్యాయి. అన్ని దిక్కులకూ పాలపోయాయి. వానర సేనలు రాక్షసులను తలమి తలమి కొట్టారు. రావణుని మరణం చూచిన వానర సేనలు హర్షధ్వనాలు చేసారు. రాక్షస సేనలు పాలపోయి లంకలో ప్రవేశించాయి. ఆకాశంలో దేవ దుండుభులు మోగాయి. పూల వర్షము కులసింది. దేవతలందరూ రాక్షస సంహరం చేసిన రాముని స్తుతించారు. సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, లక్ష్మణుడు, ఇతర వానర ప్రముఖులు రావణుని సంహరించినందుకు గాను రాముడిని ప్రశంసలతో ముంచెత్తారు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఎనిమిదవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము

నూటతొమ్మిదవ సర్ద.

సకలభోగములు అనుభవించిన రాక్షస చక్రవర్తి, లంకాభినేత, ముల్లోకములను గడగడలాడించిన వీరుడు, రావణుడు నేల మీద దిక్కులేకుండా పడిఉండటం చూచిన రావణుని తమ్ముడు

విభీషణుడు ఎంతో వ్యధ చెందాడు. సోకం కట్టలు తెంచుకుంది. చెప్పిన మాట వినుకుండా కోల కోల మరణాన్ని కొనితెచ్చుకున్న అన్నను చూచి సోకిస్తున్నాడు విభీషణుడు. రావణుని మృత దేహం పక్కన కూర్చుని ఇలా విలపిస్తున్నాడు.

“ఓ మహా వీరా! రావణా! పట్టు పరుపుల మీద హంస తూలికా తల్లముల మీద శయనించవలసిన వాడవు ఇలా భూమి మీద శయనించి ఉన్నావా! అయ్యా పూజాగ్యహములో పూజింపబడ్డ నీ కిలీటము నేల మీద దొర్లుతూ ఉంది గదా! అన్న రావణా! నేను నీకు ఎన్నోసార్లు చెప్పిను రాముడి చేతిలో నీకు మరణం తప్పదని. నా మాటలు నీకు రుచించలేదు. ఇవ్వాళ అదే జిలగింది. నాడు నేను చెప్పిన మాటలను నీవు గానీ, ప్రహస్తుడు, ఇంద్రజిత్తు, కుంభకర్ణుడు, అతికాయుడు ఎవరూ అంగీకరించలేదు. కానీ దాని ఫలితం ఈ రీజు కనపడింది కదా! రావణా! నీవు నీతి కోవిదుడవు. ధర్మత్తుడవు. బలవంతుడవు. కానీ ఒక్క స్తోలత్వము నీలోని అన్న మంది గుణములను నశింపచేసింది. ముల్లోకాలలో ఎవరికీ తలవంచని రావణుడు ఈ నాడు దిక్కులేకుండా నేల మీద పడి ఉన్నాడు. రావణుడు అనే మదగజము రాముడు అనే సింహము చేత కొట్టబడి నేల మీద పడుకున్నట్టు ఉంది.” అని పల పల విధముల అన్న రావణుని గుణ గణములను, దైర్ఘ్య, పరాక్రమములను తలచుకొని ఏడుస్తున్నాడు విభీషణుడు.

విభీషణుడు ఇలా సోకించడం చూచాడు రాముడు. విభీషణుని ఓడార్చాడు. “మిత్రమా విభీషణా! నీ అన్న రావణుడు మహా వీరుడు. తన పరాక్రమాన్ని వీరత్వాన్ని చూపాడు. యుద్ధం లో

మరణించాడు కానీ పిలికి వాడి మాదిల పాలపెశయి మరణించలేదు. భయం అనేది తెలియని రావణుడు, వీరోచితంగా మరణించాడు. ఆ ప్రకారంగా వీరోచితంగా మరణించిన వాల గులంబి శోకించడం నీ వంటి బుధ్వమంతులకు తగదు.

విభీషణ! నీ అన్న రావణుడు సామాన్యుడు కాదు.

ముల్లోకములను గడగడలాడించాడు. అట్టి వీరుని మరణమునకు దుఃఖించడం తగదు. యుద్ధము అన్న తరువాత చంపడం చావడం అనేవి రెండే ఉంటాయి. అందుకని యుద్ధములో వీరోచితంగా మరణించడం వీరునికి ఉచితమైనది. అటువంటి శూరుడిని గూళ్ల విచాలించకూడదు. కాబట్టి విభీషణ! నీ శోకము మాని కాగల కార్యమును గులంబి విచాలించు.” అని అన్నాడు రాముడు.

రాముని ఒిదార్పు మాటలతో కొట్టిగా ఉపసమించాడు
విభీషణుడు.

“రామా! నా అన్న రావణుడు దేవతలకు, గంధర్వులకు, యజ్ఞులకు భయపడలేదు. వాలచేతిలో ఎన్నడూ ఓడిపెశలేదు. కాని నీ చేతిలో ఓడిపెశయాడు. నా అన్న రావణుడు ఎన్నో యజ్ఞములు యాగములు చేసాడు. దానధర్మాలు చేసాడు. తపస్సుచేసాడు. వేదములను కూలంకషంగా అభ్యసించాడు. వైభిక కర్మలు నిష్టతో చేసాడు. అటువంటి నా అన్నకు ఇప్పుడు నేను మరణానంతర క్రియలను నీ అనుమతితో నెరవేర్హవలసి ఉన్నది. నీ అనుజ్ఞ కోసరం ఎదురుచూస్తున్నాను.” అని అన్నాడు.

“విభీషణ! నీ అన్న రావణునితో నా వైరము రావణుని మరణంతోనే సమసిపోయింది. రావణుడు నీ మాటలి నాకు కూడా సాశదరుడే. ఆయన స్వర్గలోక ప్రాప్తికొరకు అంతిమ సంస్కరములు యథావిధిగా నెరవేర్చు.” అని అనుజ్ఞ ఇచ్చాడు రాముడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటంతొమ్మిదవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూటందవ సర్ద.

రావణుని మరణం గురించి లంకలోని అంతఃపుర స్తోలకు తెలిసింది. వారి దుఃఖానికి అంతులేదు. వారు అంతఃపురము నుండి బయటకు వచ్చారు. లంకానగర ఉత్తర ద్వారము వద్దకు వచ్చారు. రణరంగమును సమీపించారు. రావణుడు విగత జీవుడై పడి ఉన్న చోటికి వచ్చారు. పెద్దచి నల్లనిది అయిన రావణుని మృతదేహం చూడగానే వారి దుఃఖము కట్టలు తెంచుకుంది. భోరున విలపించారు. రావణుని శరీరం మీద పడి తలలు బాదుకుంటున్నారు.

ఒకామె రావణుని కొగలించుకొని విడుస్తూ ఉంది. మరొకామె రావణుని వాదములను పట్టుకొని విడుస్తూ ఉంది. మరొకామె రావణుని తలను ఒడిలో పెట్టుకొని విడుస్తూ ఉంది. ఒకామె నేల మీద దొల్ల దొల్ల విడుస్తూ ఉంది. మరొక స్తో రావణుని మృతదేహస్తు

చూచి మూర్ఖపేటియింది. ఒకామె తన కస్తుటితో రావణుని ముఖాన్ని తడుపుతూ ఉంది. ఈ విధంగా రావణుని భార్యలు వలా వలా ఏడుస్తున్నారు.

“ఎవడైతే దేవేంద్రుడిని భయపెట్టాడో, ఎవడైతే కుబేరుని జయించి అతని వద్దనుండి పుష్టకమును తీసుకొని వచ్చాడో, ఎవడైతే గంధర్వులకు, బుధులకు సింహస్వప్పంగా నిలిచాడో, ఎవడైతే దేవతలను యుద్ధంలో ఓడించాడో ఆ రావణుడు, నేడు నేల మీద బిక్కులేకుండా దుమ్ములో ధూజీలో పడి ఉన్నాడు. ఎంత విధివైచిత్తము. ఏ రావణుడికి దేవతలన్నా గంధర్వులన్నా యక్కలన్నా ఏ మాత్రం భయం లేదో అట్టి రావణుడు ఒక మానవునికి భయపడ్డాడు. ఏ రావణుడైతే దేవ, దానవ, యక్క, గంధర్వులకు చంపశక్తము కాడో అట్టి రావణుడు ఒక సామాన్య మానవునిచేత చంపబడ్డాడు. విధి బలీయము కదా!” అని రావణుని భార్యలు విలపిస్తున్నారు.

మర కొందరు రావణుని చేప్పలను నిందిస్తున్నారు. “ఓ ప్రభూ! నీకు ఇంత మంది మంత్రులు, మిత్రులు ఉన్నారు కదా! వాలి మాటలు వినకుండా సీతను ఎందుకు అపహరించి తెచ్చావు. నీ చావును నీవే అపహరించి తెచ్చుకున్నావా! నీవు చావడమే కాదు కోట్ల కొలది రాక్షసుల మృతికి కారణమైనావు. ఏణీ సీతను అపహరించావు. ఆమెను అనుభవించావా! అదీ లేదు! నీ తమ్ముడు విభీషణుడు ఎన్నోసార్లు చెప్పుడు కదా సీతను రామునికి అప్పగించి లంకను రక్షించమని. నీవు ఆయన మాటలు వినలేదు. ఘలితం మేము విధవలము అయ్యాము. లంకా నగరం అంతా విధవరాండ్రుతో నిండి ఏణియింది. నీ మూర్ఖత్వానికి ఘలితం ఇదేనా! నీవు విభీషణుని మాట

విని ఉంటే మాకు, లంకానగరస్తిలకు వైధవ్యము తప్పి ఉండేది కదా! నీవు అపహరించింది, బంధించింది ఒక్క సీతనే. కాని దానికి ఘలితం మేమంతా అనుభవించాము.

అయినా నిన్న అనుకొని ఏమి లాభము. ఆ దైవమే గీచేత ఈ పనులు చేయించింది. లేకపోతే సకల శాస్త్రమారంగముడిటి, శివపూజాదురంధరుడిటి నీవు ఒక సామాన్య మానవ స్త్రీకొసం పాకులాడటం ఏమిటి. ఏపరీతం తాకపోతే! యుగాంతం సంభవించింది. వానరులు రాళ్ళసులు ఒకలితో ఒకరు కొట్టుకొని చచ్చారు. ఇదంతా దైవఫుటన తప్ప వేరు కాదు. దైవసిర్ఫయమును ఏమి చేసినా మార్చిలేము కదా!”అని కొంతమంది వేదాంతమును వల్లిస్తూ ఏడుస్తున్నారు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము నూటపదవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూటపదకొండవ సర్ద.

ఇంతమంది రావణుని భార్యలు ఇలా విలపిస్తూ ఉంటే రావణుని పట్టమహిషి పెద్ద భార్య మండిదల మౌనంగా నిలబడిఉంది. లోలోపల దుఃఖపడుతూ ఉంది. రాముని చేతిలో మరణించిన తన భర్తరావణుని చూచి లోలోపల కుమిలిపోతూ ఉంది.

“ మహారాజా! నీవు టీర్చుబాహువు. కుబేరుని తమ్ముడివి. నీకు దేవేంద్రుడు కూడా భయపడతాడు. నీ పరాక్రమానికి భయపడి బుధులు, మునులు, గంధర్వులు దిక్కుతోచకుండా వాలపాయారు. అటువంటి పరాక్రమ వంతుడివి.... ఒక మానవుని చేతిలో మరణించినందుకు సిగ్గుపడటం లేదా! ముల్లోకములను గడగడ లాడించిన సిన్న అడవులు పట్టి తిరిగే మానవుడు ఒకడు ఎలా చంపగలిగాడు! ఆశ్చర్యంగా లేదూ!

సందర్భాన్ని బట్టి రూపొలను మారుస్తా, మనుషులు కూడా అడుగుపెట్టలేని ప్రదేశములలోకూడా సంచలించే నీవు మానవుడైన రాముని చేతిలో చావడం ఏం బాగాలేదు. నీ స్థోనిక బలం సామాన్యమైనది కాదు. అపొరమైనది. నీవు కూడా మహాపరాక్రమ వంతుడివి. నీవు యుద్ధంలో నిలబడితే నీ ఎదుట బడటానికి ఎవరూ సాహసించరు. అట్టినిన్న ఒక మానవుడు రాముడు చంపగలిగాడు అంటే నమ్మలేకపాఠున్నాను.

జనస్థానములో నీ నాణదరుడు ఖరుని, 14,000 మంది రాళ్ళసులను చంపాడు అని తెలిసినపుడే రాముని శక్తిని గురించి నీవు తెలుసుకొని ఉండాల్సింది. రాముడు మానవ మాత్రుడు కాడు ఏదో దైవశక్తి అని ఉఱిపాంచి తగు చర్చలు తీసుకోవాల్సింది. దేవతలు కూడా ప్రవేశించడానికి భయపడే లంకానగరంలో ఒక వానరము ప్రవేశించి, అట్టకుమారుని చంపి, లంకను తగలపెట్టిన నాడే మేము కీడును శంకించాము. వానరులు నూరుయోజనముల దూరము వారథిని కట్టి లంకలో ప్రవేశించారు అని విన్న నాడే నాకు రాముడు సాధారణ

మానవుడుకాడు అని అనుమానం కలిగింది. సాక్షాత్తు యమధర్మరాజే నిన్న చంపడానికి రాముని రూపంలో వచ్చాడా అని నాకు అనుమానంగా ఉంది.

నిన్న చూడ్డానికి కూడా భయపడే దేవేంద్రుడు ఇంత పని చేయలేడు. దేవేంద్రునికి అంత శక్తి లేదు. కాని ఒక మానవమాత్రుడైన రాముడు నిన్న చంపలేడు. కాబట్టి నిన్న చంపిన రాముడు ఒక మహాయోగి, చావు లేని వాడు, ఎల్లప్పుడూ ఉండే వాడు, ఆచి అంతము లేని వాడు, సర్వజనపోవుకుడు, శంఖచక్రగదాధారి, శ్రీవత్సమను మచ్చను వక్షమున కలిగిన వాడు. లక్ష్మీసమేతుడు అయిన ఆ పరమాత్మ తప్ప వేరు కాదు. ఈ వానరులు అంతా రాముని సాయం చేయడానికి వచ్చిన దేవతామూర్తులు. కాబట్టే ఇంత మంచి రాక్షసులను సంహరించి నిన్నకూడా చంపగలిగాడు. వేరొకలక్తి సాధ్యం కాని పని తాను చేసాడు.

ఓ నాథా! పూర్వము నీవు బ్రహ్మ గురించి, శివుని గురించి తపస్స చేసినపుడు నీ ఇంద్రియములను అదుపులో పెట్టుకున్నావు. కాని ఇష్టుడా ఆ ఇంద్రియముల వలన పుట్టిన కోలకలే నిన్న జయించాయి. నిన్న, నీతోపాటు లంకను సర్వనాశనం చేసాయి. నీకు గుర్తు ఉందో లేదో! నేను కూడా నీతో, రామునితో మైత్రి చేసుకోమని, సీతను రాముని వద్దకు పంపమనీ, చెప్పాను. కానీ నీవు వినలేదు. ఘలితం అనుభవించావు.

ఓ లంకాభిపో! నీ నాశనమును నీవే సీతరూపంలో కొని తెచ్చుకున్నావు. నీ ఐశ్వర్యము, నీ సంపదము, నీ బంధుజనము నాశనం

అవడానికే నీవు సీతను తెచ్చి లంకలో పెట్టావు. నీకు సీత మీద కోలక పుట్టింది శీ నారనానికే అని గ్రహించలేకపోయావు.

సీత అంటే ఎవరనుకున్నావు. లోకముల అన్నింటి చేతా ఆరాధింపతగినది. భూదేవికే క్షమాగుణం నేర్చగల నేర్చలి. లక్ష్మికే లక్ష్మి. ఆమెకు భర్త అంటే అంతులేని ప్రేమ. వెతికిచూచినా ఆమెలో ఎట్టిదోషము కనపడదు. అటువంటి సీత మీద చెయ్యివేసావు. తన మానాన తాను అడవిలో కందమూలములు తిని బతుకుతున్న సీతను పనిగట్టుకొని అపహరించావు. ఫలితం అనుభవించావు. సీతను అనుభవించాలి అని అనుకోవడమే నీ మరణానికి కారణం. నిన్న రాముడు చంపలేదు. సీత పాతివ్రత్తము చేతనే నువ్వు చంపబడ్డావు.

ప్రతి వాడికీ మంది పనికి మంది ఘలము, చెడ్డ పనికి చెడ్డఘలము ఇంద్రుడు, అగ్ని మొదలగు దేవతలు ఇస్తూ ఉంటారు. నీకు కూడా సీతను అపహరించగానే నీకు తగిన ఘలం ఇవ్వాలిస్తాంది. కాని దేవతలు నీకు భయపడి ఆచెడ్డఘలమును నీకు ఇవ్వలేదు. అందుకే ఇన్నాళ్ల బతికావు. దేవతలు భయపడ్డా కాలము భయపడదు కదా. నీకు ఇప్పుడు కాలం సమీపించింది. పోయావు. విభీషణుడు మంది కార్యములు చేసాడు. లంకకు రాజు కాబోతున్నాడు. నీవు చెడ్డ కార్యములు చేసావు లంకాధిపతిగా పరిపాలించే అర్పితను కోల్పియావు.

నాథా! నీకు సాందర్భవత్తులైన స్త్రీలకు కొదవ ఏమున్నది. నీ అంతఃపురము సిండా వివిధజాతులకు చెంబిన లోకోత్తర సాందర్భవతులు కోకొల్లలుగా ఉన్నారు. కానీ నిన్న కాముపిశాచి

ఆవహించినది. వారి సాందర్భము నీ కంటపడలేదు.

అంత దాకా ఎందుకు. అందములో గానీ, ఐశ్వర్యములో గానీ, వంశములో గానీ ఆ సీత నా కాలి గోటికి కూడా సరపాశిదు. ఎదురుగా ఉన్న నన్న వచిలి నీవు ఆ సీత వెంట బడ్డావు. నీ అజ్ఞానము కాక మరేమున్నది. పుట్టడం యాద్యాచ్ఛికమే కానీ చావు మాత్రం ఏదో కారణం లేనిది రాదు. నీకు సీత రూపంలో నీ మరణం సంభవించింది. నీకు మృత్యువు ఆసన్నం కాబట్టే ఎక్కడో దండకారణ్ణంలో జనస్థానంలో తన మానానతాను కందమూలములు తిని బతుకుతున్న సీతను మోసంతో అపహరించి తెచ్చావు. నీ చావును నీవే తెచ్చి నీ పక్కనే పెట్టుకున్నావు. అదును మాచి ఆ చావు లిన్న మానుండి అపహరించింది.

ఓ లంకేశ్వరా! నేను నీ తో కలిసి విమానముల మీద తైలాసపర్వతము మీద, మేరు పర్వతము మీద, ఉద్యానవనములలోనూ, విహారించాను. ఎన్నోదేశములు తిలగాను అక్కడి వింతలు విసేచాలు చూచాను. నీ మరణంతో నా వైభవము అంతా అంతలించింది. వైధవ్యము ప్రాప్తించింది. నీ కామ కోలకలకు నేను బలి అయ్యాను. రాచభోగములు చంచలములు అని తెలుసుకోలేకపాశయాను.

నాథా! పుతిరోజూ అందమైన వస్తుములు ధరించి, మైపూతలు పూసుకొని, మధ్యము సేవిస్తూ హంసతూలికా తల్లము మీద పరుండే వాడివి ఇప్పుడు ఈ కటీకనేలమీద, దుమ్మలో ధూఐలో పడుకొని ఉన్నావా! విధి ఎంత చిత్రమైనది. ఇన్నాళ్ల నీ తో కూడి సురలోకభోగములు అనుభవించాను. అవస్త్న శాశ్వతము

అనుకున్నాను. నీకు మరణమే లేదనుకున్నాను. కానీ నీ అకాల మరణంతో నాకు వైధవ్యము ప్రాప్తిస్తుందని కలలో కూడా ఉణించలేదు. నా తండ్రి దానవులకు ప్రభువు అనీ, నాభర్త రాక్షసులకు ప్రభువుఅనీ, దేవతలను జయించినవాడు అనీ గర్వంతో తలెత్తుకు తిలగేదాన్ని. నా తండ్రికి గానీ, నా భర్తకు గానీ ముల్లికము లలో ఎదురు లేదని అనుకొనేదాన్ని. అటువంటి నీకు ఒక మానవుని వలన ఈ భయం ఎలా వచ్చిందో అర్థం కాకుండా ఉంది.

ఆలోచిస్తుంటే ఇదంతా ఒక స్వప్నంలా ఉంది. నిజంగా నువ్వు చచ్చిపోయావా! నీవు మరణించావు అంటే నమ్మలేకుండా ఉన్నాను. అదీ ఒక మానవుడు అయిన రామునిచేత చంపబడ్డావు అంటే నమ్మశక్తింగా లేదు. మృత్యువుకే మృత్యువుగా ప్రసిద్ధిచెందిన నీవు ఆమృత్యువుకే లొంగిపోయావా!

నా భర్త రావణుడు నొమాన్యుడు కాడు. మూడు లోకములలో ఉన్న బశ్శర్థముల నన్నిటినీ తన వాదాక్రాంతము చేసుకున్నవాడు. మూడు లోకములను భయపెట్టినవాడు. దిక్కాలకులను తన వాకిట నిలబెట్టినవాడు. కైలాసపర్వతమును కటిపినవాడు. తన ఎదుట ఎవడైనా గర్వంతో నిలబడితే వాడి గర్వాన్ని హలంచిన వాడు. శత్రువులను సంహరించి తన వాళ్లను రక్షించుకొనేవాడు. దానవులను, యక్కులను సంహరించిన వాడు. రాక్షసజాతిని రక్షించిన వాడు. నా భర్త బుధులు చేసే యజ్ఞములను వాడు చేసేవాడు. అధర్మాన్ని ఆచరించేవాడు. మాయాయుద్ధంలో నిపుణుడు. ఏయే దేశాలను జయిస్తాడో ఆయాదేశాల నుండి

దేవ, దానవ, గంధర్వ కన్సులను తీసుకొచ్చి అనుభవించినవాడు. ఈ లంకా దీవపమునకు రక్షకుడు. ఇట్టి నా భర్త ను రాముడు చంపాడు అంటే ఎలా నమ్మడం. అలాంటే భర్త మరణించి శవంగా నేల మీద పడి ఉండటం చూచిన నేను ఇంకా బతికి ఉన్నాను అంటే ఎలా నమ్మడం. నేను చాలా మొండిదానను అందుకే ఇంత ఫోరం జిలగినా ఇంకా బతికి ఉన్నాను.

ఓ రాక్షసు రాజు! ఈ దుమ్మలో ధూఆలో ఎలా పడుకొని ఉన్నావయ్యా! అలా పడుకోడానికి నీకు మనసు ఎలా ఒప్పిందయ్యా! నీ కుమారుడు ఇంద్రజిత్తును లక్ష్మణుడు చంపినపుడే నేను సగం మరణించాను. నీ మరణింతో పూర్తిగా మరణించాను. జీవచ్ఛవంలా మిగిలి ఉన్నాను. నీవు లేకుండా, నీతో కామభోగములు అనుభవించకుండా సేపజీవితం అంతా దుఃఖిస్తూ, జీవచ్ఛవంలా బతకాలా నేను. నా వల్ల కాదు. కాబట్టి నేను కూడా నీ వెంట వస్తును. నన్న కూడా నీ వెంట తీసుకొని వెళ్ల. అసలు నన్న ఒంటలిగా ఇక్కడ వదిలిపెట్టి నీవు ఎలా వెళ్లగలిగావు. నేను ఇంతగా విలపిస్తున్నా నాతో ఒక్కమాట కూడా మాట్లాడటం లేదు ఎందుకని.

అంతఃపురంలో ఉన్న నేను నీవు మరణించావని తెలియగానే మేలి ముసుగు కూడా లేకుండా, పాదచాలినై పరుగుపరుగున వచ్చానని నా మీద కోపమా నాథా! నేనే కాదు. అటు చూడు. నీ భార్యలందరూ రాచమర్యాదలను అతిక్రమించి ఎలా నీ కోసం విలపిస్తున్నారో ఒక్కసాలి చూడు. నాతో పాటు వాళ్లను కూడా కోప్పడు. వాళ్లను కూడా సించించు. నీ కోసరం వాళ్లందరూ ఎలా కన్నీరు ముస్తీరుగా విడుస్తున్నారో చూడు. వాళ్లను ఓదార్పు. వాళ్లంటే నీకు

ఇష్టం లేదా! ఉంటే ఎందుకు వాలితో మాట్లాడవు.

నాథా! నాకు ఒకటి తీస్తూ ఉంది. నీవు ఎంతమందినో చంపి ఉంటావు. వాలి భార్యలలో ఎంతో మంది పతివ్రతలు ఉండి ఉంటారు. వాలి శాపములు అస్త్రి నీకు తగిలి ఉంటాయి. వారు కాళ్ళన కస్తీరు వ్యధా పెంచుందా! అందుకే ఇలా అకాలమరణం చెందావు. మా అందలనీ విధవలను చేసావు.

ఇంతకూ నాకు అర్థం కాని విషయం ఏమిటంటే...
మూడులోకములను జయించిన నీవు, అత్యంత పరాక్రమవంతుడ వైన నీవు, ఒక ఆడుదానిని ఎలా దొంగతనంగా తీసుకొని వచ్చావు?
డైర్కంగా ఆమె భర్తకు తెలిసే తీసుకురావచ్చు కదా! నీవు ఇంత పిలకివాడికి అని నాకు తెలియదు. నీవు ఎప్పుడుకానీ, ఏ యుద్ధములో కానీ, ఎవరికి కానీ భయపడినట్టు నాకు తెలియదు. కానీ, సీత భర్తకు భయపడ్డావు. అదే నీ పాలిటమృత్యువు అయింది. నీవు సీతను తీసుకురాగానే నీ తమ్ముడు విభీషణుడు బాగా ఆలోచించి నీ స్త్రీ వ్యామోహంతో లంకానగరానికి చేటు వచ్చింది అని అన్నాడుకదా!
ఆనాడు విభీషణుని మాట ఎందుకు వినలేదు? ఈ రాక్షస కులమును ఎందుకు సర్వనాశనం చేసావు?

నాథా! నీవు వీరమరణం పొందావు. నిజానికి నీ గులించి నేను దుఃఖించకూడదు. శోకించకూడదు.. విచాలించకూడదు. కాని నేను స్త్రీని. నీ భార్యను. అందుకే దుఃఖము ఆపుకోలేక ఏమోమో అంటున్నాను. నామనన్ను మనసులో లేదు. నీవు పుణ్యం చేసావు. పాపాలు చేసావు. నీ పుణ్యపాపములను మొసుకొని నీ దాలన నీవు

వెళ్లపోయావు. నీ మరణం చేత నాకు దుఃఖం మిగిలింది. అందుకే ఈ విచారమంతా!

ఆనాడు నీ బంధుమిత్రులు చెప్పిన మాటలు విని ఉంటే నీకు మాకు లంకకు ఇంతచేటు దాపులంచదు కదా! కనీసం నీ తమ్ముడు విభీషణుని మాటలు విన్నా బాగుపడి ఉండేవాడివి. మాకు ఈ దుఃఖము కలిగేబి కాదు. నాడు మాలీచుని మాట విన్నా బాగుండేబి. నా మాట విన్నా బాగుండేబి. కనీసం నా తండ్రి గాలి మాట విన్నా బాగుండేబి. ఇంత అనర్థము జిలగేబి కాదు. ఎవరి మాటూ వినని ఘలితం ఈ నాడు అనుభవిస్తున్నావు.

ఏమిటే నాథా ఇటి! నేను ఇంతగా అడుగుతుంటే. శోకిస్తుంటే, ఆ ప్రకారం దుమ్ములో ధూజెలో పడి ఉన్నావు కానీ ఒక్క మాట కూడా అనడం లేదు. నా మీద కోపమా నాథా! పాశినీ సిద్రుపోతున్నావా! నేను మేల్కొలుపుతున్నాను కదా! మరి సిద్రులేవవా! నాతో మాట్లాడవా! యుద్ధములో ఎన్నడూ భయంతో వెనుకంజవేయని నీవు నాతో మాట్లాడటానికి భయపడుతున్నావా! నీకు భయపడి సూర్యుడు ఎన్నడూ లంకలో తన కిరణములను తీక్షణంగా ప్రసరించలేదు. ఈ నాడు నీవు లేవని చూడు సూర్యుడు ఎంత తీవ్రంగా ప్రకాశిస్తున్నాడో!

నాథా! నాకన్నా ఈ యుద్ధభూమి ఎక్కువయిందా. ఈ ప్రకారంగా గాఢంగా కెగలించుకొని పడుకొని ఉన్నావు. కనీసం నాతో ఒక్కమాట కూడా మాట్లాడటం లేదు. నా కన్నా భూమి ఎక్కువ అయిందా నీకు. అపునులే. నేనుకలనాత్మరాలను. అందుకే నీవు నాతో

మాటల్లడటం లేదు. లేకపోతే నీ మరణం కళల్లరా చూచి కూడా నా గుండెలు బద్దలు కాలేదంటే నా గుండె బండరాయి కన్న కలనం కదా! ” అని రావణుని శలీరం మీద పడి మండోదల పరిపల విధాల విలపిస్తూ ఉంది.

అలా ఏడ్చి ఏడ్చి రావణుని వక్షస్థలముమీద పడి మూర్ఖపోయింది. రావణుని భార్యలు ఆమెను లేసి కూర్చుండబెట్టి సేదచీర్చారు. ఆమెనుమంచి మాటలతో ఓదారుస్తున్నారు.

“అమ్మా మండోదలి! నీకు తెలియనిది ఏమున్నది. ఈ లోకమే అస్థిరము కదా. మరి ఈ లోకములో ఉన్న జీవులు కూడా అస్థిరములే కదా. ఈ జీవుల వశవర్ధములు భోగభాగ్యములు కూడా అస్థిరములు, చంచలములే కదా. సిన్న ఉన్న రాచభోగములు ఈ రోజు లేవు కదా. ఏథి వైపలిత్తుము. వీటి కోసరం మనము శోకించి ప్రయోజనము లేదు.” అని మండోదలని ఓదారుస్తున్నారు. కాని మండోదల ఏడుపు మానలేదు.

ఇదంతా చూస్తున్న రాముడు విభీషణుని చూచి ఇలా అన్నాడు. “మిత్రమా విభీషణా! నీవు రావణుని భార్యలను ఓదార్చు. నీ అన్న రావణునికి అంతిమ సంస్కారములకు ఏర్పాట్లు చెయ్యా.” అని అన్నాడు.

“రామా! నా అన్న ధర్మము తప్పొడు. అతి క్రూరుడుగా ప్రవర్తించాడు. సత్కము పలకడానికి ఏనాడూ ఆసక్తి చూపలేదు. ఇతరుల భార్యల పట్ల మక్కువ పెంచుకున్నాడు. ఇటువంటి దుర్మార్గునికి అంతిమసంస్కారములు నేను చేయలేను. నా కన్న పెద్దవాడు.

కాదనను. కానీ, ఇతడు పెద్దవాడు, పూజ్యుడు అని చెప్ప తగ్గ వాడు కాదు. మంచి మాటలు చెప్పినందుకు నన్న రాజ్యము నుండి వెళ్లగొట్టాడు. ఇతడు నాకు సాధరరూపంలో ఉన్న శత్రువు. కాని ఒక విషయానికి నేను భయపడుతున్నాను. ఇతని కుమారులందరూ చని పాశయారు. నేను తప్ప రావణునికి అంతిమ సంస్కారములు చేయడానికి ఎవరూ లేరు. ఇప్పుడు నేను నిరాకరిస్తే లోకం అంతా నన్న కనీసము అన్నకు అగ్ని సంస్కారము చేయనందుకు నింటిస్తుంది. కాని లోకం ఇటువంటి దుర్భార్యడికి అంతిమ సంస్కారములు చేయ నిరాకరించినందుకు నన్న పాగుడుతుంటి కూడా. నిర్ణయం నీటి. నీవు ఏమి చేయ్యమంటే అటి చేస్తాను.” అని అన్నాడు విభీషణు.

అప్పుడు రాముడు ఇలా అన్నాడు. “విభీషణ! నేను నీకు మిత్రుడను కదా. నీ సహాయము వలననే నేను లంకను జయించగలిగాను. నీ అన్న రావణుడు అధర్థ వర్తనుడు, అసత్యవాటి కావచ్ఛను. కానీ ఇతడు మహాపరాక్రమ వంతుడు శూరుడు. వీరుడు. యుద్ధములో వీరుడిగా మరణించాడు. ఇతనిని సాక్షాత్తు దేవేంద్రుడు కూడా జయించలేకపోయాడని విన్నాము కదా! పైగా అతడు నీకు అన్న. నీ చేత దహన సంస్కారములు చేయించుకొనే అర్పణ అతనికి ఉంది. దానిని నీవు కాదనలేవు. ఇటువంటి వీరునికి దహన సంస్కారములు చేస్తే నీకు కీల్చిల్పుతీప్పలు కూడా లభిస్తాయి. తరువాత నీ ఇప్పం.” అని అన్నాడు రాముడు.

రాముని మాటలను శిరసావహించాడు విభీషణు. వెంటనే తన అన్న రావణునికి దహన సంస్కారములు చేయడానికి ఏర్పాట్లు చేసాడు.

(మొదటిలో రావణుని మరణానికి ఎంతగానో దుఃఖించిన విభీషణుడు ఇప్పుడు తన అన్నకు దహన సంస్కారములు చేయడానికి నిరాకరించడం అంత సమంజసంగా లేదు. పైగా ఈ శ్లోకములు ప్రాచ్యప్రతిలో లేవు. కాబట్టి ఇవి తరువాత చేల్చి ఉండవచ్చును అని పండితుల అభిప్రాయము).

విభీషణుడు రావణుని ఇంటి నుండి అగ్నిహోత్రమును తెప్పించాడు. కాల్పుడానికి కట్టిలను తెప్పించాడు. బుత్తిక్కులను పిలిపించాడు. అగరు, చందనము మొదలగు సుగంధ ద్రువ్యములను తెప్పించాడు. మణులను, ముత్తములను తెప్పించాడు. తరువాత శాస్త్ర ప్రకారము మాల్యవంతునితో రావణుని అంత్య క్రీయలను నిర్వహించాడు.

రావణుని శలీరాస్ని బాగా అలంకరించిన బంగారు పల్లకీలో ఎక్కించారు. భేరి మృదంగములు వాయించారు. పూలు చల్లారు. వంట మాగధులు రావణుని గుణగణములను స్తోత్రం చేస్తున్నారు. విభీషణుడు అగ్ని పట్టుకొని ముందు నడువగా, రావణుని పల్లకీ వెనుక బయలుదేలంది. అందరూ త్థానం చేరుకున్నారు. అంతఃపుర స్త్రీలు అందరూ వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నారు. రావణుని కడసాల చూపులు చూచుకున్నారు. ఒక పవిత్రమైన ప్రదేశములో చిత్త పేర్చారు. దాని మీద మెత్తని వస్త్రములను పరిచారు. వాటిని సుగంధ ద్రువ్యములతో తడిపారు. రావణుని మృతదేహాన్ని ఆ చిత్తమీద ఉంచారు. అగ్నిని ఆగ్నేయాశిశలో ఏర్పాలిచిన వేతిక మీద ఉంచారు. పెరుగు నెయ్యి కలిపి ఆయన బుజాలకు రుద్ధారు. ఒక శకటమును పాదాల దగ్గర

ఉంచారు. ఒక రోలును తొడల దగ్గర పెట్టారు. కర్తులతో చేసిన గిన్నెలను, అరణి, ఉత్తర అరణి (యజ్ఞము కొరకు నిష్ఠ పుట్టించడానికి ఉపయోగించే సాధనములు) ఒక రోకలిని వాటి వాటి స్థానములలో ఉంచారు.

విభీషణుడు మొదలగు వారు చిత్తిచుట్టు ప్రదక్షిణం చేసారు. రావణుని చిత్తి దగ్గర ఒక పశువును బలి ఇచ్చారు. దాని శలీరమును చీటి దాని కడుపులో ఉండే పదార్థములను నేతితో తడిపి రావణుని ముఖం మీద ఉంచారు. రావణుని మీద పుష్టములు గంధము అక్కతలు సుగంధ ద్రువ్యములు ఉంచారు. పేలాలు చల్లారు. విభీషణుడు శాస్త్రికముగా రావణుని చిత్తికి నిష్ఠ అంటించాడు. తరువాత స్తోనం చేసి తడి వస్తుములతో దర్శలు, నువ్వులను, సీళ్లతో సమల్చించి జలతర్పణము విడిచాడు. కడసాలిగా తన అన్న రావణునికి భక్తితో తల హంచి నమస్కారము చేసాడు. అప్పటి దాకా విడుస్తున్న అంతఃపుర స్త్రీలను ఓదాల్చి అంతఃపురములకు హంపాడు. స్త్రీలందరూ వాలి వాలి గృహములకు వెళ్లిన మీదట విభీషణుడు రాముని వద్దకు హచ్చి నిలబడ్డాడు. విభీషణుడు తన అన్న రావణునికి యథావిధిగా దహన సంస్కారములు జరిపి రావణునికి ఉత్తమ గతులు కలిగించినందుకు చాలా సంతోషించాడు రాముడు. నత్తు సంహరం జరిగింది. విజయము లభించింది. రాముడు తన కోపాన్ని విడిచిపెట్టాడు. ధనుర్ఛణములను, కవచమును విడిచిపెట్టాడు. శాంతమూర్తిగా సామ్యతను పొందాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటపదకొండవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

తీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము

నూటపన్నెండవ సర్.

రాము రావణయుద్ధమును చూడటానికి వచ్చిన దేవ,
దానవ, గంధర్వులు రావణ సంహరమునుచూచి సంతోషించి తమ
తమ స్థానములకు వెళ్లాపోయారు. ఇంద్రుడు తనకు పంపిన
బహురథమును రాముడు మాతలికి ఇచ్చివేసాడు. మాతలిని
సముచితంగా గొరవించి స్వర్గలోకమునకు పంపాడు. రాముని
అనుజ్ఞ తీసుకొని మాతలి రథము తో సహి ఇంద్రుని వద్దకు వెళ్లాడు.

తరువాత రాముడు తన స్నేహితుడు అయిన సుగ్రీవుని
గాఢంగా ప్రేమతో కొగలించుకున్నాడు. తరువాత లక్ష్ముణునితో సహి తన
నివాసమునకు వెళ్లాడు. రాముడు లక్ష్ముణుని చూచి ఇలా అన్నాడు.
“లక్ష్మణా! మనకు విభీషణుడు ఎంతో ఉపకారము చేసాడు. రావణుని
మరణం తరువాత లంకారాజ్య సింహసనమును అధిష్టించుటకు
విభీషణుడు తప్ప వేరెవరూ లేరు. కాబట్టి నీవు విభీషణుని
లంకారాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుని చెయ్యా. నేను విభీషణునికి ఆ
విధంగా మాట ఇచ్చాను. నా మాటను నెరవేర్చు. విభీషణుని
లంకారాజ్యమునకు రాజుగా చూడవలెనని కోలకగా ఉంది.” అని
అన్నాడు రాముడు.

లక్ష్ముణుడు రాముని ఆజ్ఞను శిరసావహించాడు. వెంటనే ఒక
బంగారు విశ్రాను తెష్టించాడు. వానరుల చేత ఆ విశ్రానిండా
సముద్రజలమును తెష్టించాడు. వానరులు వెంటనే వెళ్లి ఆ
బంగారువిశ్రానిండా సముద్రజలమును తీసుకొని వచ్చారు. లక్ష్ముణుడు

విభీషణుని లంకారాజ్య సింహసనము వీద కూర్చుండబెట్టాడు. బంగారు పొత్తునిండా తెప్పించిన సముద్రజలముతో లక్ష్మణుడు విభీషణుని వేదోక్తవిధి ప్రకారము లంకారాజ్యమునకు రాజుగా అభిషిక్తుని చేసాడు. వానరులు రాళ్మిసులు హర్షధ్వనాలు చేసారు. తనకు విధేయులుగా ఉన్న నలుగురు మంత్రులతో విభీషణుడు లంకారాజ్యము పరిపాలించసాగాడు.

విభీషణుడు లంకారాజ్యమునకు అభిషిక్తుడు అయ్యాడని తెలిసి రాముడు ఎంతో సంతోషించాడు. విభీషణుడు కూడా రాముడు తన మాట ప్రకారము, లంకా రాజ్యమును తనకు ఇచ్ఛినందుకు రాముని ఎడల ఎంతో కృతజ్ఞతాధారమును చూపించాడు.

రాజ్మాభిషిక్తుడైన తరువాత విభీషణుడు తన మంత్రులతో సహా రాముని వద్దకు వచ్చాడు. ఆయన వెంట రాళ్మిసులు రాముని కొరకు శుభసూచకంగా లాజిలు, పెరుగు, మధురమైన పదార్థములు, ఘలములు, పుష్పములు తీసుకొని వచ్చారు. విభీషణుడు ఆ మంగళ ద్రువ్యములను రామునికి లక్ష్మణునికి భక్తితో సమర్పించాడు. రాముడు సంతోషంతో వాటిని స్వీకరించాడు.

తరువాత రాముడు పక్కనే ఉన్న హనుమంతుని చూచి ఇలా అన్నాడు. “హనుమా! నీవు లంకాధి పతి అయిన విభీషణుని అనుమతి తీసుకొని, లంకలో ప్రవేశించి, సీతను చూచి. సీతకు నా గురించి, నా క్షేమము గురించి తెలియజెయ్యా. హనుమా! ఇక్కడ నేను, లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు క్షేమంగా ఉన్నట్టు సీతకు తెలియజెయ్యా. నా మాటలు విన్న తరువాత సీత ఏమి చెబుతుందో విని, తిలిగి వచ్చి, ఆ

మాటలు నాకు చెప్పు." అని అన్నాడు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము నూటపన్నెండవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము
నూటపదమూడవ సర్ద.

రాముని చేత ఆజ్ఞాపించబడిన హనుమంతుడు, రాక్షసులు
తన వెంట రాగా, సీత ఉన్న అశోకవనమునకు బయలుదేరాడు.
హనుమంతుడు అశోక వనమును ప్రవేశించే ముందు విభీషణుని
అనుమతి తీసుకున్నాడు. అశోక వనములో ప్రవేశించిన
హనుమంతుడు శింహవా వృక్షము కింద కూర్చుని ఉన్న సీతను
చూచాడు. ఆమె వద్దకు పోయి ఆమెకు నమస్కరించి నిలబడ్డాడు.

మొదట సీత హనుమంతుని గుర్తించలేదు. తరువాత
హనుమంతుని గుర్తించి సంతోషించింది. అప్పుడు హనుమంతుడు
రాముని సందేశమును సీతకు వినిపించసాగాడు. "అమ్మా సీతమ్మ తల్లి!
రాముడు, లక్ష్మీణుడు, సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు క్షేమంగా ఉన్నారు. వానర
సేనలు కూడా క్షేమంగా ఉన్నారు. రాముడు తన సత్తుపు అయిన
రావణుని సంహరించి విజయుడైనాడు. సీకు తన క్షేమములు
తెలుపమని నన్ను పంపాడు. రాముని క్షేమము గురించి సీకు
తెలిపినందుకు నాకు చాలాసంతోషంగా ఉంది. ఇంక సీవు

దు:ఖమును వచిలిపెట్టి సంతోషంగా ఉండు. ఇక్కడ నిన్ను బాధపెట్టేవారు ఎవరూ లేరు. రావణుడు చంపబడ్డాడు. లంకా నగరము విభీషణుని వశము అయింది. నీ కోసరమే రాముడు నూరు యోజనముల దూరము సేతువును నిర్మించి లంకా నగరం చేరుకున్నాడు. అమ్మా! ఇష్టుడు నీకు ఎటువంటి భయము లేదు. ఎందుకంటే ఇష్టుడు లంకా రాజుము విభీషణుని అధీనములో ఉంది. ఇష్టుడు నీవు నీ స్వగృహములో ఉన్నట్టి ఏ భయమూ లేకుండా ఉండవచ్చును. విభీషణుడు కూడా తమల దర్శనము చేసుకొనవలెనని కుతూహలపడుతున్నాడు.” అని పలికాడు హనుమంతుడు.

హనుమంతుని మాటలు సీతకు పరమసంతోషాన్ని కలుగజేసాయి. ఆ ఆనందంలో ఆమెకు నోటి వెంట మాటలు రాలేదు. సీతా దేవి నుండి ఏమీ సమాధానము రాకపోవడంతో హనుమంతుడు కంగారుపడ్డాడు. “అమ్మా సీతాదేవి! ఏమమ్మా మాటలాడటం లేదు. నేను ఏమన్నా తప్పగామాట్లాడానా! ఎందుకమ్మా నాతో మాట్లాడటం లేదు.” అని ఆతురతగా అన్నాడు హనుమంతుడు.

అప్పుడు సీత ఆనందభాష్టములు తుడుచుకుంటూ ఇలా అంది. “హనుమా! నీవు చెప్పిన మాటలకు నా ఆనందం హద్దులు దాటింది. ఆనందంతో నోట మాట రాలేదు. గొంతు బోంగురుబోయింది. ఒక్క క్షణం పొటు నన్ను నేను మరిచిపోయాను. ఇంతటి మంచి వార్తను తెచ్చిన నీకు బహుమతిగా ఇష్టడానికి నా వద్ద ఏమియు లేదు. నీవు చెప్పిన పరమానందకరమైన విషయమునకు ఈ భూమి మీద దొలకే ఏ వస్తువు ఇచ్చినా అది తక్కువే అవుతుంది. వెండి బంగారములు కానీ, మణిమణిక్కుములు కానీ, రత్నభూపణములు,

సకల సంపదాలు కానీ నీ మాటలకు సాటిరావు.” అని పలికింది సీత.

సీత మాటలకు హనుమంతుని ఆనందానికి అవధులు లేవు. సంతోషంతో ఉప్పాంగిపోయాడు. “ఎల్లప్పుడూ నీ భర్త క్షేమాన్నే కోరుకొనే దానవు. నీ భర్తను తప్ప పరపురుషుని కన్నెత్తిచూడని దానవు. అట్టి నీకే ఇలా స్నేహపూర్వాలతమైనమాటలు మాటల్లాడటం చెల్లింది. అమ్మా! నీవు ఈ దాసుని మీద ప్రేమ అభిమానముతో చెప్పిన మాటలే నాకు రత్నములు, మణిలు, మాణిక్యములు, సకల సంపదాలతో సమానము. శత్రువునంపోరము జిలగిన తరువాత రాముని మొహంలో కనిపించిన సంతోషము, రాముడు క్షేమంగా ఉన్నాడన్న వార్త విన్న తరువాత నీ మొహంలో కనపడ్డ సంతోషము, నాకు త్రైలోకాధిపత్యము లభించినంత ఆనందము కలుగచేసాయి. ఇతకన్నా మీరు నాకు ఇచ్చే బహుమానము ఏమి ఉంటుంది.” అని అన్నాడు హనుమంతుడు.

ఆమాటలు విన్న సీత హనుమంతునితో ఇలా అంది.

“హనుమా! బుద్ధిమంతుడమైన నీకే ఇలా మాటల్లాడటం చెల్లింది. నీవు సామాన్యుడవు కావు. వాయుదేవుని కుమారుడవు. బలవంతుడవు. శౌర్యవంతుడవు. పరాక్రమవంతుడవు. నీకు అధికమైన నేర్చు ఛిర్చు ధైర్యము, వినయము ఉన్నాయి. అందు వలననే నీవు సముద్రము దాటి లంకకు వచ్చినన్న చూచి, ఆ విషయం రామునికి చెప్పి రాముని ఇక్కడకు తీసుకొని రాగలిగావు.” అని హనుమంతుని శ్లఘించింది సీత.

ఆ మాటలు విన్న హనుమంతుడు చుట్టు పక్కల చూచాడు. అప్పటి దాకా సీతకు తాపలాగా ఉన్న విక్షతాకారులైన రాళ్ళనీస్తిలు కనపడ్డారు. “అమ్రా సీతమ్మ తల్లి! వీళ్లే కదా ఇన్నాళ్ల నిన్న నానా బాధలు పెట్టింది. భయపెట్టింది. రావణుని వలంచమని బలవంతపెట్టింది. వీరందరినీ ఇప్పుడు ఈ క్షణమే చంపుతాను. ఎందుకంటే వీళ్లు నిన్న అన్నమాటలు అన్న నేను ఈ చెట్టు మీద కూర్చుని విన్నాను. నిన్న పెట్టిన బాధలు అన్న కళల్లారా చూచాను. వాలి మాటలు విని సీవు అమితంగా శోకించడం చూచి నాలో నేను బాధపడ్డాను.

అమ్రా!నాకు అనుమతి ప్రసాదించు. వీళ్లందరినీ నా చేతులతో కొట్టి చంపుతాను. సీకు అపకారము చేసిన వీళ్లను పిడికిళ్లతో గుద్ది చంపుతాను. రక్కుతాను. కొరుకుతాను. జుట్టు పీకుతాను. వీళ్లను కిందపడేసి ఎగిరెగిలి వీళ్లమీద పడి మర్లాస్తాను. ఎముకలు విరుస్తాను. ఏకీలుకాకీలు విడగొట్టి చంపుతాను. వీళ్లు నిన్న పెట్టిన బాధలకు ఇదే సరిఅయిన శిక్ష వీళ్లు ఇన్నాళ్ల నిన్న ఎన్న బాధలు పెట్టారో అన్న బాధలూ వీళ్లు అనుభవించాలి.” అని కోపంతో అన్నాడు హనుమంతుడు.

సహజంగా దయాగుణము, ఓర్చు కల సీత హనుమంతుని మాటలు విని ఇలా అన్నది. “హనుమా! వీళ్లు కేవలము రావణుని సేవికలు. రావణుడు చెప్పినట్టు చేసారు. ఇందులో వీలి తప్పు ఏముంది. రావణుని ఆజ్ఞ అతిక్రమిస్తే రావణుడు వీళ్లను చంపుతాడు. రావణుని చేతిలో దండనకు భయపడి అలా ప్రవర్తించారే కానీ, ఇందులో వీలి తప్పు ఏమీలేదు. అది కాకుండా, నా కాలము బాగా లేదు. అందుకని

ఇన్ని బాధలు అనుభవించాను. వీళ్లు కేవలం నిమిత్తమాత్రులు. నేను పూర్వము ఎవరిని ఎన్ని బాధలు పెట్టానో అవి అన్ని ఇప్పుడు అనుభవించాను. కర్తృఫలము అనుభవించకుండా తప్పించుకోవడం ఎవరికీ సాధ్యంకాదు కదా! నేను ఇన్ని కష్టములు ఇన్ని రోజులు అనుభవించవలెనని నా మొహణ రాసి పెట్టి ఉంది. దానిని తప్పించడం ఎవరి తరమూ కాదు కదా! అందుకనే నేను ఈ రావణుని దాసీలు ఎన్ని బాధలు పెట్టినా సహించాను. వారిని ఒక్కమాటకూడా అనలేదు.

ఇప్పుడు రావణుడు లేడు. ఇంక వీళ్లు కూడా నన్ను ఏ బాధలూ పెట్టరు. ఏమీ అనరు. ఎందుకంటే ఇప్పుడు రావణుని భయం వీళ్లకు లేదు. ఈ సందర్భంలో నీకు ఒక పెద్దపులితో ఎలుగుబంటి చెప్పిన విషయము చెబుతాను సాపథానంగా విను. సత్పురుషులు ఎప్పుడూ పరులకు అపకారము చెయ్యారు. చేతనైనే ఉపకారం చేస్తారు. అదీ కాకుండా. తమకు అపకారము చేసిన వారికి కూడా అపకారము చెయ్యారు. ఎవరి పాపఫలము వారే అనుభవిస్తారు అని అనుకుంటారు. అదీ సత్పురుషుల లక్షణము. సత్పురుషులు వాపాత్ములను, పుణ్యత్ములను సమానంగా చూస్తారు. చంపదగిన వారి పట్లకూడా దయాగుణము ప్రసరిస్తారు. ఎందుకంటే తప్పులు చేయడం వ్రాణలకు సహజలక్షణము కదా! కేవలం ఇతరులను హింసించడమే పనిగాపెట్టుకున్న వారిమీద కూడా దయచూపించడం సత్పురుషుల లక్షణము.” అని పలికింది సీత.

సీత దయాగుణానికి ఎంతో సంతోషించాడు
హనుమంతుడు. “ఆమ్రా! నీవు రామునికి తగ్గ ధర్మపత్మావి. అందుకే ఇంతటి దయాగుణమును కలిగి ఉన్నావు. రామునికి ఏమైనా

సందేశము ఇస్తే తీసుకొని వెళ్లిరామునికి వినిపిస్తాను.” అని అన్నాడు హనుమంతుడు.

“హనుమా! నేను వెంటనే నా భర్త రాముని చూడవలెనని ఉపాఖ్యానాను ఇదే నా సందేశము.” అని పలికింది సీత.

ఆమాటలు విన్న హనుమంతుడు సీతలో ఇలా అన్నాడు.
“అమ్మా! ఇంక ఆలస్యం ఎందుకు ఇష్టుడే నీవు రాముడిని చూడగలవు.
ఇష్టుడే వెళ్ల నీ సందేశమును రామునికి వినిపిస్తాను.” అని హనుమంతుడు. వాయువేగంతో రాముని వద్దకు వెళ్లాడు. సీత చెప్పిన ఏకవాక్య సందేశమును రామునికి వినిపించాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటపదముాడవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూటపదునాలుగవ సర్ద.

రాముని వద్దకు వచ్చిన హనుమంతుడు రామునికి నమస్కరించి రామునితో ఇలా అన్నాడు. “ఓ రామా! ఎవరికోసరం నీవు ఇన్నాళ్ల పరతపిస్తున్నావో, ఎవరికోసరం సేతువును సిల్పంచావో,
ఎవరికోసరం రావణవధచేసావో ఆ సీత నిన్న తక్షణమే చూడవలెనని కోలకగా ఉంది. అందుకని నీవు వెంటనే సీతను చూడాలి. ఆమెను ఓదార్ఘాలి. ఆమెకు సంతోషమును చేకూర్చాలి. గీ విజయ వార్త విన్న సీత

సంతోషంతో ఉప్పాంగి పోయింది. నిన్ను ఎప్పుడెప్పుడు చూస్తానా అని ఎదురు చూస్తూ ఉంది. ఆమె చెప్ప మన్న మాట ఏమంటే--

“కష్టసాధ్యమైన కార్యమును సాధించిన రాముని, లక్ష్మణుని నేను వెంటనే చూడవలెనని కోరుకుంటున్నాను.” అని ఏకవాక్యంగా నాతో చెప్పింది.” అని హనుమంతుడు. రామునితో సీతా సందేశమును వినిపించాడు.

సీత మాటలు విన్న రామునికి కస్తీళ్ళ పర్మంతము అయింది. పక్కనే ఉన్న విభీషణుని చూచి “లంకాధిషా విభీషణా! నీవు వెంటనే సర్వలంకారభూషితురాలైన సీతను నా వద్దకు తీసుకొని వచ్చుటకు తగిన ఏర్పాట్లు చెయ్య.” అని ఆదేశించాడు. వెంటనే విభీషణుడు లంకా నగరములోకి వెళ్లాడు. తన అంతఃపురములోనికి పోయి అక్కడిస్తేలటో ఈ విషయం చెప్పాడు. వెంటనే తన అంతఃపుర స్తోలను తీసుకొని సీత వద్దకు వెళ్లాడు. అంతఃపుర స్తోల ద్వారా రాముని మాటలను సీతకు వినిపించాడు. తరువాత రాక్షస రాజు అయిన విభీషణుడు చేతులు కట్టుకొని సీత ముందు నిలబడి ఇలా అన్నాడు.

“అమ్మాసీతాదేవీ! నీవు వెంటనే స్నాపానాదులు ఆచలించి మైపూతలు పూసుకొని, దివ్యాభరణములు, పట్టుపీతాంబరములు ధలించి, రాముని వద్దకు వెళ్లటకు వాహనమును ఎక్కుము. నీ భర్త రాముడు నిన్ను చూడవలెనని ఆతురతగా ఉన్నాడు.” అని వినయంగా పలికాడు.

ఆ మాటలు విన్న సీత విభీషణునితో ఇలా అంది. “ఓ రాక్షస రాజు విభీషణా! నేను ఉన్నప్రజంగానే నా భర్త రాముని చూడవలెనని

అనుకుంటున్నాను. నేను ఇంతకాలము ఎలా ఉన్నానో రామునికి తెలియాలి.” అని అంది.

దానికి విభీషణుడు “అమ్రా సీతా! రాముడుచెప్పినట్టు చేయడం మంచిదేహా!” అని అన్నాడు. రాముని ఆదేశము పాటించడం తన ధర్మము అని తలచిన సీత రాముడు చెప్పినట్టే చేయుటకు నిర్ణయించుకుంది. విభీషణుడు దానికి తగిన ఏర్పాట్లు చేసాడు. సీతాదేవి అభ్యంగన స్నానము చేసి, మంచి వర్తములు, దివ్యాభరణములు ధరించి, రాక్షసులు మౌయుచున్న పల్లకీ ఎక్కింది. విభీషణుడు పక్కనే ఉండి సీత ఎక్కిన పల్లకీని రాక్షసుల చేత మౌయించుకొని రాముని వద్దకు సీతను తీసుకొని వచ్చాడు.

ఆసమయంలో రాముడు ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. విభీషణుడు రాముని వద్దకు పోయి “రామా! నీ భార్య సీత వచ్చింది.” అని అన్నాడు.

(ఇక్కడ రాముడు సీతను ఎలా చూచాడు అప్పుడు రాముని మనోభావాలు ఏమిటి అన్న విషయాన్ని వాళ్ళకి ఈ క్రింద శోకంలో చెప్పాడు.

తామాగతాముప్రత్యత్త రజ్ఞిగృహాచిరోషితామ్,
హరోషి దైన్యం చ రోషప్త త్రయం రాఘువమావిశత్తి॥

చాలాకాలంపాటు రాక్షసుని అభీనవంలో, రావణుని గృహంలో ఉన్న సీత వచ్చింది అన్న మాట వినగానే రామునికి ఆనందము, దుఃఖము, రోషము మూడు భావనలు ఒకేసాలి కలిగాయి.

పైకి మాత్రము నిల్వకారంగా ఉన్నాడు. సీత వచ్చింది అని తెలియగానే వానరులు అంతా గుమిగూడారు. ఎందుకంటే వాళ్ల అష్టటీదాకా సీతను చూడలేదు. సీత ఎలా ఉంటుందో చూద్దామని ఉత్సవతతో ఉన్నారు.

రాముడు పక్కనేఉన్న విభీషణుని చూచి ఇలా అన్నాడు.
“విభీషణ! సీతను త్వరగా నా వద్దకు తీసుకొని రా!” అని అన్నాడు.

విభీషణుడు పక్కనే ఉన్న భట్టులవైపు చూచాడు. వారు కర్తృలు పట్టుకొని గుమిగూడినవాలని పక్కకు నెడుతున్నారు. తోస్తున్నారు. తొలగిస్తున్నారు. అష్టాడు వానరులు భల్లాకములు ఒకలిని ఒకరు తోసుకుంటున్నారు. కిందపడుతున్నారు. సీతను చూడవలెనని తలలు పైకెత్తి చూస్తున్నారు.

ఇది చూచి రామునికి కోపం వచ్చింది. విభీషణుని చూచి “వాళ్లను ఎందుకు అలా తోసేస్తున్నారు. వాళ్లందరూ నా వాళ్ల నా కోసం ప్రాణాలకు తెగీంచి వచ్చారు. వాళ్లను ఏమీ అనవద్దు. వాళ్లందరూ సీతను చూడవలెనని కోరుకుంటున్నారు. అంతఃపుర స్త్రీలకు మంచి నడవడికయే అలంకారము కానీ, ప్రాణాదములు, వస్త్రములు, తెరలు కాదు. స్వయంవరములందు, యజ్ఞయాగములందు, వివాహ సమయములయందు, విపరీత పరిస్థితులయందు అంతఃపుర స్త్రీలు పరుల కంటపడటంలో తప్పులేదు.

ఇంతకాలము సీత పరపురుషుని ఇంట ఉన్నది. ఇప్పుడు నా దగ్గరకు వచ్చింది. ఈ సమయంలో ఆమెను అందరూ చూడటంలో కి

మాత్రముగా దోషము లేదు. వాళ్లను అలా దూరంగా తోయవద్దు. సీత ఎన్నో కష్టములు పడింది. ఆమె ఎలా ఉన్నదోచుడాలని అనుకోడంలో తప్పులేదు. పైగా ఆమె భర్తను నేను పక్కన ఉండగా చూడటంలో దోషం లేదు. అందుకని విభీషణ! సీతను పల్లకీ బిగి నడుచుకుంటూ నా వద్దకు రమ్మనండి. ఆమెను దగ్గరనుండి వానరులు అందరూ చూచే అవకాశం కలుగుతుంది.” అనిపలికాడు రాముడు.

ఆ మాటలు విన్న విభీషణుడు సీత వద్దకు పోయి ఆమెను సవినయంగా పల్లకీ లోనుండి దింపి రాముని వద్దకు తీసుకొని వచ్చాడు. సీత వచ్చింది అన్న సంతోషము రాముని ముఖంలో కనిపించడం లేదు. పైగా గంభీరంగా ఉన్నాడు. ఆయన ముఖ కళవజ్రలను చూచి లక్ష్మణుడు, హనుమంతుడు కంగారు పడ్డారు. సీత సిగ్గుతో తల వంచుకొని విభీషణుడు వెంట రాగా రాముని వద్దకు నడిచింది.

రాముని ఎదురుగా సిలబడ్డ సీత కను రెప్పలు పైకి ఎత్తి రాముని వంక చూచింది. చాలా కాలం తరువాత భర్తను చూచిన సీత మనసు ఆనందసాగరంలో తేలిపోయింది.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటప్పాలుగవ సర్న సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

తీవ్రామాయణము
 యుద్ధకాండము
 నూడపదునైదవ స్తో.

రాముడు సీత వంక చూచి ఇలా అన్నాడు. “ఓ! సీతా! నిన్ను రావణుడు అనే రాక్షసుడు నా వద్దనుండి అపహాలించుకొని తీసుకొని వెళ్లాడు. నేను పురుష ప్రయత్నంతో రావణుని జయించి నిన్ను మరలా దక్కించుకున్నాను. నేను నీ భర్తను, పురుషుడిని కాబట్టి నాకు తద్ద ధర్మము నేనునెరవేర్చాను. ఇప్పుడు నాకు రావణుని వలన జిలగిన అవమానము తొలగిపోయినది. రావణ వథతో నా కోపము కూడా ఉపశమించినది. రావణుని చంపి నిన్ను దక్కించుకోడంతో నా పొరుపాస్ని లోకానికి చాటి చెప్పాను. నా ప్రతిజ్ఞ నేరవేర్చుకున్నాను.

నేను ఇంటలేని సమయంలో నిన్ను అపహాలించి రావణుడు తప్పుచేసాడు. అది దైవికము. ఆ తప్పును నేను నా పురుషప్రయత్నంతో సలచిద్దాను. తనకు జిలగిన అవమానమును ఎవడైతో తన పురుషప్రయత్నంతో తొలగించుకోడో, వాడికి ఎంత పొరుపము ఉండి ఏమీ ప్రయోజనము లేదు. నేను కాదు. హనుమంతుడు కూడా తన అపారమైన శక్తితో నూరుయోజనముల దూరం ఉన్న సముద్రమును దాటి, నిన్ను చూచి, లంకను కాచ్చి, గొప్ప కార్యమును నిర్వహించాడు. హనుమంతుని శ్రమ కూడా నేడుసఫలం అయింది. అలాగే అపారమైన వానర సేనలను, భల్యాకసేనలను సమకూర్చు వారథి కట్టి, లంకనుచేల, రాక్షసులను సంహాలించి సుగ్రీవుడు కూడా ఎంతో శ్రమ పడ్డాడు. సుగ్రీవుని శ్రమకూడా నేడు ఘలించింది. అలాగే దుర్మార్గాడైన అన్నను విడిచి నన్ను చేలన విభీషణుని త్వాగం కూడా నేడు సఫలమయింది.” అని అందరికీ కృతజ్ఞతలు చెబుతున్న రాముని చూచిన సీతకు కళ్లలో

ఆనందభావైట్లు రాలుతున్నాయి. ఇంతమంచితనకోసం కష్టపడ్డారా అని ఆశ్చర్యపోయింది. అన్ని మాటలు పలికిన రాముడు కొంచెంసేపు) ఆగాడు. రాముని హృదయంలో రెండు విధములైన భావములు చెలరేగుతున్నాయి. తుదకు రాముడు ఇలా అన్నాడు.

“నా గౌరవాన్ని కాపాడుకోటూనికి, నా కోపము తీర్చుకోడానికి. నా ప్రతిజ్ఞను నెరవేర్చుకోడానికి, నాపొరుషమును లోకానికి చాటి చెప్పడానికి నేను రావణుని సంహరించి సిన్న రాక్షస చెరనుండి విడిపించాను. ఒక సాధారణ మానవుడు, పొరుషవంతుడు, వీరుడు అయిన మానవుడు ఏమి చేస్తాడో అదే నేనూ చేసాను. శత్రువును జయించి సిన్న రక్షించాను.

సీతా! ఒక్క విషయం గుర్తుపెట్టుకో. నేను ఇదంతా నీ కోసరం చేయలేదు. ఇంకాకు వంశములో పుట్టిన రాముడు తుదకు, ఇతరులు అపహరించిన భార్యను కూడా రక్షించుకోలేకపోయాడు అన్న అపవాదును తొలగించుకోడానికి ఈ యుద్ధము చేసాను. నా వంశ గౌరవాన్ని ప్రతిష్టను కాపాడుకోడానికి ఈ యుద్ధం చేసాను. అంతే కానీ నీకొరకు కాదు.

(ఇక్కడ సీతను ఉద్దేశించి రాముడు అన్న మాటలను వాళ్ళికి ఎలా రాశాడో చూడండి.)

వ్రాప్తచాలిత్తునందేహా మమ ప్రతిముఖే స్థితా,
చీపో నేత్తాతురస్సేవప్రతికూలాసి మే దృఢమ్.

ఈ కొద్దికాలంలో నీ చలత్త సందేహస్వదము అయింది. నీవు నా ఎదురుగా నిలబడి ఉంటే చూడలేకున్నాను. కంటేజబ్బుతో బాధపడుతున్న వాడికి తేహివంతమైన దీపం చూస్తే ఎంత బాధగా, నౌషిగాఉంటుందో అలా ఉంది నాకు.” అని అన్నాడు.

(ఇక్కడ కూడా రాముడు సీతను తక్కువ చేయలేదు.
సీతను దీధిష్ఠమానంగా వెలుగుతున్న దీపంతోనూ తనను కంటేజబ్బు
ఉన్న మానవునితోనూ పోల్చుకున్నాడు. ప్రస్తుతము రాముడు
సీతచలత్తను సందేహించడం అనే జబ్బుతో బాధపడుతున్నాడు అని
ఉపమానంగా చెప్పాడు వాళ్ళికి.)

ఓ సీతా! నీకు అనుమతి ఇస్తున్నాను. నీవు నీ ఇష్టం
వచ్చినచోటికి వెళ్లవచ్చు. నిన్న రక్షించడంతో నా పని అయిపోయింది.
ఇంక నీతో నాకు పని ఏమీ లేదు.
(ఇక్కడ రాముడు అసలు విషయం బయట పెట్టాడు.)

క: పుమాంస్తు కులే జాత: స్త్రియం పరగ్యహేషాపీతామ్
తేజస్సీవు పురరాదద్యాత్ సుహృత్తేభేన చేతనా

ఉన్నతకులములో పుట్టిన ఏ మగాడైనా కొంతకాలము పరులగ్యహంలో
ఉన్న భార్యను, ఆసక్తిగా తిలగి స్వీకరిస్తాడా!

(ఇష్టాడు ఇంకొంచెం దిగజారాడు రాముడు)

రావణాజ్ఞపరికీష్టాం దృష్టాం దుష్టేన చక్షునొ
కథం త్వాం పునరాదద్యాం కులం వ్యవదిశన్ మహాతీ॥

ఇన్నిరోజులూ రావణుని ఒడిలో నలిగినదానవు. రావణుడు నిన్ను తన
కామదృష్టితో నిరంతరమూ నిన్ను చూచి ఉంటాడు. అటువంటి నిన్ను
ఉన్నత కులంలో పుట్టిన నేను ఎలా స్వీకరిస్తాను.

(ఇలాంటి పరిస్థితి వస్తుందని ఉఖించిన సీత, తాను ఈ 12 నెలలు
వికవర్తుగా, తైలసంస్కరము లేని జట్టుతో, ఒంటి జడతో, మట్టి
దుమ్మకొట్టుకున్న శరీరంతో రాముని వద్దకు వస్తాను అని చెప్పింది.
కాని మద్దలో విభీషణుడు ఇచ్చిన ఉచిత సలవో కారణంగా ఆమె
సర్వలంకారభూషితురాలై రాముని ఎదుటికి వచ్చింది.)

ఓ సీతా! నా కుల గౌరమును, వంశ ప్రతిష్టను
కాపాడుకోడానికి రావణుని సంహరించి నిన్ను రాక్షస చెరనుండి
విడిపించాను. కీర్తి సంపాదించుకున్నాను. నీ మీద నాకు ఎలాంటి
ఆసక్తి లేదు. అందుచేత నీవు నీ ఇష్టం వచ్చినచోటికి వెళ్లవచ్చును. ఈ
నీర్ణయము నేను తొందరపాటుతో తీసుకున్న నీర్ణయం కాదు. బాగా
ఆలోచించి తీసుకున్న నీర్ణయము.

(సీత ఎవరి దగ్గరకు వెళ్లాలో, ఎవరిసంరక్షణలో ఉండాలో కూడా
నీర్ణయించాడు రాముడు)

కాబట్టి నీవు లక్ష్మణుని సంరక్షణలో కానీ, భరతుని సంరక్షణలో కానీ
ఉండవచ్చును. అదీ కాక పెట్టే నీవు శత్రుఘ్నుని సంరక్షణలో కానీ,

సుగ్రీవుని సంరక్షణలో కానీ, లేక విభీషణుని సంరక్షణలో కానీ ఉండవచ్చును. అది కాకపోతే నీ ఇష్టం వచ్చిన వాలి సంరక్షణలో ఉండవచ్చును.

ఓ సీతా! నీవు సాందర్భాధిదేవతవు. ఇన్నాళ్లు రావణుని అదీనంలో ఉన్నదానవు. ఇంతటి సాందర్భరాసిని ఎదురుగా పెట్టుకొని కామమోహితుడు అయిన రావణుడు ఉఱరుకుంటాడా!” అని అన్నాడు రాముడు.

(“ఉఱరుకోడు. నిన్ను ఏదో చేసి ఉంటాడు.” అని రాముని అనుమానము.

(అనుమానము పెనుభూతము. అది మనసులో నాటుకుంటే చాలు మహావృక్షము అవుతుంది. దానికి రాముడు కూడా మినహాయింపు కాదు అని వాత్సీకి అభిప్రాయము)

రాముడు ఎప్పుడూ రావణుని వైపునుంచి ఆలోచించాడు కానీ, సీత వైపునుండి ఆలోచించలేదు. ఇన్నాళ్లు తనతో కాపురం చేసిన సీత, అన్న రాచరికపు సుఖాలు వదులుకొని తనతో అడవులకు వచ్చిన సీత, 13 ఏళ్లపొటు తనతో అష్టకష్టములు పడుతూ తన వెన్నంటి ఉన్న సీత, అయోసిజ అయిన సీత, తత్కవేత్త అయిన జనకుని కుమారె సీత, తాను ప్రాణాధికంగా ప్రేమించిన సీత, కేవలం సంవత్సరకాలం రావణుని వద్ద ఉన్న కారణంగా, రావణుని విలాసాలకు ఆడంబరాలకు లొంగి పోతుందని రాముడు ఎలా అనుకున్నాడు---- అనేది జవాబు లేని ప్రశ్న:

అదీ కాకుండా “నువ్వు లక్ష్మణుడి సంరక్షణలో ఉండు” అని కూడా అన్నాడు. వొపం లక్ష్మణుడు అటు సీత చేతిలో చీవాట్లు తిన్నాడు. ఇటు రాముని చేతిలో అవమాన పడ్డాడు. రాముడు మాయాలేడి వెంట పడ్డప్పుడు, రాముని ఆర్తునాదం విని లక్ష్మణుని వెళ్లమంటే, అన్న ఆజ్ఞ జివదాటను అని అన్నప్పుడు సీత అన్నమాటలు గుర్తుకు తెచ్చుకోండి. “నీవు నన్న వాందాలని అనుకుంటున్నావు. అందుకే మా వెంట అడవులకు వచ్చావు. నేను చావనన్న చస్తాను కానీ నీకు లొంగను.” అని లక్ష్మణుని మీద సిందలు వేసింది సీత. ఇప్పుడు రాముడు కూడా సీతతో, అదీ లక్ష్మణుని ఎదురుగుండా, నీవు లక్ష్మణుని సంరక్షణలో ఉండాలను కుంటే ఉండు అని అన్నాడు. ఇప్పుడు లక్ష్మణుని పలిస్థితి ఏమటి? వాల్మీకి రాయలేదు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటపదహానవ సర్ద సంపూర్ణము
బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్

యుద్ధకాండము
నూటపదహారవ సర్ద.

రాముని నోటి నుండి వచ్చిన అనకూడని, వినకూడని మాటలు విన్న సీత పెనుగాలి తాకిడికి అల్లల్లాడిన లతలా గజా గజా పణికిపణియింది. తనను భయపెట్టే విధంగా అత్యంత కలినంగా రాముడు పలికిన పలుకులకు సీత మనసు తీరని వ్యధచెందింది. అంత మందిలో తనను, తన భర్త అయిన రాముడు, తనకు పుత్రును అయిన లక్ష్మణ, భరత, శత్రుఘ్నుల సంరక్షణలో ఉండు

అని అన్నాడు. అంతే కాకుండా, తనకు ఏమాత్రం సంబంధంలేని సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు సంరక్షణలో ఉండు అని వాళ్ల ఎదురుగానే, అన్నమాటలకు సిగ్గుతో కుచించుకు పోయింది. భూమి బ్రద్రశైవియి, అందులోకి తాను కూరుకుపోతోందా అన్నభావన కలిగించి సీతకు. ఒకేసారి వేలాటి బాణములు తన శలీరంలో గుచ్ఛుకున్నాయా అన్న బాధతో కస్తీరు కాల్చింది. క్షణకాలంలో తేరుకొని దొంగురు పోయిన గొంతుతో రాముని తో ఇలా అంది.

**“కిం మామనద్యశం వాక్యమీద్యశం స్తోత్రదారుణమ్
రూక్షం స్తావయనే వీర ప్రాకృతః ప్రాకృతామివ”**

సీత రాముని “ఓ వీరుడా!” అనిసంబోధించింది.

తరువాత రెండు మాటలు అంది.

“సీతు ఒక సామాన్యాడు మరొక సామాన్య స్త్రీతో మాట్లాడినట్టు మాట్లాడుతున్నావు.”

సీత రాముని ‘వీరుడా!’ అని పిలిచింది. అంతలోనే ‘ అంతటి వీరుడవైఉండి కూడా ఏమీటి! ఒక సామాన్య మానవుడు మరొక సామాన్య స్త్రీతో మాట్లాడి నట్టు మాట్లాడుతున్నావు’ అని ఎత్తిపోడిచింది. ఎందుకంటే.....

రాముడు సకల శాస్త్ర వీరంగతుడు. వేదవేదాంగములు కులగురువు వసిష్టుని వద్ద చదువుకున్నాడు. విశ్వమిత్రుని వద్ద సకల అస్త్రశస్త్రములు అభ్యసించాడు. ఉన్నత వంశం అయిన ఇఞ్చుకు వంశంలో పుట్టాడు. రాముని పూర్వీకులు చక్రవర్తులు. సామాన్యులు కారు. అటువంటి రాముడు ఒక సామాన్యుని వలె, ఏమీ తెలియని వాడి వలె మాట్లాడటమా!

సీత తన గులించి కూడా తాను ఒక సామాన్మ స్త్రీని కానసి చెప్పుకుంది. (సీత ఎలాంటిదో పైన వివరించి ఉన్నాను.) ఇంక రాముడు అన్న మాటలు ఎలాంటివో సీత ఇలా చెప్పింది.

“అనకూడని, వినకూడని, చెవులకు వినడానికి దారుణంగా ఉండే మాటలు, చాలా పరుషమైన వాక్యములు మాటల్లాడావు.” అని అంది.

(సీవు సామాన్మడివికావు. నేనుసామాన్మరాలిని కాను. కాని ఒక సామాన్మడు, ఒక సామాన్మ స్త్రీతో మాటల్లడినట్టు మాటల్లడుతున్నావు. అంటే..... ఒక చక్రవర్తి కుమారుడు, ఒక వీరుడు, వసిష్ఠ, విశ్వమిత్రుల సింహుడు, దశరథుని కుమారుడు, ఇళ్ళకు వంశంలో పుట్టిన వాడు మాటల్లాడాల్సిన మాటలా ఇవి. అదికూడా, జనకుని కుమార్తెతో, దశరథ మహర్షరాజు కోడలితో, దాదావు ఇరవై ఏళ్ల సీతో కాపురం చేసిన అనుకూలవతి అయిన భార్యతో మాటల్లాడాల్సిన మాటలా ఇవి. అని పరోక్షంగా ఎత్తిపోడిచింది. ఈ ఒక్క స్తోత్రం చాలు రాముడు అన్న మాటలకు సీత ఇచ్చిన ఘూటైన సమాధానం. అంతటితో ఆగలేదు సీత.)

“ఓ రామా! నేను సీవు అనుకుంటున్నట్టు సీచంగా ప్రవర్తించలేదు. నన్న నమ్మి. నేను నా పుట్టినింటిలో గానీ అత్తవాలి ఇంటిలోగానీ సంపాదించుకున్న సత్తవర్తన మీద ఒట్టుపెట్టుకొని చెబుతున్నాను.

ఓ! రామా! నీవు సామాన్స్త స్తోల ప్రవర్తనను చూచి, నన్ను కూడా ఆమాబిరే అనుకుంటున్నావు. మొత్తము స్తోజాతినే సంకీంచు చున్నావు. నాతో వివాహం అయినష్టటినుండీ నా గులంచి, నా సత్తవర్తన గులంచి ఆలోచించి నీ అనుమానమును విడిచిపెట్టు.

ఓ! రామా! పర్ణశాలలో రావణుడు నా ఎదుట నిలిచినపుడు ఆ భయంకర రూపము చూచి నేను స్వాహ కోల్పోయాను. ఆ పరిస్థితిలో రావణుడు నన్ను తాకించివచ్చు. అట దైవికము. అంతేకానీ, నేనేమీ కావాలని, ఎటువంటి కామ వాంఘతో రావణుని తాకలేదు కదా! నా హృదయము మాత్రము సదా నీ అధీనములోనే ఉన్నది. నిన్ను స్తులిస్తూ ఉంది. నా అధీనములో లేని శరీరమును పరపురుషుడు తాకడం నా అశ్కత వలననే జిలబింది. దానికి నేనేమీ చేయగలను.

(అసలు విషయం ఇష్టుడు చెప్పింది సీత.)

సహసంవ్యధభావేన సంసర్లేణ చ మానద
యిచితే అహం న విజ్ఞాతా హతా తేనాస్తి శాస్త్రతమ్॥

మన వివాహము అయినష్టటినుండీ మనము ఇద్దరమూ కలిసిమెలిసి ఉన్నాము. ఇంకా నేను ఎటువంటిదాననో నువ్వు అర్థం చేసుకో లేదంటే, నేను బతికి కూడా వృధా.

ఓ! రామా! నీవు నన్ను వెదకడానికి హనుమంతుని పంచావు. హనుమంతుడు వచ్చి నన్ను లంకలో రావణుని అధీనంలో ఉండగా చూచాడు. ఆ విషయం నీకు వచ్చి చెప్పాడు. అప్పుడే నీవు నన్ను వటిలిపెట్టి ఉండాల్సింది. ఇంతదూరం వచ్చి, రావణుని చంపి నన్ను

ఎందుకు రక్షించావు? అప్పుడే నీవు కనుక నన్న వటిలిపెట్టిఉంటే నేను వెంటనే నా ప్రాణాల్ని విడిచి ఉండేదాన్ని. ఆనాడే నేను ప్రాణత్వాగము చేసి ఉంటే ఈ నాడు నువ్వు నన్న అనుమానించి వ్యర్థముగా, ఇన్ని కర్ణ కలోరఫైన మాటలు మాటల్లాడే అవసరం, శ్రమ ఉండేబి కాదు కదా! నీ మాటలు విన్ని నీ బంధుమిత్రుల మనసుకు కూడా ఎంతో కష్టము కలిగించావు కదా!

ఓ స్వహార్యాలమా! (రాజులలో పెద్దపులి లాంటి వాడా!) నీవు, ఒక సామాన్య మానవునికి కోపం వస్తే ఒక సామాన్యస్తీతో ఎలా మాటలడతాడో అలామాటలడావు. నన్న ఒక సామాన్య స్తీ అనుకుంటున్నావు.

ఓ వృత్తజ్ఞ! (మంచి ఆచారవ్యవహరములు తెలిసిన వాడా!) నేను ఎవరో నీకు తెలియదా! నేను జనకుని కుమార్తెను అని లోకానికి తెలుసు. కాని నేను అయోనిజను. భూమిలో నుండి జన్మించాను. కనీసం నా పుట్టుకకు కానీ, నా ప్రవర్తనకు కానీ నీవు గారపం ఇష్టులేదు. నేను నా బాల్యములో ఉండగానే నీ చెయ్యిపుట్టుకొని నీ ఇంటికి వచ్చాను. ఈ నాటి వరకూ నీతోనే ఉన్నాను. నీ ఎడల నా భక్తిని, నా శీలమును కూడా పరిగణించకుండా నన్న అనరాని మాటలు అన్నావు. ఇది నీకు ధర్మమా!” అని పలికించి సీత.

ఇంక దుఃఖమును ఆపుకోలేకపోయింది. రాముని పక్కనే తల వంచుకొని నిలబడి ఉన్న లక్ష్మణుని చూచి “లక్ష్మణా! వెంటనే దితిపేర్వించు. ఇప్పుడు నేను పడుతున్న కష్టములకు అదే దివ్యాపుర్ధము. ఇన్ని మాటలు పద్మ తరువాత ఇంక జీవించడం వ్యధా. నాకూ

జీవించాలని ఆశలేదు. నా గుణగణములు నా పాతివ్రత్తము నా రామునికి సంతోషము కలిగించలేదు. నన్న నా ఇష్టం చోటికి వెళ్లమన్నాడు. నా ఇష్టం వచ్చిన చోటు అగ్నిప్రవేశమే. పచిమంబిలో భర్తతో అవమానింపబడి, విడిచిపెట్టబడిన భార్తకు అగ్నిప్రవేశమే ఉచితమైన మార్గము. అందుకే అగ్నిప్రవేశము చేయదలచుకున్నాను. వెంటనే చిత్తమేల్చించు.” అని లక్ష్మణుని ఆదేశించింది సీత.

ఇందాకటి నుండి జిరుగుతున్నదంతా చూస్తున్న లక్ష్మణుడికి కోపం కట్టలు తెంచుకొని వస్తోంది. రాముడి వంక తీక్షణంగా కాళ్లివేసేట్టు చూచాడు లక్ష్మణుడు. రామునితో ఒక్క మాట కూడా మాట్లాడలేదు. వెంటనే సీత అగ్నిప్రవేశానికి చిత్త సిద్ధం చేసాడు. ఒక్క లక్ష్మణుడే కాదు, అక్కడ ఉన్న వారెవరూ రామునితో మాట్లాడటానికి కానీ, వద్ద అని చెప్పడానికి కానీ ఇష్టపడలేదు.

అగ్ని భగా భగా మండుతూ ఉంది. సీత రాముడి చుట్టూ ప్రదక్షిణం చేసింది. చిత్త దగ్గరకు వెళ్లింది. చేతులు పైకెత్తి దేవతలకు, బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించింది. చేతులు జోడించి అగ్నిదేవునికి నమస్కరించింది.

“ఓ అగ్ని దేవా! నా మనస్సు ఎప్పుడూ నా భర్త రాముని యందు లగ్గం అయి ఉంటే, నేను కలలో కూడా పరపురుషుని తలవనిదానను అయితే, ఈ అగ్ని నన్న రక్షించుగాక! సచ్చలత్తును, పాతివ్రత్తమును కల నేను రాముడు అనుకున్నట్టు దుష్ట చలత్త కలదానిని అయితే, ఈ అగ్ని నన్న రక్షించుగాక! నేను మనసా, వాచా, కర్తృతా (త్రికరణహద్గా) రాముని తప్ప పరపురుషుని తలవని దానను

అయితే, నన్న ఈ అగ్ని రక్షించుగాక! కర్తృసాక్షి అయిన సూర్యుడు, చంద్రుడు, భూమి, వాయువు, నువ్వు, సూర్యాస్తమయాలు నా పాతివ్రత్తాన్ని, రాముని యందు నాకు ఉన్న భక్తిని తెలిసినవారైతే ఈ అగ్ని నన్న రక్షించుగాక!”అని పలికిన సీత, ఏ మాత్రము భయం లేకుండా అగ్నిలో ప్రవేశించింది.

సీత అగ్ని ప్రవేశము చెయ్యడం చూచి అక్కడ ఉన్న వారంతా హాహాకారాలు చేసారు. సీత అగ్నిప్రవేశానికి పంచభూతములు సాక్షిగా నిలిచాయి. అగ్నిలో ప్రవేశిస్తున్న సీతను చూచి అక్కడ ఉన్న స్త్రీలందరూ పెద్ద పెద్ద గా అరుస్తున్నారు. ఏడుస్తున్నారు. అక్కడ ఉన్న వానర సైన్యము, వానరఫీరులు, రాళ్ళస స్త్రీలు సీత అగ్ని ప్రవేశం చేయడాన్ని చూచి అయ్యా అయ్యా అంటూ పెద్దగా అలచారు. ఏడిచారు. అక్కడున్న వారే కాదు, పైనుండి దేవతలు, బుధులు, గంధర్వులు శాపగ్రస్తాలయిన దేవకన్యమాదిలి ఉన్న సీత అగ్నిప్రవేశం చేయడం చూచారు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము సూటపదవహిరవ సర్ద సంపూర్ణము
బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్

యుద్ధకాండము
సూటపదిహేడవ సర్ద.

ఇదంతా చూస్తున్న రామునికి ఏమి చేయడానికి తోచలేదు. కస్మిశ్లు ధారాపాతంగా కారుతున్నాయి. అలా నిశ్చేష్యుడయి

నిలబడిపోయాడు. భూలోకంలో పరస్ప్రాతి ఇలా ఉంటే ఊర్ధ్వలోకము లలో బ్రహ్మదేవుడు, కుబేరుడు, యముడు, ఇంద్రుడు, వరుణుడు, మహాశ్వరుడు, అందరూ కలుసుకున్నారు. అందరూ విమానముల మీద లంకానగరానికి వచ్చారు. విమానాలు దిగి రాముని వద్దకు వచ్చారు. వారందలినీ చూచి రాముడు చేతులెత్తి నమస్కరించాడు. వాలసి చూచి బ్రహ్మదేవుడు, మిగిలిన దేవతామూర్తులు రామునితో ఇలా అన్నారు.

“ఓ రామా! నీవు ఎవరో నీకు తెలియదా? నీ గులంచి నీవు ఎందుకు తెలుసుకొనలేదు. నీవు సకల లోకములకు కర్తవు. జ్ఞానివి. అందలలోకి స్తోష్యుడవు. అట్టి నీవు సీత అగ్ని ప్రవేశము చేస్తుంటే ఎందుకు చూస్తూ ఊరుకున్నావు. నీవు పూర్వ కల్యములో బుతథాముడు అనే వసువువు. నీవు ప్రజాపతివి. రుద్రులలో నీవు ఎనిమిదవ రుద్రుడవు. సాధ్యులలో ఐదవ వాడవు. నీ చెవులే అశ్వానీ దేవతలు. సూర్య చంద్రులే నీ నేత్రములు.

ఓ రామా! నీకు నాశము లేదు. నీవు ఈ సృష్టికి ముందు ఉన్నావు). ఈ సృష్టి అంతం అయిన తరువాత కూడా ఉంటావు. కానీ ఒక ఇటువంటి నీవు ఒక సామాన్యమానవుని వలె సీతతో అలా ఎందుకు మాట్లాడావు?” అని అడిగారు.

దానికి రాముడు ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పాడు. “ఓ బ్రహ్మదేవా! నాకు తెలిసినంతవరకూ నేను దశరథపుత్రుడను. రాముడిని. ఒక మానవుడిని. నా గులంచి ఇంకా ఏమైనా మీకు తెలిసే చెప్పండి.” అని అడిగాడు.

అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు ఇలా చెప్పసాగాడు. “రామా! నీవు సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడవు. నీవు వరాహ మూర్తివి. భూతభవిష్యత్తులములలో దుష్టులను శిక్షించడానికి అవతారాలు ఎత్తుతున్నావు. నీవు ఆది మధ్యాంతరహితుడవు. బ్రహ్మస్వరూపుడవు. యజ్ఞపురుషుడవు. నీకు నాలుగు భుజములు ఉన్నాయి. నీవు సర్వవ్యాపివి. నీవు నీ ఇంద్రియములను సిగ్గహించుకోగలవు. నీ భక్తుల హృదయములలో సదా సివసిస్తుంటావు. పురుషులలో ఉత్తమ పురుషుడవు. నీవు ఉపేంద్రుడివి. నీవే మధుసూదనుడవు. త్రైలోక్యసేనాధిపతివి నీవే. లోకంలో ఉన్న గ్రామములకు అధిపతివి నీవే. మానవులలో ఉన్న బుధీ, ఓర్పు నీవే. సృష్టి, స్థితి, లయములకు కారకుడవు నీవే.

నీవు ఇంద్రుడవు. నాభియందు పద్మము కల పద్మానాభుడవు నీవే. వినాశకారకుడవు నీవే. నీ శరణజోచ్ఛిన వాలిని రక్షించేవాడివి నీవే. మూడులోకములకు సృష్టికర్తవు నీవే. నీవు స్వతంత్రుడవు. శాఖోపశాఖలుగా విస్తరించిన వేదములు నీవే. సిద్ధులకు, సాధ్యులకు ఆశ్రయము నీవే. యజ్ఞము నీవే. పషట్టురము నీవే. ఓంకారము నీవే. అందలలోకీ శ్రేష్ఠుడివి నీవే. నీకు పుట్టుక, నాశము లేవు. నీవు ఎవరహో ఎవరకీ తెలియదు. నీవు అందలలో ఉన్నావు. గోవులలోనూ బ్రాహ్మణులలోనూ, అన్ని దిక్కులలోనూ, ఆకాశంలోనూ, పర్వతముల లోనూ, నదులలోనూ ఉన్నావు. నీవు వేలకొలిపించాదములు, వేలకొలి చేతులు. వందలకొఢ్చి తలలు. వేలకొలిదీ నేత్రములు కలిగి ఉన్నావు. నీవు ఈ భూమినీ, అందులోని సమస్త వ్ర్యాణులను ధరించి ఉన్నావు.

ఓ రామా! నీవు భూమికి అట్టగుడున ఆచిసేషుని రూపంలో మూడులోకములను ధలించి ఉన్నావు. రామా! బ్రహ్మనైన నేను నీ హృదయము. నీ నాలుక సరస్వతి. నీరోమములు సమస్తదేవతలు. నీవు కన్న తెలస్తే పగలు, కన్న ముస్తే రాత్రి. నీ సంస్కారములే వేదములు. నీవు అస్తిటిలోనూ ఉన్నావు నీవు లేసి చోటు లేదు. ఈ జగత్తే నీ శరీరము. నీ స్థిర్మే ఈ భూమి. నీ కోపమే అగ్ని. నీ శాంతమే చంద్రుడు. నీవే మహావిష్ణువు. పూర్వము నీవు వామనావతారములో బలి చక్రవర్తని మూడు అడుగుల భూమి దానంగా తీసుకొని, బలిని విషాంగానికి అణగదొక్కి, మహేంద్రుని స్వర్ణానికి అభిపత్నిని చేసావు. ఈ సీత ఎవరో కాదు. సాక్షాత్తు లక్ష్మీదేవి. నీవే శ్రీమహావిష్ణువు. కేవలం రావణ వథ నిమిత్తము రామునికి అవతారం దాల్చావు.

రామా! రావణ వథతో నీ అవతారము పూర్తి అయింది. ఇంక స్వర్ణానికి తిలిగి రా! ఓ రామా! నీ వీరత్వము, నీ పరాక్రమము, నీ దర్శనము అమోఘము. నిన్న స్తుతించుట ఇంకా అమోఘము. ఈ భూలోకంలో నీ మీద భక్తి కల వారి జీవితం సార్థకం అవుతుంది. నీ యందు భక్తి కలవాలికి ఈ లోకంలో కానీ, పరలోకంలో కానీ సమస్త సుఖాలు లభిస్తాయి. వారి కోలకలు అన్న తీరుతాయి. పురాతనమైన ఈ ఇతిహాసమునకు సంబంధించిన ఈ స్తుతిమును పరించు మానవులకు సకల సుఖములు చేకూరుతాయి.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటపటిహేడవ సర్గ సంపూర్ణము

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

(ఈ సర్దలో రాముడు సౌభ్యాత్మ విష్ణువు అవతారము అని చెప్పబడింది. కానీ ఇష్టటీదాకా నడిచిన రామాయణ మహా కావ్యంలో వాత్సీకి ఎక్కడా, ఏ సందర్భంలో కూడా రాముడు విష్ణువు అవతారము అని రాయలేదు. కాబట్టి రాముడు విష్ణువు అవతారము అని నిరూపించడానికి ఎవరో జైత్ప్రాపీక కవి చేసిన ప్రయత్నము అని కనవడుతూ ఉంది. ఇటువంటి ప్రయత్నాలే మనం ఇధివరలో కూడా చూచాము. కొన్ని వేల సంవత్సరాల కింద రాయబడిన మహాకావ్యంలో ఇటువంటి చేర్చులు మార్చులు సహజం. టీనికి కారణాలు వివరిస్తాను. ఈ సర్ద మొదట్లో బ్రహ్మదేవుడు, ఇతర దేవతలు రాముని బుత్థాముడు అనే వసువు అన్నారు. ప్రజాపతి అన్నారు. ఎనిమిదవ రుద్రుడు అన్నాడు. ఐదవ సాధ్యుడు అన్నారు. (సేధ్యులు, సాధ్యులు అని మనం చదువుకున్నాము). అస్యేనీ దేవతలు నీ చెవులు అన్నారు.

ఇంతలో రాముడు ‘ఇంతకూ నేను ఎవరినో చెప్పండి’ అనగానే బ్రహ్మదేవుడు నీవు విష్ణువు అని మొదలెట్టాడు. విష్ణువు లక్ష్మణాలన్నీ రామునికి ఆపాదించాడు. మొదట ఒకటి చెప్పి, వెనువెంటనే మరొకటి చెప్పడం వాత్సీకి చెయ్యడు. ఆఖరులో, ఇది స్తోత్రము అనీ, టీనిని చదివితే మంచి ఘలితాలు కలుగుతాయని ఘలస్తు తి కూడా చెప్పారు. మరొక విషయం ఏమిటంటే. 116 వ సర్ద దివరలో సీత అగ్ని ప్రవేశం చేస్తుంది. ఇది 117 వ సర్ద. 118 సర్ద మొదట్లో, అగ్ని ప్రవేశం చేసిన సీతను తీసుకొని అగ్ని దేవుడు రాముని వద్దకు వస్తాడు. అంటే 116 సర్ద తరువాత 118 వస్తుంది. 117 వ సర్ద తరువాత చేర్చబడినది అని అనుకోవచ్చు. ఇధివరలో కూడా కుంభకర్ణుడు సిద్ధులేవక ముందే కుంభకర్ణుడు రావణునికి హితబోధ చేసినట్టు ఉంది. తరువాత నాలుగు సర్దల తరువాత నానాయాతన పడి

కుంభకర్ణుని సిద్ధులేపారు అని మనం చదువుకున్నాము. అలాంటిదే ఇది కూడా అని అనుకోవచ్చు.).

యుద్ధ కాండము
వదునెనిమిదవ సర్.

రాముడు ఆడిన కర్ణకతోరషైన మాటలు విని మనస్తాపము చెందిన సీత అగ్ని ప్రవేశము చేసింది.

(ఇక్కడ ఒక విషయం మనం గమనించాలి. రాముడు సీతను శీలపరీళ్ళ కోలి అగ్ని పరీళ్ళ చేయమన్నాడని అక్కడక్కడా ప్రచారంలో ఉంది. తాని వాత్సుకి రామాయణం ప్రకారము రాముడు సీతను కేవలం అనుమానించాడు, ని ఇష్టం వచ్చిన చోటికి వెళ్లమన్నాడు తప్ప అగ్ని ప్రవేశముచేయమన లేదు.)

అగ్ని భగా భగా మండింది. సీతను తనలో కలుపుకుంది. అగ్ని దేవుడు మానవ రూపంతో సీతను ఒక తండ్రి తన కుమార్తెను తీసుకొని వచ్చినట్టు తీసుకొని వచ్చాడు. సీత కూడా అప్పుడే ఉదయించిన సూర్యుని వలె ప్రకాశిస్తూ ఉంది. దోషరహితురాలైన సీతను అగ్నిదేవుడు తీసుకొని వచ్చాడు. రామునికి అప్పగించాడు. హవ్యహాహనుడైన అగ్ని రామునితో ఇలా అన్నాడు.

“ఓ రామా! ఇదుగో నీ సీత. నీకే ఛేమంగాఅప్పగిస్తున్నాను. ఈమె ఏ పాపమూ చేయలేదు. ఈమె చలత్త పవిత్రమైనది. ఈ సీత త్రుకరణశుభ్రగా నిన్నే నమ్మకుంది. నిన్నే మనసులో నిలుపుకుంది.

పరపురుషుని గులంచి కలలో కూడా తలపలేదు. నీవు పర్వతాలలో లేని సమయములో దుర్భార్యడైన రావణుడు ఈమెను దొంగతనంగా అపహరించాడు. ఈమెను లంకకు తీసుకొనిపోయి అంతఃపురములో ఉంచాడు. రాజును స్త్రీలను కాపలా పెట్టాడు. రావణుడు నయానా భయానా సీతను తన వైపుకు తిప్పుకోవాలని చూచాడు. కానీ మనసా, వాచా, కర్తృత్వాను నిన్నే నమ్మిన సీత రావణుని ప్రలోభాలకు, బెటిలంపులకు లొంగలేదు. ఆ రాజునుడిని ఒక గడ్డిపోచమాదిలి చూచింది. ఈమె మనసులో ఎటువంటి పొపభావన ప్రవేశించలేదు. ఈమెను ఏమీ అనకుండా స్వీకరించు. ఇది నా ఆజ్ఞ." అని ఆదేశించాడు అగ్నిదేవుడు.

రాముడు అనుమానంతో కూడిన కోపంలో ఏమేమో అన్నాడే కానీ, మనసులో కుమిలిపోతున్నాడు. కంటివెంట సీళ్ళధారాపాతంగా కారుతున్నాయి. అగ్ని దేవునికి నమస్కరించి ఇలా అన్నాడు.

“నా సీత గులంచి నాకు బాగా తెలుసు. కానీ, చాలా కాలము పరాయి గృహములో ఉండటం వలన, అలా అనక తప్పలేదు. నా సీత తాను పరిశుద్ధరాలను అని నిరూపించుకుంది. అలా కాకుండా సీత నా వద్దకురాగానే నేను స్వీకరించి ఉంటే, ఇచ్ఛాకు వంశములో పుట్టిన రాముడు, దశరథతనయుడు రాముడు, కామాతురుడై రాజుధర్మమును మరచి ప్రవర్తించాడు అని ప్రజలు నన్ను సిందించి ఉండేవారు. ఇన్నాళ్లు నన్ను అనుసరించి ఉన్నసీత గులంచి నాకు బాగా తెలుసు. ఆమె పొత్తివృత్తమును నేను ఏనాడూ సంకీంచలేదు. సీతను రావణుడు చెయ్యివేసి ముట్టుకోలేడని నాకు బాగాతెలుసు. రావణునికి సీతను కనీసం మనసులో తలచుకోడానికి కూడా శక్తి లేదు. ఆగ్రహశ్రీమంతురాలైన సీతకు రావణుని

ఐశ్వర్యములతో పని ఏముంటుంది. సూర్యుని నుండి తేజస్సు ఎలా విడివడదో అలాగే సీత కూడా నా నుండి విడివడదు. నన్న తప్ప పరపురుషుని తలుచుకోదు. సీతతో సమానమైన పవిత్రురాలు ముల్లోకములలో లేదని నాకు తెలుసు. అటువంటి సీతను నేను ఎలా వదులుకోగలను. అందుకనే ఆమెకోసం ఇర్షికప్పములకు ఓళ్ళ రావణ సంహరము చేసాను. కాని, సత్కమునకు, ధర్మమునకు కట్టుబడిన నేను సీత అగ్నిప్రవేశము చేస్తూ ఉన్నా చూస్తూ ఉఱుకున్నానే గానీ ఆపలేదు. మీరు నాకు నా సీతను తిలిగి ప్రసాదించారు. నేను మీ మాటలను తప్పకుండా వాటిస్తాను.” అని రాముడు సీతను అగ్నిదేవుని నుండి సంతోషంగా స్వీకరించాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటపద్మానిమిదవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్.

(రామాయణము మొదలు పెట్టినప్పటినుండి మనకు ఒక అభిప్రాయం ఉంది. రాముడు కేవలం మానవమాత్రుడు అని. రాముడు తన ప్రవర్తన ద్వారా మానవులు తమ దైనందిన జీవితంలో ఎలా నడుచుకోవాలో మార్గం చూపాడని. దానినే రామాయణం, రామ అయినం, రాముని మార్గము అంటారని మనం చదువుకున్నాము. మర ఇప్పుడు రాముడు తనతో 20 ఏళ్ళ పైగా కాపురం చేసిన సీతను అనుమానించాడు. అవమానించాడు. మర ఇది కూడా మనం రాముని మార్గం గానే భావించాలా! ఆ మార్గంలో నడవాలా అనే సందేహం కలగడం సహజం.

లోకంలో మంచీ చెడూ రెండూ పక్కనే ఉంటాయి. భగవంతుడు అన్నింటిలోనూ ఉంటాడు. అలాగే రాముడు మనకు ధర్మమార్గంలో నడవడం ఎంత ఆవశ్యకమని చెప్పాడో అలాగే అధర్మమార్గంలో నడవడం అనర్థదాయకము అని ఈ సంఘటన ద్వారా వాత్సీకి నిరూపించాడు. లేకపోతే వాత్సీకి ఈ ఘుట్టం రాయనవసరం లేదు. విభీషణుడు సీతను తీసుకురాగానే, రాముడు స్వీకరించి, అయ్యాద్యకు వెళ్ల వచ్చు. అప్పుడు రాముడికి వధ్యిన అనుమానం లోకంలో ఉన్న అందరికీ వస్తుంది. వాత్సీకి రామాయణం చదివిన అందరికీ వస్తుంది. అది గ్రహించిన వాత్సీకి మహార్షి, మనకు రాబోయే అనుమానాన్ని రాముని ద్వారా బహిర్గతం చేయించి, దానికి సీత ద్వారా ఘూటుగా సమాధానం ఇష్టించి, అగ్ని దేవుని ద్వారా సాక్షం ఇష్టించి సీతను మరలా రామునికి అప్పగించాడు. సంవత్సరాల కొద్దీ కలిసి కాపురం చేసిన భార్యలను అనుమానించడం అనర్థదాయకం, అలా అనుమానిస్తే భార్యలు శాస్త్రతంగా దూరమైవిషచ్చ, రాముడికి తప్పలేదు ఇంక సామాన్య మానవులు ఎంత! అనే సత్కాన్ని ప్రజలకు తెలియజేసాడు వాత్సీకి. అందుకే రామాయణంలో ఈ ఘుట్టం అత్యంత ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంది.

మనకు ఇంకో సందేహం రావచ్చు, సామాన్యమానవులు, చదువుకోని వారు ఇలా భార్యల మీద అనుమాన పడడం సహజం కానీ బాగా చదువుకున్న రాముడు, ధర్మం తెలిసిన రాముడు ఇలా ఎందుకుచేసాడు అనేది మన సందేహం.

అనుమానం పెనుభూతం. అనుమానం అణవు రూపంలో ప్రవేశించి పెనుభూతంగా మారుతుంది. దానితో పాటు అనుమాను,

ద్వేషము వచ్చి చేరుతాయి. వీటి వల్ల కోపం పుట్టుకొన్నంది. ఆ కోపంలో ఏమి మాట్లాడతామో ఏమి చేస్తామో మనకే తెలియదు. రాముడు అదే పరిస్థితిలో ఉన్నాడు. రాముడిలో అనుమానం ప్రవేశించింది. కామాతురుడైన రావణుడు తన దగ్గర ఉన్న అందమైన సీతను అనుభవించకుండా ఊరుకుంటాడా అన్నదే ఆ అనుమానం. అది అలా అలా పెలగిపోయింది. తన సీత తనకు కాకుండా పోతుందే అనే కోపం, ద్వేషం ప్రబలింది. ఇష్టంవచ్చినట్టు మాట్లాడాడు. అప్పుడు రామునికి తాను నేర్చుకున్న విధ్య, ధర్మములు గుర్తుకు రాలేదు. రావు కూడా. అది మానవ సహజం కూడా. అందుకనే సీత రామునితో అత్యంత ప్రతిభావంతంగా తల్చిన్నంటే, తన తప్ప నిరూపించమని నిలటిస్తే రాముడు బదులు చెప్పలేకపోయాడు.

ఇలాగే, దమయంతి కూడా తనను అర్థాంతరంగా అడవులలో ఎందుకు విడిచి వెళ్లావు అని నలుని నిలటిసింది. తనను జాదంలో ఎందుకు ఒడ్డావు నీకేం అధికారం ఉంది అనీ ద్రౌపది ధర్మరాజును నిలటిసింది. అప్పుడు వాళ్ల కూడా సమాధానం చెప్పలేక తలలు వంచుకున్నారు.

కాబట్టి ఈ అనుమానం, కోపం, ద్వేషం, పగ ఇవన్నీ అన్ని యుగాలలోనూ తమ ప్రభావాన్ని మానవుల మీద చూపిస్తానే ఉన్నాయి అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు. అలా చెయ్యడం తప్ప అని చెప్పడానికి వాళ్కి మహార్షి రామునిచేత సీతమ్మను అనుమానింపజేసాడు. ఈ రోజుల్లో కూడా ఇటువంటి అనుమానపడే వాలని మనం చూస్తూ ఉంటాము. బాగా చదువుకున్న వాళ్ల, ఉన్నత విధ్యను అభ్యసించిన

వారు, పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాలలో ఉండి లక్షలు సంపాదిస్తున్న వారు, కోటీశ్వరులుకూడా ఈ అనుమానము అనే పెనుభూతానికి బానిసలే. పాతికేళ్ల తనతో కాపురం చేసిన భార్య పాలవాడితోనూ కూరల వాడితోనో చనువుగా నప్పుతూ మాటల్లాడితే అనుమానించే భర్తలు కోకొల్లలు. ఆఫీసుకు పోతూ భార్యను ఇంట్లోపెట్టి తాజం వేసి, సాయంత్రం వచ్చి తలుపుతీసే భర్తలు లేకపోలేదు. అయిన దానికి తాని దానికి భార్యను అనుమానిస్తూ మానసికంగా శాలీరకంగా హింసించే భర్తలు దాడాపు యాభైశాతం ఉన్నారు. భార్యల ప్రవర్తన మీద నిఘూపెట్టడానికి డిటెక్టివులను నియమించే వాళ్ల లేకపోలేదు. కేవలం అనుమానం మీద విడాకుల దాతా వెళ్లిన వాళ్ల, అంతదాతా ఎందుకని, సమయం వస్తే అడ్డంగా నలికేసేవాళ్ల, మనం వార్తల్లో చూస్తుంటాము.

కాబట్టి ఈ అనుమానం, కోపం, ద్వేషం అనేవి అనర్థహేతువులు, వీటికి మానవుడు లోపిడకూడదు, రామునికి తప్పులేదు ఇంక మీరెంత! అని నిరూపించ డానికి వాల్టికి చేసిన ప్రయత్నమే ఈ సీతను అనుమానించే ఘట్టం. అంతేకానీ రాముని తక్కువ చేసి చూపడం వాల్టికి ఉద్దేశం కాదు. ఇటువంటి ఆటుపెట్టు అన్ని తట్టుకొని నిలబడ్డారు కాబట్టి సీతారాములు ఈనాటికి ప్రతి ఇంట్లో, ప్రతి ఉంటలో, వాడవాడలా, పూజింప బడుతున్నారు. అందలకీ ఆరాధ్యదేవుళ్లయ్యారు.).

యుద్ధకాండము
సూటపంతిమ్మిదవ సర్ద.

ఆ సమయంలో అక్కడకు వచ్చిన మహేశ్వరుడు రాముని చూచి ఇలా అన్నాడు. “ఓ రామా! దైవ యోగము వలన ఇష్టటి వరకూ అన్ని సక్రమంగానే జరిగాయి. ముల్లోకములకు రాక్షసుడైన రావణుని భయం తొలగిపోయింది. నీవు వెంటనే సీతాలక్ష్మణులతో సహా అయోధ్యకు వెళ్ల నీ తల్లి కౌసల్యకు, సుమిత్రకు సంతోషమును కలిగించు. అయోధ్యను పొలించు. అశ్వమేధయాగము చేసి, తుదకు స్వర్గమునకు వెళ్ల. అడుగో! నీ తండ్రి దశరథుడు స్వర్గమునుండి విమానములో నిన్న చూచుటకు వచ్చాడు. విమానములో ఉన్నాడు. నీవు, లక్ష్మణుడు ఆయనకు నమస్కరించి, ఆయన ఆశీస్తులు తీసుకోండి.” అని అన్నాడు.

వెంటనే రాములక్ష్మణులు విమానంలో ఉన్న దశరథునికి నమస్కరించారు. దశరథుడు తన కుమారులను ఇద్దలనీ ప్రేమతో కాగలించుకున్నాడు. రామునితో ఇలా అన్నాడు. “రామా! నీవు నా దగ్గరలేకుండా నాకు ఈ స్వర్గసుఖములు అన్ని వ్యర్థములే కదా! నా పుత్రుడవై పుట్టి నువ్వు నన్న తలంపజేసావు. రావణుని వధ కొరకు నీవే కాదు దేవతలు కూడా యజ్ఞములు చేసారు. రావణ సంహరముచేసి విజయుడవై తిలగి వస్తున్న నిన్న చూచి నీ తల్లి కౌసల్యల ఎంత ఆనందిస్తుందో కదా! నిన్న అయోధ్యాధిపతిగా చూడబోవు అయోధ్యావాసులు ఎంత అద్యష్టవంతులో కదా! నీవు అయోధ్యకు వెళ్ల నీ తమ్ముని భరతుని కలిస్తే చూడవలెనని కోలకగా

ఉంది. నీవు, నీ భార్య సీతతోనూ, తమ్ముడు లక్ష్మునితోనూ 14 సంవత్సరములు అరణ్యములలో గడిపావు. వనవాసమును పూర్తిచేసి నీవు నాకు ఇచ్ఛిన మాట నిలుపుకున్నావు. రావణసంహరము చేసి లోకాలకు మేలుకలిగించావు. ముల్లోకములలో కీర్తి గడించావు. “ఏర్పాయుష్మంతుడై వర్థల్ల.” అని దీవించాడు దశరథుడు.

అప్పుడు రాముడు దశరథునితో ఇలా అన్నాడు. “తండ్రీ! నా మీద దయయంచి భరతుని మీద, కైకేయి మీద దయచూపించు. నేను అరణ్యవాసమునకు వెళ్లే సమయంలో తమరు వాలని “ఈ రోజునుండి నిన్ను, నీ కుమారుడిని వదిలివేస్తున్నాను” అని అన్నారు. దయచేసి ఈ శాపవచనము వాలికి తగలకుండా చూడండి.” అని పలికాడు రాముడు. రాముని జెదార్థానికి సంతోషించి దశరథుడు అట్టే అగుగాక అని వరం ఇచ్చాడు.

తరువాత లక్ష్ముని వేమగా దగ్గరకు తీసుకొని ఇలా అన్నాడు. “కుమారా! లక్ష్ముణా! నీవు నీ అన్న వదిలను అయిన సీతారాములను సేవించి నాకు ఎంతోసంతోషం కలిగించావు. ధర్మాన్ని నిలబెట్టావు. నీకు అఖండమైన కీర్తిలభిష్టుంది. రాముని కృపవలన పొందలేనిది ఏదీ లేదు. (రామునితో పాటు లక్ష్మునడు కూడా ఇంటింటా, వాడవాడలా పూజలందుకుంటున్నాడు కదా!) లక్ష్ముణా! ఎల్లప్పుడూ తన స్వార్థమును మరిచి, లోకక్షేమం కొరకు పాటు పడే రాముని సేవించి తలించు. దేవతలు, సిద్ధులు, మహార్షులు, రాముని సన్మిథి చేరడానికి తహాతహాలాడుతుంటారు. సీతానమేతంగా ఉన్న రాముని భక్తితో సేవించుచుతన్న నీవు కీర్తిమంతుడవు అవుతావు.” అని లక్ష్ముని దీవించాడు.

తరువాత రాముని పక్కనే తలవంచుకొని సిలబడి ఉన్న సీతను చూచి ఇలా అన్నాడు. “పుత్రీ! సీతా! కోపావేశంలో నిన్ను అనుమానించి వటిలివేసిన రాముని మీద కోపించకు. నీ మంచి కోల, నిన్ను పరిశుద్ధరాలుగా నిరూపించడానికి అలా చేసాడు కానీ నీ మీద ప్రేమ అభిమానము లేక కాదు. కానీ నీవు చేసిన పని లోకాతీతమైనది. అందలి స్త్రీలకు ఆదర్శప్రాయమైనది. నీ పతిభృతీని ఎవరూ తంకించలేరు. నీకురాముడే పరమ దైవము. రాముని సేవించి తలించు.” అని దశరథుడు సీతకు హితబోధ చేసాడు. తరువాత దశరథుడు విమంనం ఎక్కు ఇంద్రులోకము వెళ్లపాశియాడు.

శ్రీమద్రాయామణము

యుద్ధకాండము నూటపంతొమ్మిదవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూటఇరవయ్యవ సర్ద

దశరథుడు వెళ్లపాశిగానే ఇంద్రుడు రాముని చూచి ఇలాఅన్నాడు. “రామా! నీవు రావణ కుంభకర్ణులను, ఇంద్రజిత్తును సంహారము చేసి దేవతలకు ఎంతో మేలు చేసావు. ఈ సంతోష సమయంలో ఖిదైనా వరం కోరుకో ఇస్తాను.” అని అన్నాడు. అప్పుడు రాముడు ఇంద్రునితో ఇలా అన్నాడు. “మహేంద్రా! నీకు నా యందు ప్రేమ అభిమానము ఉంటే ఈ యుద్ధములో నా కొరకు తమ వ్యాపములను పణంగా పెట్టిన వానరులనందలనీ తిలగి జీవించేట్టు

చెయ్యి. ఈ యుద్ధంలో చనిపోయిన వానరులందలనీ పునర్జీవితులను చెయ్యి. ఇదే నా కోలక. ఎందుకంటే వీరందరూ భూమి నాలుగుచెరగుల నుండి తమ భార్యా బిడ్డలను వచిలి కేవలం నాకోసరం ఇక్కడకు వచ్చారు. నా కోసరం తమ ప్రాణాలను అర్థించారు. ఈ వానరులందరూ ప్రాణభయం లేనివారు. యుద్ధము అంటే ఉత్సాహంగా ముందుకు దూకేవారు. వారందరూ రాక్షసులతో యుద్ధం చేస్తూ మరణించారు. వాలలో వానరులే కాదు, భల్లాకములు, గోలాంగూలములు, ఇంకా ఎన్నో ఇతర జాతుల వానరములు కూడా ఉన్నాయి. వారందరూ సంతోషంగా ఉండాలని నేను కోరుకుంటున్నాను. నీ అనుగ్రహంతో వారందరూ పునర్జీవితులు కావాలి.” అని ప్రార్థించాడు రాముడు.

ఆ మాటలు విన్న మహేంద్రుడు చాలా సంతోషించాడు. “రామా! నీవు కోలన వరము చాలా గొప్పం. నీవు కోలన వరమును ప్రసాదించాను. ఈ యుద్ధములో చనిపోయిన వారందరూ పునర్జీవితులు అవుతారు. అంతే కాదు, గాయపడ్డవారు కూడా సంపూర్ణ ఆరోగ్యవంతులు అవుతారు. వారందరూ తమ తమ బంధుమిత్రులను సంతోషంగా కలుసుకుంటారు. ఈ ప్రాంతమంతా సస్యశ్శామలము అవుతుంది.” అని వరం ప్రసాదించాడు. తప్పణిమే అప్పటిదాకా చచ్చి పడి ఉన్న వారు, గాయాలతో బాధపడుతున్నవారు. సంపూర్ణ ఆరోగ్యంతో లేచి కూర్చున్నారు. ఈ హటాత్మలిణామానికి వారు ఆశ్చర్యపోయారు. ఒకరిని ఒకరు అభినందించుకుంటున్నారు.

ఆ సమయంలో దేవతలు అందరూ రామునితో ఇలా అన్నారు. “ఓ రామా! నీవు వచ్చిన పని పూర్తి అయినది. ఇక్కడి నుండి

అయోధ్యకు వెళ్లి, వానరములను వాలి వాలి స్వస్థలములకు పంపివేయి. నీ భార్త్య సీతను ఓడార్చు, నీకోసరము నిత్యముపూజలు వృతములు చేస్తున్న భరతుడిని, నీ తమ్ముడు శత్రుఘ్నుడిని, నీ తల్లులను సంతోషపెట్టు. అయోధ్యా పొరులకు ఆనందం కలిగించు.” అని అన్నారు. తరువాత దేవేంద్రుడు, దేవతలతో కలిసి స్వర్గలోకమునకు వెళ్లిపోయాడు. రాముడు వానరులందలనీ విశ్రాంతి తీసుకోమని అనుమతి ఇచ్చాడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఇరవయ్యవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూట ఇరవై ఒకటవ సర్ద.

ఆరాత్రి అంతా అందరూ సుఖంగా సంతోషంగా నిద్రించారు. విభీషణుడుకూడా ఆ రాత్రి అక్కడే రామలక్ష్మణుల వద్ద ఉన్నాడు. తెల్ల వాలంబి. విభీషణుడు రాముని వద్దకు పోయి చేతులుకట్టుకొని నిలబడ్డాడు. “రామా! నీ సేవ కొరకు, నీకు స్నానము చేయించుట కొరకు ఈ స్త్రీలు నిలబడిఉన్నారు. ఏరు నీకు స్నానము చేయస్తారు. మీరు సిద్ధం కండి” అని అన్నాడు.

అప్పుడు రాముడు “విభీషణా! నాతో పాటు లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు ఇంకా వానర ప్రముఖులు ఉన్నారు కదా. వాలిని కూడా స్నానమునకు ఆహారించు. అయినా ఇప్పుడు నాకు

మంగళస్నానములు ఏమిటే విభీషణ! అయోద్ధులో భరతుడు నా కొరకు ఎదురుచూస్తున్నాడు. ముందు నేను భరతుని కలుసుకోవాలి. తరువాతనే ఈ మంగళస్నానములు, మైపూతలు, అలంకారములు, అమూల్యవర్ష్టధారణ. ఇంతకూ మేము అయోద్ధుకు తొందరగా వెళ్లటకు మార్గము ఏమున్నది. నడిచి వెళ్తే ప్రయాణము చాలా కష్టము. పైగా చాలా కాలము పడుతుంది.” అని అన్నాడు రాముడు.

“రామా! అయోద్ధుకు వెళ్డడం గులంచి నీవు దిగులు చెందకు. ఒక్కరోజులో మీ అందలనీ నేను అయోద్ధుకు చేరుస్తాను. యష్ఠులకు అధిపతి కుబేరుడు నాకు, రావణునికి అన్నగారు అని తెలుసుకదా! ఆ కుబేరుని వద్ద పుష్టకము అనే విమానము ఉండేది. నా సాధరుడు రావణుడు కుబేరుని యుద్ధములో జయించి ఆ విమానమును స్వాధీనం చేసుకున్నాడు. అది ప్రస్తుతం నా అధినంలో లంకలో ఉంది. దానిని నీ అధినం చేస్తాను. నీవు నీ పరివారము అందరూ ఒక్కరోజులో ఆ పుష్టక విమానము మీద అయోద్ధుకు చేరవచ్చును. అందుకని అయోద్ధుకు వెళ్డడం గులంచి ఆలోచించవద్ద. నీవు, సీత, లక్ష్మణుడు నా ఆతిధులుగా కొన్నాళ్ల ఇక్కడే ఉండి, నేను అర్థించే ఆతిథి సత్యారములు అందుకొని నన్న కృతార్థసిగా చెయ్యిండి. సుగ్రీవుడు కూడా తన సమస్త సైన్యములతో లంకలో ఉండి నా ఆతిధ్యము స్వీకరించేట్టు చెయ్యి. రామా! నేను నీకు సేవకుడను. ఈ లంకారాజ్యాధిపత్యము నీవు నాకు పెట్టిన భిక్ష ఇది నా అభ్యర్థన, ఆజ్ఞ కాదు. ” అనిప్రార్థించాడు విభీషణుడు.

ఆమాటలు విన్న రాముడు అందరూ వింటూ ఉండగా విభీషణునితో ఇలా అన్నాడు. “విభీషణ! నీవు నాతో స్నేహం చేయడమే

నాకు ఒక అతిధి సత్యారము. నీవు నాకు ఈ యుద్ధములో ఎంతో సహాయము చేసావు. నీవు లేకపోతే నేను ఈ యుద్ధము గెలిచి ఉండేవాడినికాదు. కాబట్టి నీవు అనునిత్తము నన్న పూజిస్తానే ఉన్నావు. అతిధి సత్యారములు చేస్తూనే ఉన్నావు. నీకోలకను నేను తప్పకుండా మస్తిష్టాను. కానీ నా మనసు భరతుని చూడవలేనని చాలా తొందరపడుతూ ఉంది. నా తల్లులు, నా మిత్రుడు గుహలడు, నా అయోధ్య ప్రజలు నా తోసరం ఎదురుచూస్తా ఉంటారు. కాబట్టి నన్న త్వరగా అయోధ్యకు చేర్చు. నీవు అర్థించిన అతిధి సత్యారములు నేను అందుకొనినట్టే భావించు. అన్నథా భావించవద్దు.

విభీషణ! నేను వచ్చిన పని పూర్తి అయింది. ఇంకా ఈ వానర సేనలను ఇక్కడే ఉంచి బాధపెట్టడం నాకు ఇష్టం లేదు. నేను కూడా ఇక్కడ ఎక్కువ కాలం ఉండటం భావ్యం కాదు కదా. కాబట్టి వెంటనే విమానం తెప్పించు.” అని అన్నాడు రాముడు.

రాముని మాటలను కాదనలేకపోయాడు విభీషణుడు. వెంటనే పుష్టకవిమానమును తెప్పించాడు. ఆ విమానము సూర్యకాంతితో సమానంగా వెలిగిపోతూ ఉంది. మణులతో, రత్నములతో, ముత్తములతో అలంకరింపబడి ఉంది. ఆ విమానమునకు కట్టిన చిరుగంటలు పిల్లగాలికి మృధుమధురంగా సహితి చేస్తున్నాయి. ఆ విమానములో కూర్చోడానికి మెత్తటి ఆసనములు అమర్చబడి ఉన్నాయి.

విమానము వచ్చినట్టు రామునికి తెలిపి విభీషణుడు
రాముని పక్కనే నిలబడ్డాడు. రాముడు పుష్టక విమానము వద్దకు
వచ్చాడు. ఎత్తెన పర్యుతము మాదిల ఉన్న ఆ విమానమును చూచి
రాముడు లక్ష్మణుడు ఆశ్చర్యపోయారు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఇరవై ఒకటవ సర్ద సంపూర్ణము
బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్ బిం తత్త్వత్

యుద్ధకాండము
నూట ఇరవై రెండవ సర్ద.

పుష్టక విమానమును తెచ్చి తన ముందు నిలిపి, తన ఆఙ్గి
కోసరం ఎదురు చూస్తున్న విభీషణుని చూచి రాముడు ఆదరంతో
ఇలా అన్నాడు. “విభీషణ! ఈ వానరములు భల్యాకములు నా కొరకు
ఇంత శ్రమపడి వచ్చారు. వాలని అందలనీ ఆభరణములతో, రత్నముల
తోనూ, మణులతోనూ, మాణిక్యములతోనూ, ధనముతోనూ నీకు
తోచినట్టు సత్కరించు. ఎందుకంటే లంకను జయించడం వీల
త్యాగఫలము మాత్రమే. నేనుచేసింది ఏమీ లేదు. కాబట్టి వీల
త్యాగమునకు తగిన ప్రతిఫలము వాలకి బహుమానముల
రూపములలో ఇప్పుడు. వారందరూ ఆనందిస్తారు. నిన్న శ్లాఘిస్తారు.

విభీషణ! +++++++ ధనము, ఐశ్వర్యము లభించగానే
సరికాదు. ఆ ధనమును ఐశ్వర్యమును సాటి వాలతో పంచుకొంటేనే

ఆనందం కలుగుతుంది. రాజు తన సైన్యాధిపతులను, సైనికులను ప్రేమించాలి, ఆదలించాలి. అలా కాకుండా ఒక నియంతలాగా యుద్ధాలు చేస్తూ సైన్యమును యుద్ధములో చంపిస్తుంటే, ఆ రాజుకు సైనికులు ఎదురు తిరుగుతారు. త్వరగా విడిచిపెడతారు. ” అని అన్నాడు రాముడు.

విభీషణుడు వెంటనే అపారమైన ధనరాసులను, మణి మాణిక్షములను తెప్పించి వానర సేనలకు పంచి పెట్టాడు. వానరులందరూ పరమానందభలతులయ్యారు. విభీషణుని వేనోళ్ల శాఖించారు. అప్పుడు రాముడు పుష్టక విమానమును అధిరోహించాడు. సీతను కూడా చెయ్యపట్టుకొని ఎక్కించి తన పక్కనే కూర్చుండపెట్టుకున్నాడు. వారి వెంట లక్ష్మణుడు ఎక్కుడు. తరువాత రాముడు సుగ్రీవుని, విభీషణుని, వానర వీరులను, వానరులను చూచి ఇలా అన్నాడు.

“మీరంతా నాకు మిత్రులు. మిత్రకార్యమును సాధించడానికి వచ్చారు. వచ్చిన కార్యము ఫలవంతమైనది. ఇంక మీరందరూ మీ మీ స్వగృహములకు వెళ్లండి. సుగ్రీవా! సీవుకూడా నీ సేనలతో మిత్రులతో కిష్కింధకు వెళ్ల. విభీషణా! నీవు ప్రజారంజకంగా లంకారాజుమును ధర్షబద్ధంగా పోలించు. అప్పుడు నిన్ను ఎవరూ ఏమీ చేయలేరు. అందరూ నిన్ను ఆదలస్తారు. నేను మీ అందల దగ్గరా సెలవు తీసుకొని నా తండ్రిగాలి రాజధాని అయోద్ధుకు వెళుతున్నాను. నాకు అనుమతి ఇవ్వండి.” అని అన్నాడు.

అప్పుడు వానర నాయకులు, వానరులు ముక్తకంరంతో ఇలా అన్నారు. “రామా! మేమందరమూ అయోధ్యను చూడాలని కోరుకుంటున్నాము. అక్కడ ఉన్న వనములలో విహారించాలని మా కోలక. మా కోలక మన్మించు. నీవు అయోధ్యరాజుమునకు పట్టాభిషిక్తుడివి కావడం మాకు చూడాలని ఉంది. నీ పట్టాభిషేక మహేశవమును చూచిన తరువాత, మీ తల్లి కౌసల్యకు నమస్కరించి, ఆమె ఆశీర్వాదము తీసుకొని మేము తిలగి మా మా స్వస్థానములకు వెళ్లపోతాము. కాబట్టి మేము అయోధ్యకు రావడానికి అనుమతి ఇష్టు.” అని ప్రార్థించారు.

అప్పుడు రాముడు వానరులతో ఇలా అన్నాడు. “మీరందరూ అయోధ్యకు వచ్చి నా ఆతిధ్యము స్వీకరించడం కన్నా నాకు ప్రియం కలిగించే విషయం ఇంకా విముంటుంది. మీరందరికీ ఇదే నా ఆహ్వానము. మీరందరూ అయోధ్యకు రండి. సుగ్రీవా! నీవు, నీ వానరనాయకులు, వానర సైన్యముతో సహా విమానము ఎక్కు. విభీషణా, నీవు నీ సచివులు, నీ అనుచరులతో సహా విమానము ఎక్కు.” అని అన్నాడు. అంతే.

జిలబిల మంటూ వానరవీరులు, రాక్షస వీరులు అందరూ ఆ విమానము ఎక్కురు. అందరూ ఎక్కున తరువాత ఆ విమానము గాలిలోకి ఎగిలంది. ఆ విమానములో వానరులు, భల్యాకములు, రాక్షసులు అందరూ విమాత్రం అసాకర్షం లేకుండా వోయిగా కూర్చుని ప్రయాణం చేస్తున్నారు.

(పుష్టకవిమానములో ఎంతమంది ఎక్కునా మరొకలకి చోటు ఉంటుంది అని మనకు నానుడి. అది కేవలం పుష్టక విమానము చాలాపెద్దది అని చెప్పడానికి అతిసయోక్తి గా అనుకోవచ్చ.).

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఇరవై ఒకటవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము
ఇరవై రెండవ సర్ద.

సీతారామలక్ష్మణులు, సుగ్రీవాదులు వానర సైన్యము ఎక్కున పుష్టక విమానము ఆకాశంలో ఎగురుతూ అయోద్ధ్యావైపు నెమ్మిదిగా సాగిపోతూ ఉంది. రాముడు సీతను తన పక్కన కూర్చోబెట్టుకొని ఇలా అంటున్నాడు.

“సీతా! అటు చూడు! ఆకాశంలో నుండి లంక ఎంత సుందరంగా కనపడుతూ ఉందో. అది విశ్వకర్మ త్రికూట పర్వత శిఖిరము మీద అందంగానిల్చించిన స్వర్ణ లంక. అదుగో. అదే యుద్ధభూమి. అక్కడే కోటాను కోట్ల మంది రాక్షసులను తన మూర్ఖత్వానికి బలిపెట్టాడు రావణుడు. వాళ్ల రక్తం ఏరుల్లాగా వోలించాడు. అక్కడే రావణుడు నా చేతిలో మరణించాడు. అదుగో అక్కడే కుంభకర్ణుడు పడిపోయాడు. ఇక్కడ ప్రహస్తుడు చంపబడ్డాడు. ఇదిగో ఇక్కడే హనుమంతుడు ధూమ్రాక్షుని సంహరించాడు. అదుగో అక్కడే లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తునుచంపాడు. ఆ పక్కనే అంగదుడు

వికటుడు అనే రాక్షసుని చంపాడు. ఈ యుద్ధభూమిలోనే విరూపాక్షుడు, మహావార్ణవుడు, మహేశాదరుడు, అకంపనుడు, త్రితిరస్సు, అతికాయుడు, దేవాంతకుడు, నరాంతకుడు, మొదలగు రాక్షస వీరులు చంపబడ్డారు. వారే కాదు మత్తుడు, కుంభకర్ణుని కుమారులైన నికుంభుడు, కుంభుడు, వజ్రదంపుడు, దంపుడు ఇంకా చాలా మంచి రాక్షస వీరులు చంపబడ్డారు.

అదుగో అక్కడే నేను మకరాక్షుడిని చంపాను. అకంపనుడు, నోణితాక్షుడు, యూపాక్షుడు, ప్రజంఘుడు, విద్యుజ్జీవ్యుడు, యజ్ఞరత్నవు, సుప్తఘ్నుడు, సూర్యరత్నుడు, బ్రహ్మరత్నవు కూడా ఇక్కడే చంపబడ్డారు. సీతా! అక్కడే రావణుని కళేబరము పడి ఉంటే, రావణుని భార్య మండిదలి రావణుని శలీరము మీద పడి ఏడిచించి.

సేతువు మీద మేము సముద్రమును దాటిన తరువాత మేమందరమూ అక్కడే విడిచి చేసాము. అదే సగర చక్కవర్తి మనుమలు తవ్విన సముద్రము. దాని మీదనే నలుడు సేతువును నిర్మించాడు. సీతా! చూడు ఈ సముద్రము ఎంత విశాలంగా ఉందో. సీతా! అదే మైనాక పర్వతము. ఆ పర్వతమే హనుమంతుడు నిన్న వెతుకుతూ సముద్రము దాటుతుంటే, ఆయనకు ఆశ్రయము ఇవ్వడానికి ప్రయత్నించింది. అక్కడే వానర సేన సేతువు మీదుగా సముద్రమును దాటారు. అదుగో అక్కడే విభీషణుడు నా వద్దకు వచ్చి నన్న కలిసాడు. ఆ ప్రదేశము నుండే సేతువును కట్టడం మొదలెట్టాము. దానినే సేతుబంధము అంటారు. (ప్రస్తుతము ధనుష్టాలీ అనే ప్రదేశముగా చెబుతారు.) అట పరమ పవిత్రమైన పుణ్యస్థలము. సీతా

సీతా! అటుచూడు! మనకు కిష్కింధకు వస్తున్నాము. ఆ కనిపించేదే కిష్కింధా నగరము. ఆ నగర పలసరములలోనే నేను వాలిని చంపాను.” అని అన్నాడు రాముడు.

ఆ కిష్కింధా నగరమును చూచి సీత రామునితో ఇలా అంది. “మనము ఈ కిష్కింధలో ఆగి సుగ్రీవుని అంతఃపుర స్తోలు అయిన తార మొదలగు వాలిని కలుసుకొని, వాలిని కూడా అయోధ్యకు తీసుకొని వెళదాము.” అని అన్నాడి. దానికి రాముడు సంతోషంగా ఒప్పుకున్నాడు. పుష్టక విమానము కిష్కింధలో ఆగింది. అప్పుడు రాముడు సుగ్రీవునితో ఇలా అన్నాడు. “సుగ్రీవా! మీరు, వానర నాయకులు తమతమ భార్యలను కూడా తీసుకురండి. అందరూ కలిసి పుష్టకము ఎక్కుండి అయోధ్యకు వేందాము. సుగ్రీవా! నీ భార్యలను తీసుకురమ్మని సీత పదే పదే చెప్పింది. త్వరగా తీసుకురా!” అని అన్నాడు రాముడు.

వెంటనే సుగ్రీవుడు తన అంతఃపురమునకు వెళ్లాడు. తారనుచూచి ఇలా అన్నాడు. “తారా! నిన్ను, నా ఇతర భార్యలను కూడా అయోధ్యకు తీసుకు రమ్మని రాముడు ఆదేశించాడు. నీవు త్వరగా ప్రయాణమునకు సిద్ధం కండి. మీరందరూ అయోధ్యలో రాముని తల్లులను చూడవచ్చును.” అని పలికాడు సుగ్రీవుడు.

ఆ మాటలు విన్న తార, సుగ్రీవుని భార్యలందరనీ పిలిచింది. “రాముని ఆదేశాను సారము మనమందరమూ అయోధ్యకు వేణున్నాము. అక్కడ రాముని వైభవమును చూద్దాము. త్వరగా రండి.” అని పలికింది. వెంటనే తారతో సహ అంతఃపుర కాంతలందరూ పుష్టక

విమానము ఎక్కురు. విమానము పైకి ఎగిలింది. బుప్పుమూక పర్వతము మీద ఎగురుతూ ఉంది. అప్పుడు రాముడు ఇలా అన్నాడు.

“సీతా! ఆ కనపడునదే బుప్పుమూక పర్వతము. ఇక్కడే నేను సుగ్రీవుని కలుసుకున్నాను. మాతు మైత్రీ బంధము ఇక్కడే జరిగింది. అదే పంపానటి తీరము. ఇక్కడ కనపడే సుందర దృష్టములనుచూచి నేను నిన్న తలచుకుంటూ ఎంతగానో విలపించాను. ఈ పంపాతీరమున ఉన్నదే శబలి ఆశ్రమము. అక్కడే నేను శబలని కలుసుకున్నాను. అదుగో అక్కడే నేను కబంధుని చంపాను. అతడే నన్న సుగ్రీవుని కలుసుకోమని చెప్పాడు.

సీతా! మనం జనస్థానమునకు వచ్చాము. నిన్న వెతుకుకుంటూ వస్తుంటే ఇక్కడే మేము జటాయువును కలుసుకున్నాము. నీ కోసరము జటాయువు తన ప్రాణాలు అర్పించింది ఇక్కడే. అదుగో పర్షపాల. అక్కడే నిన్న రావణుడు నేను లేసి సమయములో అపహరించాడు. నీకు తెలుసు కదా! నేను అక్కడే కదా త్రిశిరస్సునూ, ఖరుడిని, దూషణుడిని, వాలి సైన్యమును హతమార్చింది. మనం గోదావరి తీరంలో పొతున్నాము. అదుగో అదే అగస్తుని ఆశ్రమము. ఆ పక్కదే సుతీక్ష్ణుని ఆశ్రమము. అదే శరభంగాశ్రమము. ఇక్కడికే ఆ నాడు దేవేంద్రుడు వచ్చాడు. అటు చూడు,,, ఆ ఆశ్రమ ప్రాంతములలో మునులు అటు ఇటు తిరుగుతున్నారు.

ఇప్పుడు మనము విరాధుడిని చంపిన ప్రదేశమునకు వచ్చాము. ఇక్కడే అత్తి మహాముని ఆశ్రమము ఉంది. ఇక్కడే నువ్వు ఆనసూయను చూచావు. ఇప్పుడు మనము చిత్రకూట

పరవత్ప్రాంతమును చేరుకున్నాము. ఇక్కడే నన్న భరతుడు తిలగి రాజ్యభారము వహించమని వేడుకున్నాడు.

సీతా! అదే యమునా నది ఒడ్డున ఉన్న భరద్వాజుని ఆత్మముము. అది దాటగానే కనిపించేది పరమ పవిత్రమైన గంగానది. ఆ గంగానది తీరమున ఉన్నదే గుహలడు పరిపాలించే శ్యంగిభేర పురము. అదే సరయూ నది. అయోధ్య నగరము పక్కనుండి ప్రవహించే సరయూ నది. సీతా! చూడు. మనము అయోధ్యకు వచ్చాము. అదే అయోధ్య. నమస్కరించు. ఇదే మా తండ్రిగారు దశరథుడు పరిపాలించిన అయోధ్యనగరము.” అని అన్నాడు రాముడు.

రాముడు ఆ మాటలు అనగానే విభీషణుడు, సుగ్రీవుడు, వానరులు, రాక్షసులు బిలా బిలా పైకి లేచారు. అందరూ ఆకాశం నుండి అయోధ్య నగర సొందర్యములను కనులారా చూస్తున్నారు. తెల్లని మేడల వరుసలు, విశాలమైన రాజవీధులు, ఏనుగులు, గుర్తుములు అటు ఇటు తిరుగుతుంటే ఇంద్రుని రాజధాని అమరావతివలె శోభిల్లతున్న అయోధ్యనగరమును అందరూ పుష్టకవిమానము నుండి చూచారు.

యుద్ధకాండము
ఇరువటి నాలుగవ సర్ట.

రాముడు వెంటనే అయోద్ధులో బిగలేదు. విమానమును భరద్వాజుని ఆశ్రమ పరిసరములలో దింపించాడు. పదునాలుగు సంవత్సరముల తరువాత, పంచమీ తిథి యందు రాముడు భరద్వాజ ఆశ్రమములో అడుగుపెట్టాడు. భరద్వాజమునికి సమస్నానించాడు. ఆయన ఆశీర్వాదములను అందుకున్నాడు. “ముసీంద్రా! తమరు క్షేమమే కదా! అయోద్ధులో అందరూ క్షేమమే కదా! భరతుడు, శత్రుఘ్నుడు, మా తల్లులు కొసల్యాసుమిత్రకైయ క్షేమంగా ఉన్నారా! భరతుడు పరిషాలన చక్కగా సాగిస్తున్నాడా!” అని అడిగాడు.

రాముడు అడిగిన ప్రశ్నలకు భరద్వాజుడు ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పాడు. “రామా! భరతుడు నీకోసరమే కళలో వత్తులు వేసుకొని ఎదురుచూస్తున్నాడు. వాదుకలను సింహసనము మీద పెట్టి నీ బదులు రాజ్యపాలన సాగిస్తున్నాడు. అంతఃపురములో అందరూ క్షేమంగా ఉన్నారు. రామా! నీ తండ్రి మాట ప్రకారము నీవు నీత, లక్ష్మణులతో సహా అరణ్యములకు వెళుతుంటే నాకు చాలా జాలి కలిగింది. కాని ఇప్పుడు నీవు రాక్షస సంహరము చేసి విజయుడై వచ్చిన తరువాత అపరిమితమైన ఆనందం కలిగింది.

నీవు జనస్థానములో ఉండగా రాక్షసులను చంపడం, నీ భార్య సీతను రాక్షసుడు అపహారించడం తెలిసి చాలా బాధపడ్డాను. మాలీచుడు మాయాలేడి రూపంలో నిన్న దూరంగా తీసుకొని వెళుతే,

నీ భార్త సీతను, రాజుసరాజు అపహరించడం, లంకకు తీసుకొని వెళ్లడం, నీవు కబింధుని చూడటం, సుగ్రీవునితో స్నేహం చేయడం, వాలిని వథించడం, సీత కోసరం వానరులు వెళ్లడం, హనుమంతుడు సీతను చూడటం, లంకను కాల్పుడం, నీవు లంకకు వేణు రావణుని సరహరించడం, ఇవన్నీ నేను నా తపాశిబిలముతో తెలుసుకున్నాను. అయోధ్యనుండి వచ్చే నా శిష్టులు నాకు అయోధ్యలో వార్తలు ఎప్పటికప్పుడు తెలియబరుస్తుంటారు. నీవు ఈ రోజు ఇక్కడే ఉండి రేపు అయోధ్యకు వెళ్ల. ఈ సమయంలో ఏదైనా వరము కోరుకో! అని అన్నాడు భరద్వాజుడు.

“ఓ మహాముని! మీరు చెప్పినట్టు ఈ రోజు ఇక్కడే ఉంటాను. ఇక్కడి నుండి అయోధ్య వరకూ ఉండే రహదారుల వెంట ఉన్న వృక్షములు అన్నిభుతువులలోనూ ఫలపుష్టములతో, తేనెపట్టులతో కళకళలాడుతూ ఉండే వరమును ప్రసాదించండి.” అని అడిగాడు. భరద్వాజుడు రాముని కోలకను మన్మించాడు. భరద్వాజుని అనుగ్రహింతో, అయోధ్య నుండి భరద్వాజ ఆశ్రమమునకు మధ్య ఉన్న మూడుయోజనముల దూరములో కల వృక్షములు అన్ని ఫలములతో పుష్టములతో, కళకళలాడాయి.. తేనెలు కురుస్తున్నాయి. రాముడు తనతో వచ్చిన వానరులను దృష్టిలో పెట్టుకొని ఆ వరం అడిగాడు. వెంటనే వానరములు అన్ని ఆ వృక్షములకు కాసిన కాయలను పండ్చను, తేనె పట్టులను తృప్తిగా ఆరగించారు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూటి ఇరువటి నాలుగవ సర్ద సంపూర్ణము

ఓం తత్త్వత్ ఓం తత్త్వత్ ఓం తత్త్వత్

రాముడు అయోద్ధ్య దలదాపులకు చేరుకున్నాడు. ఇష్టుడు ఏం చెయ్యాలి. భరతునికి ఈ వార్త ఎలా తెలివొలి అని ఆలోచించాడు. హనుమంతుని పిలిచాడు. అతనితో ఇలా అన్నాడు.

“హనుమా! నీవు ఇక్కడి నుండి శృంగిభేరపురము వెళ్ల. అక్కడ నా మిత్రుడు గుహలడు అనే నిషాదులకు రాజు ఉన్నాడు. అతని క్షేమములు అడుగు. అతనికి నా రాక గులంచి చెప్పు. నేను క్షేమంగా ఉన్నానని గుహలనికి తెలియజెయ్య. అతడు నీకు అయోద్ధ్యకు వెళ్లే మార్గము గులంచి, భరతుడు ఉన్న ప్రదేశము గులంచి చెప్పగలడు. తరువాత అక్కడి నుండి అయోద్ధ్యకు వెళ్ల. అయోద్ధ్యలో ఉన్న వాలి క్షేమములను అడుగు. అక్కడి నుండి నీవు భరతుని వద్దకు వెళ్ల. భరతునికి నా క్షేమము గులంచి సీతా లక్ష్మణుల క్షేమము గులంచి చెప్పు.

నేను నా తండ్రి మాట ప్రకారము 14 ఏళ్ల అరణ్య వాసమును పూర్తిచేసుకొని అయోద్ధ్య చేరుకున్నాను అని చెప్పు. రావణుడు సీతను అపహారించడం, నేను సుగ్రీవునితో స్నేహం చెయ్యడం, వాలిని వథించడం, నీవు సముద్రమును దాటి సీతను చూడటం, నేను వానర సైన్యముతో వారథి దాటి లంకను చేరుకోవడం, రావణుని సంహారించడం, దేవతలు వరాలివ్వడం, నేను నా తండ్రి గాలిని కలుసుకోవడం, అస్త్రాల వివరంగా చెప్పు. నేను విభీషణునితోనూ, సుగ్రీవునితోనూ, కలిసి అయోద్ధ్యకు వచ్చినట్టు చెప్పు.

రాముడు శత్రువుంహారము చేసి విజయుడై తన మిత్రులతో సహా
అయోధ్యకు వచ్చాడని చెప్పు.

నీవు ఈ మాటలు చెబుతూ ఉంటే భరతుని
ముఖుకళవింశతులు గమనించు. నా గులించి భరతుడు మనసులో
విమనుకుంటున్నాడో అతని చూపులు బట్టి, ముఖుములో మారే
రంగులను బట్టి, భరతుని మాటలను బట్టి, తెలుసుకో. ఎందుకంటే
రాజ్యము ఎవరికి అక్కరలేదు? వినుగులు, గుర్తములు,
వంశపారంపర్యంగా వచ్చే రాజ్యము, రాజభోగములు ఎవరికి ఇష్టం
ఉండదు చెప్పు. రాజ్యాధికారము ఎంతటి వాల్మైనా ప్రతీభ పెడుతుంది.
మనసు మారేట్టు చేస్తుంది.

నా ప్రతినిధిగా భరతుడు రాజ్యం చేసినా, 14 ఏళ్లపాటు
భరతుడు అయోధ్యను పాలించాడు. అన్నిభోగాలు అనుభవించాడు.
ఇంక మీదట కూడా తానే రాజ్యము పాలించవలెను అని అనుకోవచ్చు.
భరతునికి ఆ కోలకే ఉంటే, భరతునే అయోధ్యను పాలించమని చెప్పు.
కాబట్టి భరతుని మనసులోని ఆలోచనలను తెలుసుకొని రా! అప్పుడు
నేను అయోధ్యకు రావాలా లేక మరలా అయోధ్యను వదిలి వెళ్లాలా
అనే విషయం నిర్ణయించు కుంటాను. కాబట్టి త్వరగా ఈ విషయం
తెలుసుకొని రా!” అని అన్నాడు రాముడు.

(ఇక్కడ కూడా రాముడు ఒక సామాన్య మానవునిలా
ప్రవర్తించాడు. భరతుని సత్కానిష్టనే శంకించాడు. కానీ రాజసీతిని
పాటించాడు. కైక కోలన వరాలు రెండు. ఒకటి భరతునికి అయోధ్య
రాజ్య పట్టాభిపేకము. రెండు రామునికి 14 ఏళ్లు వనవాసము.

వనవాసము తరువాత రాముడు వచ్చి అడిగితే భరతుడు తిలగి రాజ్యము ఇవ్వాలని ఆ ఒప్పందంలో లేదు. కాబట్టి రాముడు 14 ఏళ్ల తరువాత వచ్చి అడిగినా భరతుడు రామునికి రాజ్యం ఇవ్వనవసరం లేదు. ఇవ్వకపాశే ఉఱుకోవడమో, యుద్ధం చేయడమో రెండే మార్గాలు. అంతే కాకుండా ఆ నాటి ధర్మం ప్రకారం 14 ఏళ్ల వాటు ఎవరైనా తమ ఆస్తిని, రాజ్యాన్ని అన్యాక్రాంతం చేసి, చూస్తూ ఉఱుకుంటే, ఆ తరువాత ఆ ఆస్తిమీద రాజ్యంమీద హక్కు కోల్పోతాడు. అది ద్వాపరంలో 12 ఏళ్లు, కలియుగంలో 12 ఏళ్లుగా ఉంటి. (లిఖిటేషన్ యాక్షలో పాందుపరచబడిన రూల్ ఆఫ్ ఆడ్వాన్ పాసేషన్).

ఇవన్నీ తెలిసిన రాముడు, మర్కుదపూర్వకంగా రాజీనీతిని పాటించాడు. ముందు హనుమంతుని ద్వారా తాను తండ్రి మాటప్రకారము 14 ఏళ్ల వనవాసము పూర్తి చేసుకొని వచ్చినట్టు తెలియపరిచాడు. ఇదే పద్ధతిని పాండులుకూడా పాటించారు. అరణ్యాలజ్ఞాత వాసములు పూర్తిచేసుకొని వచ్చిన తరువాత ద్రుపద పురోహితుని రాయబాలగా పంపారు. తరువాత కృష్ణుడు రాయబారానికి వెళ్లడు. కాకపాశే, రామాయణంలో భరతుడు అనుకున్న మాట ప్రకారం రాజ్యం రామునికి ఇచ్చాడు, సుయోధనుడు యుద్ధం చేసి మరణించాడు, ఇంతే తేడా).

ఆ ప్రకారంగా రాముని వద్దనుండి ఆజ్ఞలను పాంచిన హనుమంతుడు, మనుష్య రూపంలో బయలు దేరాడు. ముందు గంగాతీరంలో ఉన్న శ్వంగిభేర పుర రాజు గుహని వద్దకు వెళ్లడు.

రాముని క్షేమములు తెలిపి, రాముడు భరద్వాజ ఆశ్రమంలో ఉన్నాడని తెలిసాడు. పంచమినాడు ఆశ్రమములో ఉండి, మరునాడు బయలుదేలి వస్తున్నాడు అని కూడా చెప్పాడు. తరువాత హనుమంతుడు అక్కడి నుండి బయలు దేలి, భరతుడు నివసిస్తున్న నందిగ్రామమునకు చేరుకున్నాడు.

నందిగ్రామము అయోధ్య నగరానికి క్రోసెడు దూరంలో ఉంది. అక్కడ భరతుడు మునివృత్తిలో ఉన్నాడు. నార చీరలు ధలించాడు. రాముని అరణ్యవాస క్లేశమును తాను కూడా అనుభవిస్తున్నాడా అన్నట్టు బాగా కృతించిపోయాడు. జడలుకట్టిన వెంటుకలతో, కేవలం ఘలములను మాత్రమే ఆహారంగా తీసుకుంటూ, ఇంద్రియములను అదుపులో ఉంచుకుంటూ, తాపస ధర్మమును స్వీకరించి, రామ వాదుకలను సింహసనము మీద ఉంచి, రామునికి మారుగా అయోధ్య రాజ్యమును వాలించుచున్న భరతుని చూచాడు హనుమంతుడు.

రాజుతో పాటే సేవకులు అన్నట్టు, భరతుని మంత్రులు, సేనాధి పతులు, రాజీవ్ ద్విగులు కూడా కాపొయములు ధలించి ఉన్నారు. వాలితో పాటే అయోధ్య పొరులుకూడా భోగములకు దూరంగా ఉంటూ నారచీరలు ధలించి ఉండటం చూచాడు హనుమంతుడు. భరతుని సమీపించిన హనుమంతుడు భరతునికి నమస్కరించి ఇలా పలికాడు.

“మహారాజా! దండతారణ్యములో నార చీరలు ధలించి వనవాసము చేయుచున్న ఏ రాముని గులించి నీవు కూడా

నారచీరలు ధలించి మునివృత్తి నవలంబించాలో ఆ రాముడు వనవాను కాలమును పూర్తిచేసుకొని భరద్వాజుని ఆశ్రమములో ఉన్నాడు. రేపు ఇక్కడకు రాగలడు. రాముడు నీ క్షేమమును విచాలించమని నన్నుపంచాడు.

భరతా! నీ శోకమును, మునివృత్తిని విడుచిపెట్టు. రాముడు రేపే ఇక్కడకు వస్తున్నాడు. 14 ఏళ్ల తరువాత రాముని నీవు కలుసుకోబోతున్నావు. రాముడు రాక్షస సంహరం చేసి, తన మిత్రులతో సహా వస్తున్నాడు. సీతాదేవి, లక్ష్మణులతో సహా వస్తున్నాడు.”
అనిపలికాడు హనుమంతుడు.

ఒక్కసారిగా అంతటిసంతోషకరమైన వార్త విన్న భరతుడు పట్టుతప్పి నేల మీద పడిపోయాడు. ఆనంద భావైటు భరతుని కళ్లనుండి జాలువారుతున్నాయి. ఆనందంతో భరతుని ముఖం వెలిగిపోతూఉంది. హర్షాతిరేకంతో మూర్ఖపోయాడు. క్షణకాలంలో మూర్ఖనుండి తేరుకున్నాడు. ఆనందంతో హనుమంతుని గట్టిగా కొగలించుకున్నాడు. తన కళ్ల నుండి కారుతున్న ఆనందభావైటో హనుమంతుని తడిపేసాడు. హనుమంతుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

“మహాత్మా! నీవు మనుష్యుడవా! లేక మానుష రూపంలో ఉన్న దేవతా మూర్తివా! నాకు ఇంతటి ప్రియమైన వార్త చెప్పిన నీకు ఏమి ఇవ్వగలను. వెంటనే లక్ష్మినులను, నూరు గ్రామాలను బహుమానంగా ఇస్తున్నాను. పదహారు మంచి కన్ధులను ఇచ్చి నీకు వివాహం చేస్తాను. అంతకు రెట్టింపు సంబ్ములో అందమైన స్త్రీలను నీకు దాసీలుగా పంపుతాను.” అని అన్నాడు.

రాముడు వస్తున్నాడు అనే సంతోషంలో భరతుడు
మునిగిపోయాడు.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము నూట ఇరవై ఐదవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూట ఇరవై ఆరవ సర్ద.

రాముడు వస్తున్నాడు అన్న వార్త విన్న భరతుడు ఆనందాన్ని
పట్టులేకపోతున్నాడు. హనుమంతునితో ఇలా అంటున్నాడు.

“మహానుభావా! చాలా కాలము కిందట అడవులకు వెళ్లన
నా రాముని గురించి సంతోషకరమైన వార్తలు వింటున్నాను.
మానవుడు జీవించి ఉంటే ఏనాటికైనా మంచి వార్తలు వింటాడు అన్న
ఆర్థీకై నిజం అయింది. రాముడు వానరుల సాయంతో రావణుని
జయించాడు అన్నావు కదా! మానవుడైన రామునికి, వానరులకు మైత్రి
ఎలా విర్మడింది. నాకు వివరంగా తెలపండి.” అని అడిగాడు భరతుడు.
అప్పుడు హనుమంతుడు భరతునితో ఇలా చెప్పసాగాడు.

“మహారాజా! నీ తల్లి వరములు కోలనప్పటినుండి, ఆ
వరముల ప్రకారము రాముడు అడవులకు వెళ్లడం వరకూ నీకు
తెలుసు కదా! నీవు అన్నగాలి పాదుకలను తీసుకొని అయోధ్యకు

వచ్చావు). తరువాత కథ చెబుతాను విను.

తరువాత రాముడు, లక్ష్మణుడు, సీతతో కూడి వనవాన కాలము గడపడానికి దండకారణ్యములోకి ప్రవేశించాడు. వారికి విరాధుడు అనే రాక్షసుడు కనపడ్డాడు. రాముడు, లక్ష్మణుడు ఆ విరాధుని చంపి పూడ్చిపెట్టారు. తరువాత శరభంగ మహాముని ఆశ్రమమునకు వెళ్లారు. తరువాత జనస్థానము చేరుకున్నారు. అక్కడ శూర్పణథు అనే రాక్షస స్త్రీ రాములక్ష్మణులను మొహించి సీతను భక్షించబోగా, లక్ష్మణుడు ఆమె ముక్కుచెవులు కోసాడు. ఆమె ఏడుస్తూ వెళ్లపోయింది. ఆమె నోదరులు ఖరదూషణలు, 14,000 మంచి రాక్షసులతో రాముని మీదికి యుద్ధానికి వచ్చారు. వారి నందలినీ రాముడు సంహరించాడు.

తన వారందలినీ కోల్పోయిన శూర్పణథు, లంకాధిశుడైన తన అన్న రావణుని వద్దకు పోయి జిలగిన సంగతి చెప్పి సీతను అపహరించి పగతీర్పుకొమ్మని ప్రోత్సహించింది. రావణుడు మాలీచుడి అనే రాక్షసుని మాయాలేడి రూపంలో సీత వద్దకు పంపాడు. ఆ లేడి తనకు కావాలని సీత కోరడంతో రాముడు ఆ లేడిని తరుముకుంటూ వెళ్లాడు. తరువాత లక్ష్మణుడు వెళ్లాడు. ఆశ్రమంలో ఒంటలగా ఉన్న సీతను రావణుడు సన్మానిసి వేషంలో అపహరించాడు. రావణుడు సీతను లంకానగరమునకు తీసుకొని వెళ్లాడు. తన మంబిరములో ఉంచాడు. తనను వలంచమని బతిమాలుకున్నాడు. సీత రావణునికి లోంగలేదు. తరువాత ఆమెను అశోకవనములో ఉంచాడు.

అక్కడ రాముడు, లక్ష్మణుడు మాయాలేడి రూపంలో ఉన్న మాలీచుని చంపి ఆశ్రమానికి వచ్చారు. సీత కనపడలేదు. సీతను వెతుకుతుంటే వారికి రావణుని చేతిలో మరణించిన జటాయువు కనిపించాడు. తరువాత రాములక్ష్మణులు గోదావరి తీరం అంతా సీత కోసరం వెతికారు. అలా వెతుకుతూ ఉంటే వారికికబంధుడు అనే రాక్షసుడు కనిపించాడు. అతడు చెప్పిన ప్రకారము రాములక్ష్మణులు బుప్పుమూక పర్వతము మీద ఉన్న సుగ్రీవుని కలుసుకున్నారు. ఇద్దల మధ్య గాఢమైన స్నేహం కలిగింది. వారి మధ్య జిలగిన ఒప్పందం ప్రకారం రాముడు సుగ్రీవుని అన్న వాలిని చంపి, సుగ్రీవుని భార్య రుమను అతని వద్దకు వచ్చేట్టు చేసాడు. అలాగే సుగ్రీవుని కిష్కింధకు రాజును చేసాడు. దానికి బదులుగా సుగ్రీవుడు, తన అధినంలో ఉన్న పదికోట్ల మంది వానరులను నలుభిక్షలకూ పంపి సీత కోసరం వెతికించాడు.

దక్షిణ బిక్కగా వెళ్లిన వానరులలో నేనూ ఒకడిని. నా పేరు హనుమంతుడు. మేము సీతను వెతుకుతూ వెళుతుండగా, సంపొతి అనే జటాయువు నోదరుడు మాకు రావణుని గులించి చెప్పాడు. నేను నూరుయోజనముల దూరం ఉన్న సముద్రమును దాటి లంకలో ప్రవేశించి, అశోకవనంలో రాక్షస స్త్రీల మధ్య ఉన్న సీతను చూచాను. రాముడు గుర్తుగా ఇచ్చిన ఉంగరమును ఆమెకు ఇచ్చాను. ఆమె కూడా నాకు తాను ధలించిన చూడామణిని ఆనవాలుగా ఇచ్చింది. నేను ఆ చూడామణిని తెచ్చి రామునికి ఇచ్చాను. సీతను చూచాను అని తెలియజేసాను. రాముడు ఎంతో సంతోషించాడు. లంక మీదకి దండెత్తడానికి సిర్థయించుకున్నాడు రాముడు.

సుగ్రీవునితో సహా కోటాను కోట్ల మంచి వానరులతో అందరం దక్షిణ సముద్ర తీరం చేరుకున్నాము. సముద్రమునకు అడ్డంగా సేతువును నిర్మించాము. ఆ సేతువు మీదుగా సముద్రమును దాటి లంకలో ప్రవేశించాము. వానరులకు రాళ్ళసులకు ఫోరయుద్ధం జరిగింది. ఆ యుద్ధంలో రాముడు రావణుని, కుంభకర్ణుని, ఇంద్రజిత్తును, చంపాడు. తరువాత దేవతలందరూ వచ్చి రాముని స్లాఫుంచి వరాలు ఇచ్చారు. తరువాత రాముడు సీత తో సహా పుష్టకమిమానమును ఎక్కు, వానరులలో, రాళ్ళసులతో సహా కిష్కింద మీదుగా అయోధ్యకు వచ్చాడు. ప్రస్తుతము భరద్వాజ ఆశ్రమములో ఉన్నాడు. రేపు పుష్టమీ నక్షత్రము నందు నీవురాముని చూడగలవు.” అని హనుమంతుడు రామకథను సంక్షిప్తంగా, మృదుమధురంగా వివరించాడు.

రామకథను విన్న భరతుడు ఆనందంతో పరవశించి బోయాడు. రాముని చూడాలన్న తన కోలక ఇంక ఒక్క దినములో తీరబోతున్నందుకు భరతుని మనసు ఆనందడోలికలలో తేలిపోయింది.

శ్రీమద్రామాయణము
యుద్ధకాండము ఇరవై ఆరవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం ఓం తత్సత్త్వం

యుద్ధకాండము
ఇరవై ఏడవ సర్ద.

భరతునికి సర్వం అవగతమయింది. రాముని స్వాగతించడానికి ఘనంగా ఏర్పాట్లు చేయసాగాడు. వెంటనే తన తమ్ముడు శత్రుఘ్నుని పిలిచాడు. అతనికి ఈ విధంగా ఆజ్ఞలు ఇచ్చాడు.

“శత్రుఘ్నా! మన అన్న రామునికి ఘనస్వాగతం చెప్పాలి. అయోధ్యను దేవేంద్రునిగరం వలె అలంకరించాలి. దేవతా పూజలు జరిపించు. నాలుగు రోడ్ల కూడలిలో ఉన్న మండపములను పూలతో అలంకరించు. వాధ్యగోప్యులు ఏర్పాటుచేయించు. సూతుల చేత పురాణ ప్రచనములు ఏర్పాటు చేయించు. వంది మాగధులను పిలిపించు. వారు ఇచ్ఛాకు వంశమువాలి స్తోత్రమితములను వల్లించాలి. నానా రకములైన వాధ్యములతో నగరం మార్చిగిపోవాలి. వేశ్వలతో సృత్యగీతములు ఏర్పాటు చేయించు. రామునికి స్వాగతం పలకడానికి నగరంలో ఉన్న అమాత్యులు, అంతఃపుర స్త్రీలు, రాజమాతలు, సైన్యాధికారులు, సైన్యములు, జానపద స్త్రీలు, వేదబ్రాహ్మణులు, క్షత్రియ కుమారులు, గణ నాయకులు, అందరూ బయలుదేరాలి. అందరూ రామునికి ఘనస్వాగతం చెప్పాలి.” అని ఆదేశించాడు.

శత్రుఘ్నుడు వెంటనే ఆయాపనులుచేసేవాలని పిలిపించి వాలికి ఆయాపనులుచేయమని అప్పగించాడు. అయోధ్య నగరంనుండి నందిగ్రామము వరకు ఉన్న దారులను గోతులను పూడ్చి శుభ్రం చేసారు. కస్తూరి కలిపిన సీరు జల్లారు. శుభ్రప్రదంగా పేలాలు, పూలుచల్లారు. అయోధ్యనగరం నిండా విజయ పతాకములను ఎగురవేసారు.

ఇంక అయోధ్యానగర పొరులు తమ తమ ఇండ్లను తమ ఇంట్లో పెళ్లి జిరుగుతుంటే ఎలా అలంకరించుకుంటారో ఆ విధంగా అలంకరించారు. రాజ మార్గములను చల్లని నీటితో తడిపి, రంగవల్లరులు తీచ్చిదిద్దారు. మార్గముల ఇరు పక్కలా పూలమాలలలో అలంకరించారు. జయింతుడు, విజయుడు, సిద్ధార్థుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలకుడు, సుమంత్రుడు మొదలగు మంత్రులు రామునికి ఎదురు వెళ్లారు. కొంతమంచి ఏనుగుల మీద, కొంత మంచి గుర్తములమీద, మరి కొంత మంచి రథముల మీద వెళ్లారు. చేతిలో ఆయుధములు ధరించిన కాళ్లలము కూడా వాల వెంట బయలు దేలింది.

దశరథుని భార్యలు కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి, ఇతర అంతఃపుర స్త్రీలతో సహి నంబిగ్రామము చేరుకున్నారు. భరతుడు రాముని పొదుకలను తిరస్సుమీద పెట్టుకొని రామునికి ఎదురు వెళ్లాడు. ఆయన వెంట తెల్ల గొడుగులు, తెల్ల వింజామరలు, రాజలాంఘనాలు వెళ్లాయి. భేలిమ్ముదంగ ధ్యానములు మిన్నుముట్టాయి. వంచి మాగధులు రథువంశ చరిత్రను కీర్తిస్తున్నారు. బ్రాహ్మణులు వేదములను వల్లిస్తున్నారు. వర్తకులు చేతిలో పూలమాలలతో రామునికి స్వాగతం పలకడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. గుర్తుపు డెక్కల చష్టాలతోనూ, ఏనుగు ఫుంకారాలతోనూ, రథముల ధ్వనులతోనూ ఆ ప్రాంతం అంతా మార్పుగిపోతూ ఉంది.

రామునికి స్వాగతం పలకడానికి సర్వం సిద్ధం అయింది. ఇంకా రాముడు రాలేదు. భరతునికి అనుమానం వచ్చింది. హనుమంతుని పిలిచి ఇలా అన్నాడు. “నీ మాటలు నమ్మి నేను ఇన్ని

విర్మాట్లు చేసాను. రాముడు ఇంకా రాలేదు. నీవు నీ వానరసహజమైన చపల చిత్తంతో ఇదంతా చెప్పలేదు కదా! లేకపోతే రాముడు ఇంకా ఎందుకు రాడు?” అని అన్నాడు.

హనుమంతుడు భరతుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

“మహారాజా! భరద్వాజముని ఆశ్రమము పొడుగునా ఫలవ్యక్తములు, వాటికి ఫలములు, తేనెపట్టులు ఉన్నాయి కదా. వాటిని ఆస్తాదిన్నా మార్గమధ్యంలో వస్తూ ఉన్న వానరుల కలకలము వినబడుతూ ఉంది కదా! ప్రస్తుతము వానరసేనలు గోమతీ నదిని దాటుతున్నాయి.

త్వరలోనే ఇక్కడకు చేరుకుంటాయి. భరద్వాజమునికి ఇంద్రుడు ఇచ్ఛిన వరం చేత దాలి పొడుగునా ఫలవ్యక్తములు, తేనెపట్టులు సమృద్ధిగా ఉన్నాయి. ఆ కారణంగానే పూర్వము నీకు, నీ సేనలకు భరద్వాజ ముని ఆతిధ్యం ఇవ్వగలిగాడు. అదుగో అక్కడు దుమ్ము పైకి రేగుతూ ఉంది. వానరులు ఆ వనములో ప్రవేశించి ఉంటారు.

మహారాజా! అదుగో పుష్టక విమానము. పూర్వము విశ్వకర్మసిల్పించి, బ్రహ్మకు ఇస్తే దానిని బ్రహ్మ కుబేరునికి ఇచ్చాడు. ప్రస్తుతము అది రావణుని తమ్ముడు, లంకకురాజు అయిన విభీషణుని వద్ద ఉంది. అందులోనే మేమందరమూ లంకనుండి ఇక్కడకు వచ్చాము. ఆ విమానములోనే రాముడు, సీత, లక్ష్మణుడు, సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు, అంతఃపుర స్త్రీలు అందరూ ఉన్నారు.

అంతలో పుష్టకము నేల మీదకి బిగుతూ ఉంది. కింద ఉన్న వారు అదుగో రాముడు వచ్చేసాడు అని కేలంతలుకొడుతున్నారు.

హర్షధ్వనాలు చేస్తున్నారు. అందరూ తలలు పైకి ఎత్తి విమానము వంక చూస్తున్నారు. భరతుడు చేతులు ఓడించి పైకెత్తి రాముని వంక చూస్తున్నాడు. విమానము కిందికి ఏగింబి. విమానము పైన నిలబడి ఉన్న రామునికి భరతుడు కింది నుండి నమస్కరించాడు. పుష్టకము నెమ్మాదిగా నేలమీదికి ఏగింబి.

భరతుడు విమానము పైకి ఎక్కు రామునికి అభివాదము చేసాడు. రాముడు భరతుడిని రెండు బుజములు పట్టుకొని లేవనెత్తి గట్టిగా కొగలించుకున్నాడు. తరువాత భరతుడు లక్ష్మణుని వద్దకు, సీత వద్దకు ఏటియి తన ప్రవర చెప్పుకుంటూ నమస్కరించాడు. తరువాత భరతుడు సుగ్రీవుని, జాంబవంతుని, అంగదుని, మైందుని, ద్వావిదుని, బుషభుని మొదలగు వానరఫీరులను కలుసుకొని వాలని కొగలించుకున్నాడు. తరువాత సుఖేణుని, నలుని, గవాక్షుని, గంధమాధనుడిని, శరభుని, పనసుని కూడా కొగలించుకొని తన అభినందనలు తెలిపాడు. అప్పుడు ఆ వానరులు అందరూ మానుష రూపంలో భరతునికి నమస్కరించారు. కుశలము అడిగారు.

తరువాత భరతుడు కిష్కింధాధిపతి సుగ్రీవుని

కొగలించుకొని ఇలా అన్నాడు. “సుగ్రీవా! ఈ రోజునుండి మేము అన్నదమ్ములము నలుగురము కాము. సీతో పాటు వదుగురము. సీవు మా నలుగులకీ సోదర సమానుడివి. విభీషణా! మా అదృష్టము చేత సీవు నీ అన్నను వచిలి రాముని పఞ్చాన చేలి రామునికి సాయం చేసావు. లేకపోతే రాముని కార్యముచాలా కష్టం అయి ఉండేబి.” అని అన్నాడు. వెంటనే శత్రుఘ్నుడు రాములక్ష్మణులకు నమస్కరించాడు.

వచిన సీతకు నమస్కరించాడు. రాముడు పక్కనే నిలబడిఉన్న తన తల్లి కొసల్లు వద్దకు వెళ్లాడు. ఆమె పాదములకు నమస్కరించి ఆమె ఆశీర్వాదము తీసుకున్నాడు. తరువాత సుఖిత్త, కైకలకు నమస్కరించాడు. తరువాత కులగురువు వశిష్టునికి నమస్కరించాడు. తరువాత పురజనులను చూచి అభివాదము చేసాడు. వారందరూ పెద్దగా ముక్కతకంరంతో రామునికి స్వాగతం పలికారు. అశేషప్రశాస్తికము ఎత్తిన చేతులు పట్టిన దోసిళ్లతో ఆ ప్రాంతము పద్మసరోవరము మాదిల భాసించింది.

తరువాత భరతుడు తాను దండకారణ్యములో రాముని వద్దనుండి తీసుకున్న పాదుకలను మరలా రాముని పాదములకు తొడిగాడు. రామునితో ఇలాఅన్నాడు. “రామా! ఆ నాడు నేను నీ వద్దనుండి నీ పాదుకలను తీసుకున్నాను. మరలా ఈ నాడు నీ రాజ్యమును, నీ పాదుకలను నీకే భక్తితో సమర్పిస్తున్నాను. నీవు అయోధ్యకు తిలిగి వచ్చి అయోధ్యను పరిపాలించవలెనని కోరుతున్నాను. నీ రాజ్యము నీకు అప్పగించి నాజిన్న చరితార్థము చేసుకున్నాను. నీవు నాకు రాజ్యము అప్పగించిన తరువాత ఈపదునాలుగేళ్లలో కోశగారమును, గృహములను, సైన్యమును పచింతలు పెంచాను. ” అని రాజ్యమును రామునికి అప్పగించాడు భరతుడు.

తరువాత రాముడు పుష్టక విమానమును భరతుని ఆశ్రమమునకు వేణిచ్చాడు. విమానము భరతుని ఆశ్రమము చేరుకుంది. రాముడు, సీత, లక్ష్మణుడు, భరతుడు, సత్యముడు, వానర

ప్రముఖులు, వానర సైన్యము అంతా విమానము దిగారు. తరువాత రాముడు పుష్టక విమానమునకు నమస్కరించి “ఓ విమానమా! నీవు కుబేరునికి చెందిన దానవు. తిలగి నీవు నీ అభిపత్తి కుబేరుని వద్దకు ఎశ.” అని ఆదేశించాడు. రాముని ఆదేశము ప్రకారము ఆ పుష్టక విమానము తన పూర్వాన్ని యజమాని కుబేరుని వద్దకు ఎగిలపోయింది.

తరువాత రాముడు తన కులగురువు వశిష్టుని పాదములకు భక్తితో నమస్కరించాడు. అందరితో పాటు ఆశీనుడయ్యాడు రాముడు.

శ్రీమద్రామాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఇరువది విడవ సర్ద సంపూర్ణము
ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్

యుద్ధకాండము
నూట ఇరువది ఎనిమిదవ సర్ద.

నలుగురుఅన్నదమ్ములు, ముగ్గురు తల్లులు, కులగురువు వసిష్టుడు ఆశీనులయ్యారు. ముందుగా భరతుడు లేచి రామునికి నమస్కరించి ఇలా అన్నాడు.

“రామా! 14 ఏళ్ళకిందట మా తల్లిగాలి మాట మన్మించి నాకు ఈ రాజ్యము అప్పగించావు. ఆనాడు నీవు నాకు ఇచ్చిన రాజ్యమును 14 ఏళ్ళ తరువాత తిలగి నీకే అప్పగిస్తున్నాను. నీతో పాశిస్తే

నేను లేగదూడను. నీవంటి బలము కలిగిన వ్యషభము మోయగలిగిన ఈ రాజ్యభారమును నా వంటి లేగదూడ మోయలేదు.

పుత్రసంతానము లేసి మన తండ్రి గారు. తన రాజ్యమునకు ఉత్తరాదికాథ కోసరము యజ్ఞయాగములు చేసి నలుగురు పుత్రులను కన్నాడు. అందులో పెద్దవాడిపై న నీవు ఈ అయోధ్యకు ఉత్తరాధి కాలవి. ఆ ఫలితమును చూడకుండానే మన తండ్రిగారుపరమపదించారు. ఆయన కోలికను నీవు తీర్మకవణే ఆయన పద్మ శ్రమకు ఫలితం దక్కాదు. మామిడి మొక్కను తెచ్చి పాతి పోషించి అది పెద్దదై ఫలములు ఇవ్వక పణే ఎలా ఉంటుందో, అలాగే నీవు రాజ్యము చేయకపణే అలా ఉంటుంది. మన తండ్రిగాల కోలికనెరవేరదు.

అంతే కాదు ఈ అయోధ్య ప్రజలందరూ నిన్న రాజుగా చూడాలని కోలికతో ఉన్నారు. వాలి కోలిక తీర్మ, ఆకాశములో సూర్యచంద్రులు, జ్యోతిష్ఠకము ఉన్నంతకాలము నీవు ఈ భూమిని పాలించాలి. కాబట్టి రాము! ఈ రోజుకు విశ్రాంతి తీసుకో. రేపే నీ పట్టాభిషేకము. పొద్దుటే మంగళస్నానము ఆచలించాలి. అందుకని తొందరగా నిద్రకు ఉపక్రమించు. రేపుఉదయం మంగళవాద్యములతో, వందిమాగధుల కైవారములతో నిద్రలేద్దవుగాని.” అని అన్నాడు భరతుడు.

భరతుని మాట మన్మించాడు రాముడు. మరునాడు ఉదయం రాముడు క్షురకర్మచేయించుకున్నాడు. ముందుగా భరతుడు మంగళ స్నానము చేసాడు. తరువాత రాముని చేత మంగల స్నానం చేయించారు. ఒంటికి చందనాదులు పులిమారు. రాముని

పుష్టమాలలతో అలంకరించారు. విలువైన వస్త్రములను రాముని చేత ధరింపజేసారు. శత్రుఘ్నుడు దగ్గర ఉండి రామునికి, లక్ష్మణునికి అలంకరణలు చేయించాడు. అంతఃపురములో అత్తగార్లు ముగ్గురూ సీతకు మంగళ స్నానం చేయించి, జగన్నోహనంగా అలంకరించారు. తరువాత కొసల్నా వానర వీరుల భార్యలందరికి మంచి మంచి వస్త్రములు, ఆభరణములు ఇచ్చి అలంకరింపజేసింది.

తరువాత శత్రుఘ్నుడు రథమును తీసుకొని వచ్చాడు. ఆ రథమునకు సుమంతుడు సారథిగా ఉన్నాడు. రాముడు ఆ రథమును ఎక్కాడు. రామునితో వాటు సుగ్రీవుడు., విభీషణుడు, అంగదుడు కూడా స్నానపానాదులు గావించి, అలంకరించుకొని వెళ్లారు. సుగ్రీవుని భార్యలు, సీతతో కలిసి అయోధ్యానగరము చూడవలెనని వెళ్లారు. అక్కడ అయోధ్యలో మంతులందరూ వసిస్తుని కలిసి పట్టాభిషేకమునకు చేయవలసిన ఏర్పాట్లు గురించి ఆలోచిస్తున్నారు.

మంతులైన అనోకుడు, విజయుడు, సిద్ధార్థుడు నగరములో చేయవలసిన పనులు గురించి ఆలోచిస్తున్నారు. రామపట్టాభిషేకము అత్యంత వైభవంగా చేయవలెనని నిర్ణయించారు. తరువాత మంతులందరూ రాముని కలుసుకోడానికి రాముని వద్దకు బయలుదేరారు. రాముడు కూడా రథమునెక్కి అయోధ్యకు బయలుదేరాడు. భరతుడు రథం నడుపుతున్నాడు. శత్రుఘ్నుడు రామునికి గొడుగుపట్టాడు. లక్ష్మణుడు రాముని పక్కన నిలబడి వింజామరలు వీస్తున్నాడు. లంకాధీశుడు, రాక్షసరాజు విభీషణుడు మరొక పక్క నిలబడి రామునికి వింజామర వీస్తున్నాడు. ఆకాశంలో దేవతలు బుధులు నిలబడి రాముని ఆశీర్వదిస్తున్నారు.

సుగ్రీవుడు ఒక ఏనుగును ఎక్కు రాముని అనుసరించాడు. వానరులందరూ మనుషుల రూపంలో ఏనుగుల మీద బయలు దేరారు. దుందుభులు, శంఖములు ధ్వనిస్తూ ఉండగా రాముడు అయోధ్య నగరమునకు బయలుదేరాడు. ముందు కాళ్ళలము నడుస్తూ ఉంది. వెనుక రాముని రథం వస్తూ ఉంది. అయోధ్య పురవీధులగుండా వెళుతుంటే అయోధ్య ప్రజలు రాముని నయనానందకరంగా చూస్తున్నారు.

పొరులందరూ జయజయ ధ్వనాలు చేస్తున్నారు. రాముని వెనుక పొరులు కూడా నగరానికి బయలుదేరారు. తన చుట్టూ ఉన్న మంత్రులు, బ్రాహ్మణులతో రాముడు ఇంద్రుని వలె ప్రకాశించాడు. ముందు మంగళ వాద్యములు, తూర్పునాదములు, వెనుక వంబిమాగధుల స్తోత్రపొతములు, ఆ వెనుక బ్రాహ్మణుల వేదఫలోషలు మిస్తుముట్టగా రాముడు అయోధ్యనగర ప్రవేశము చేసాడు. అక్షతలు, బంగారము, గోవులు, వాల వెంట మనుషులు, కన్ధులు, బ్రాహ్మణులు, వాల వెనుక పండ్లు, మధురమైన భక్తములతో వాహకులు నడుస్తున్నారు.

రాముడు తన మంత్రులతో సుగ్రీవునితో తన స్నేహము గులంచి హనుమంతుడు చేసిన సాహస కృత్తముల గులంచి విపులంగా చెప్పాడు. వానరుల మహత్మార్థములను సాహస కృత్తములను విని అయోధ్యవానులు ఆశ్చర్యపోయారు. రాముడు తనకు విభీషణునికి జలగెన మైత్రి గులంచి, విభీషణుడు తనకు చేసిన సాయము గులంచి కూడా చెప్పాడు. అలా అన్ని విషయములను మచ్చటించుకుంటూ రాముడు అయోధ్యనగరములోకి ప్రవేశించాడు.

ముందుగా రాముడు తన తండ్రి దశరథుడు నివసించిన మంచిరమును చేరుకున్నాడు. భరతునితో ఇలా అన్నాడు. “భరతా! నా నివాసమును సుగ్రీవుడుఉండటానికి విడిచిగా ఇవ్వ.” అని అన్నాడు. వెంటనే భరతుడు సుగ్రీవుని తీసుకొని పోయి రాముని నివాసములో ప్రవేశపెట్టాడు. సుగ్రీవుని నివాసములో శత్రుఘ్నుడు సకల సాకర్మములు కల్పించాడు.

ఇంక పట్టాభిషేకమునకు కావలసిన విర్మాటల్లు మొదలయ్యాయి. సుగ్రీవుడు నలుగురు వానరులను నాలుగు బంగారు కలశములతో సిద్ధం చేసాడు. “మీరు వెళ్లి నాలుగు సముద్రజలములను తెల్లవారేసలకితీసుకొని రండి” అని ఆజ్ఞాపించాడు. ఆ వానరులు వెంటనే బంగారు కలశములతో ఆకాశములోకి ఎగిరారు. జాంబవంతుడు, వేగదల్సిబుపుభుడు కలిసి ఐదువందల నదుల జలములను బంగారుకలశములలో సేకలించారు. సుఖేణుడు తూర్పు సముద్రము నుండి జలమును తీసుకొని వచ్చాడు. బుపుభుడు దక్షిణ సముద్రము నుండి, గవయుడు పడమటి సముద్రమునుండి, నలుడు ఉత్తర సముద్రమునుండి జలములను తీసుకొని వచ్చారు. వానరులు తీసుకొని వచ్చిన జలకలశములను వరుసగా పెట్టారు. అభిషేక జలము సిద్ధంగా ఉందని వసిష్టునికి తెలిపారు.

అప్పుడు వసిష్టుడు సీతా రాములను రత్నములు పొంగిన పిరము మీద కూర్చోపట్టాడు. వసిష్టుడు, వామదేవుడు, జాబాలి, కాశ్యపుడు, కాత్యాయనుడు, సుయజ్ఞుడు, గౌతముడు, విజయుడు, అనే ఎనిమిది మంచి మునులు రామునికి సముద్ర జలములు, నదీజలములతో అభిషేకము చేసారు. ముందుగా బుత్తిక్కుల చేత,

తరువాత కన్నల చేత, మంత్రులచేతా, యోధులచేతా, దేవతలచేత,
గోకపాలకుల చేతా, అభిషేకము చేయించారు. వీరంతా సముద్ర
జలములతోనూ, నదీ జలములతోనూ, ఓషధులు కలిపిన
జలములతోనూ రాముని అభిషేకించారు.

తరువాత వసిష్టుడు బ్రహ్మచేత నిల్చించబడిన
రత్నభూచితమైన రాజు కిలీటమును సభామధ్యంలో ఒక రత్నపీరము మీద
ఉంచాడు. పూర్వము మనుచక్కవర్తి, తరువాత వంశ పరంపరగా
చక్రవర్తులు ఆ కిలీటమును ధలిస్తూ వచ్చారు. తుదకు అట దశరథుని
వద్దకు చేలింది. ఇష్టుడు రాముని శిరస్సును అలంకరించబోతూఉంది.
తరువాత వసిష్టుడు ఆ రత్న కిలీటమును వేదోక్తముగా రాముని శిరస్సు
మీద ఉంచాడు. రాముని శిరస్సు మీద ఉన్న ఆ కిలీటము
నోభాయమానంగా ప్రకాశించింది.

శత్రుఘ్నుడు రాజలాంఘనమైన ధవళ ఘత్తమును పట్టుకొని
రాముని పక్కన నిలబడ్డాడు. వానర రాజు సుగ్రీవుడు తెల్లని
వింజామరను పటుకున్నాడు. రాక్షసరాజు, లంకాభినేత అయిన
విభీషణుడు మరొక వింజామరను పట్టుకున్నాడు. దేవేంద్రుని చేత
ఆదేశింపబడిన వాయుదేవుడు రామునికి బగా ప్రకాశిస్తున్న
నూరు పద్మముల మాలను, ఒక ముక్తావోరమును కానుకగా ఇచ్చాడు.

ఆ పట్టాభిషేక సమయమున దేవతలు, గంధర్వులు పాటలు
పొడారు. అప్పారసలు నాట్యం చేసారు. రాముని పాలనలో భూమి
సస్థశ్శమలంగా సంవత్సరానికి మూడు పంటలతో ఫల పుష్టములతో
కూడిన వృక్షములతో శోభించింది. పట్టాభిషేక సమయమున

రాముడు బ్రాహ్మణులకు లక్ష్మి గోవులను, సూరు ఎద్దులను, లక్ష్మి గుర్తుములను, దానంగా ఇచ్చాడు. అంతే కాకుండా రాముడు బ్రాహ్మణులకు ముప్పుది కోట్ల బంగారు నాణెములను, బంగారు ఆభరణములను, విలువైన వస్త్రములను దానంగా ఇచ్చాడు. మణిమాణిక్షములతో ప్రకాశిస్తున్న మాలను ఒక దానిని సుగ్రీవునికి బహుమానంగా ఇచ్చాడు రాముడు. రత్నభుచితములైన భుజికీర్తులను అంగదునికి బహుమానంగా ఇచ్చాడు. మణులు, ముత్సుములతో కూడిన హశిరములను, దివ్యములైన వస్త్రములను సీతకు ఇచ్చాడు రాముడు.

సీత హనుమంతుని వంక చూచింది. హనుమకు ఏదైనా ఇవ్వాలని అనుకుంది. రాముడు ఇచ్చిన ముత్సులహశిరమును తన చేతిలోకి తీసుకొంది సీత. రాముని వంక, సభలో ఉన్న వానరుల వంక చూచింది. సీత అభ్యాసాయమును గ్రహించాడు రాముడు. “సీతా! ఈ హశిరము ఎవరికి ఇస్తే నీకు సంతోషము కలుగుతుందో, ఎవరంటే నీకు ఎక్కువ ఇష్టమో, ఎవరి యందు వినయము, పరాక్రమము, తేజస్సు, దైర్ఘ్యము, శౌరుప్యము ఉన్నాయో, అతనికి ఈ హశిరమును కానుకగా ఇవ్వో.” అని అన్నాడు.

వెంటనే సీత హనుమంతుని పిలిచి ఆ హశిరము హనుమకు కానుకగా ఇచ్చింది. తెల్లని ఆ హశిరమును ధలించిన హనుమంతుడు సూర్యుని కాంతికి మెలసిపోతున్న హిమవత్సర్వత శిఖిరము మాదిల ప్రకాశిస్తున్నాడు. రాముడు తక్కిన వానర ప్రముఖులను, వానరులను సముచితలీతిలో సత్కరించాడు. ప్రత్యేకంగా మైందునికి, ద్వావిదునికి, నీలునికి అనేక విలువైన కానుకలు ఇచ్చాడురాముడు.

తరువాత రాముడు విభీషణుని, సుగ్రీవుని, హనుమంతుని, జంబవంతుని, వానర సేనానాయకులను వారి వారికి తగినట్టు బంగారు ఆభరణాలు, విలువైన వస్త్రములు ఇచ్చి సత్కరించాడు. తరువాత వానరులందరూ రాముని వద్ద సెలవు తీసుకొని కిప్పింధకు వెళ్లపోయారు. వానర రాజు సుగ్రీవుడు రామపట్టాభిషేకమును కనులారా చూచి, భార్యలతో సహా కిప్పింధకు వెళ్లపోయాడు. రాక్షస రాజు అయిన విభీషణుడు తన మంత్రులతో, తనతో వచ్చిన రాక్షస వీరులతో కలిసి లంకకు వెళ్లపోయాడు. రాముడు అయోధ్యను జనరంజకంగాపలిపాలిస్తున్నాడు.

కొన్ని రోజులు గడిచిన తరువాత ఒక రోజు రాముడు లక్ష్మణుని చూచి ఇలా అన్నాడు. “మన పూర్వపు రాజులు పాటించిన ఆచారము ప్రకారము చక్రవర్తుతో పాటు యువరాజు ఉండి రాజ్యపాలనలో పాలు పంచుకోవడం సంప్రదాయం. కాబట్టి నిన్న అయోధ్యకు యువరాజును చేస్తాను. నీవు కూడా యువరాజు పట్టాభిషేకము చేసుకొని నాకు రాజ్యపాలనలో సాయంగా ఉండు.” అని అన్నాడు.

కాని లక్ష్మణుడు అందుకు ఒప్పుకోలేదు. అప్పటిదాకా భరతుడు రాజ్యభారమును మోసాడు కాబట్టి భరతునికి యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకము చేయడం యుక్తము అని అన్నాడు. లక్ష్మణుని మాట ప్రకారము రాముడు భరతుని యువరాజుగా అభిషేకించాడు. రాముడు తరువాత పొండలీకములు, అశ్వమేధములు, వాజపేయము అనే యజ్ఞములను చేసాడు. రాముడు పదివేల సంవత్సరములు రాజ్యపాలన చేసాడు. లక్ష్మణుడు సదా రాముని పక్కనే

ఉండి రామునికి అన్ని విధములా సహకరించాడు.

రాముని రాజ్యములో స్త్రీలు వైధవ్యమును పొందలేదు. అంటే వయసులో పెద్దవాళ్ల కన్నా ముందు చిన్న వాళ్ల చనిపోవడం లేదు. వయసులో ఉన్న వాళ్ల చిన్న వాళ్లకు ప్రేతకార్యములు చేసే అవసరం రావడం లేదు. వ్యాధులు ప్రభలడం లేదు. కృారమ్మగములు జానపదులను బాధించడం లేదు. దొంగతనాలు అసలే లేవు. ధర్మం రాజ్యం అంతటా వెల్లివిరున్నాంది. రాముడు వేసే సిక్షలకు భయపడి ప్రజలు ఒకలిని ఒకరు కొట్టుకోవడం తిట్టుకోవడం, చంపుకోవడం మానేసారు. రామ రాజ్యంలో రోగములు గానీ, బాధలుకానీ లేవు.

ప్రజలు రామ కథలను గానం చేసుకొనే వారు. రామరాజ్యం సర్వం రామమయింగా భాసిల్లింది. వ్యక్తములు ఫలపుష్టములతో కళకళలాడుతూ ఉన్నాయి. వర్షములు సతాలంలో కురుస్తున్నాయి. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు తమ తమ కులములకు తగ్గ వ్యత్తులు చేసుకుంటూ సుఖింగా జీవిస్తున్నారు. ప్రజలలో సత్కారములిపాలన ఎక్కువ. ఎవరూ అబద్ధం ఆడటం లేదు. అబద్ధం ఆడే అవసరం కూడా రాలేదు. రామరాజ్యంలో ప్రజలందరూ ధర్మమునందు ఆసక్తి కలిగి, ఉత్తమ లక్ష్మణములతో సుఖిసంతోషించారు. ఆ ప్రకారంగా రాముడు 10,000 సంవత్సరములు రాజ్యపాలన సాగించాడు.

ఈ రామకథను వాల్మీకి పూర్వము ఆదికావ్యముగా రచించాడు. ఆదికావ్యమైన రామాయణము ధర్మములతో నిండి ఉంది. ఈ రామాయణ కావ్యమును చదివితే కీల్తివంతులు, ధనవంతులు,

ఆయుష్మంతులు అవుతారు. రాజ్యభాగము కలుగుతుంది. ఈ ఆది కావ్యమును చదివినా, వినినా, వాలికి సమస్తపొప్పముల నుండి విముక్తి లభిస్తుంది.

రామజననం నుండి, రామ పట్టాభిషేకము వరకు ఉన్న ఈరామాయణ మహా కావ్యము కల్పవృక్షము లాంటిది. పుత్రులు కావలసిన వాలికి పుత్రులను, ధనము కావలసిన వాలికి ధనమును, రాజ్యము కావలసిన వాలికి రాజ్యమును లభింపజేస్తుంది. కాసల్కాసుమిత్రకైయులు వాలి కడుపు చల్లగా, జీవించి ఉన్న పుత్రులతో కలకాలము జీవించారు కాబట్టి ఈ ఆది కావ్యమును చదివిన, విన్న స్త్రీలు కూడా, జీవించి ఉన్న పుత్రులుకలవారై ఆయుష్మంతులవుతారు. ఈ రామాయణమును చదివిన, విన్న పురుషులు కూడా దీర్ఘాయుష్మంతులు అవుతారు.

ఈ ఆదికావ్యమును చదివినవారు, విన్న వారు కోపమును జయిస్తారు. వాలి కష్టములు తీరుతాయి. దూరపు బంధువులను కలుసుకుంటారు. రాముని అనుగ్రహమునకు, సమస్త దేవతల అనుగ్రహమునకు పొత్తులవుతారు. ఈ రామాయణకావ్యమును చదివిన ఇంట్లో దుష్టగ్రహాబాధలు ఉండవు. ఈ రామాయణ కావ్యమును విన్న స్త్రీలు సంతానవతులోతారు. ఈ రామాయణ గాధను విన్న వారు రోగములు లేకుండా తీర్చుకాలము జీవిస్తారు.

ఈ రామాయణ మహాకావ్యమును బ్రాహ్మణుల ముఖితా తలవంచి భక్తిర్థధలతో వినాశి. ఈ రామాయణ మహాకావ్యమును

నిరంతరమూ వినువాలకి ఐశ్వర్యము, పుత్రులాభము కలుగుతుంది.
రామాయణ మహాకావ్యము పరించడం వల్ల రాముడు సంతోషిస్తాడు.

రాముడే విష్ణు స్వరూపుడు, లక్ష్మణుడే ఆదిశేషువు. ఈ
రామాయణ మహాకావ్యమును అడిగిన వాలకి భక్తిప్రదలతో చెప్పండి.
మీకు సదా ఛేమం కలుగుతుంది. ఈ రామాయణమును వినినా,
చదివినా పిత్యదేవతలు సంతోషిస్తారు. వాత్సుకి మహార్షి రచించిన ఈ
రామాయణ మహా కావ్య సంహితను భక్తితో రాసేవాలకి శాశ్వత
స్వర్గలోక ప్రాప్తికలుగుతుంది.

ఈ మహాకావ్యమును చదివిన వాలకి, భక్తి ప్రదలతో
నియమపూర్వకంగా విన్నవాలకి కుటుంబం వ్యధిచెందుతుంది.
ధన,ధాన్యములు వ్యధిచెందుతాయి. ఉత్తమ స్తోలు భార్యలుగా
దొరుకుతారు. వాలకి సకల కార్యములు సిద్ధిస్తాయి. ఆయుష్మ
వ్యధిచెందుతుంది. ఆరోగ్యవంతులవుతారు. సోదర హేమను
పెంచుతుంది. మంచి బుట్టని కలిగిస్తుంది. తేజస్సును పెంచుతుంది.
సకల నుభాలు చేకూరుస్తుంది.

శ్రీమద్రాయాయణము

యుద్ధకాండము నూట ఇరవై ఎనిమిదవ సర్ద సంపూర్ణము.

శ్రీమద్రామాయణము సర్వం సంపూర్ణము.

ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ ఓం తత్సత్ .

తీవ్రామాయణము